

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Muzejní spolky ve středovýchodních Čechách a jejich osudy v 19. a 20.
století

Museum societies in central-eastern Bohemia and their fates in the 19th and
20th century

Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Dějepis – Základy společenských věd
Vedoucí práce: PhDr. Jiří Hnilica, PhD.
Autor práce: Lucie Šebelová

Praha 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Muzejní spolky ve středovýchodních Čechách a jejich osudy v 19. a 20. století* vypracovala pod dohledem vedoucího práce samostatně a za použití uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. července 2016

.....

Lucie Šebelová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Jiřímu Hnilicovi, PhD. za ochotu a cenné rady. Díky patří také zaměstnancům archivních a muzejních institucí, které jsem při zpracování práce navštívila. Za pomoc se závěrečnou korekturou děkuji Petru Hatalovi.

ABTRAKT

Tato diplomová práce se věnuje regionálnímu muzejnictví v druhé polovině 19. a v první polovině 20. století v prostoru středovýchodních Čech. Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. První z nich podává na základě studia odborné literatury stručný přehled o vzniku a vývoji regionálního muzejnictví. Druhá kapitola se věnuje rozboru spolkových zákonů a stanov jednotlivých muzejních institucí. Třetí pak představuje nejdůležitější milníky v dějinách čtyř vybraných muzejních spolků, jimiž jsou: Musejní společnost v Chrudimi, Museum okresu hlineckého, Archeologický sbor Vcel a Archeologický a musejní spolek Včela Čáslavská. Autorka práce se na základě studia dostupných pramenů a za pomoci komparativní metody snažila ukázat shodné a rozdílné momenty v historii a činnosti jednotlivých muzejních spolků.

KLÍČOVÁ SLOVA

Regionální dějiny, spolková činnost, muzejní spolky, muzeum, muzejnictví, Archeologický a musejní spolek Včela Čáslavská, Archeologický sbor Vcel, Musejní společnost v Chrudimi, Museum okresu hlineckého.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the phenomenon of regional museums in the second half of the 19th century and in the first half of the 20th century in the area of central-eastern Bohemia. The thesis is divided into three main chapters, first of which offers the overview of the establishment and development of the regional museums. The following one analyses the laws of association and statutes of the particular societies. The last chapter introduces the most important milestones in the history of four museum societies which are: Museum society of Chrudim, Museum of Hlinsko County, Archaeological society Votel and Archaeological and museum society Včela Čáslavská. Based on the primary sources analysis and comparative method, the author of the thesis tried to focus on the common and different moments in the history and activities of the museum societies mentioned above.

KEYWORDS

Regional history, society's activity, museum societies, museum, museology, Archaeological and museum society Včela Čáslavská, Archaeological society Votel, Museum society of Chrudim, Museum of Hlinsko County.

OBSAH

ÚVOD	8
PRAMENY	10
LITERATURA	13
1. VZNIK A VÝVOJ ČESKÉHO MUZEJNICTVÍ.....	16
1.1. PŘEDPOKLADY VZNIKU MUZEÍ	16
1.2. POČÁTKY REGIONÁLNÍHO MUZEJNICTVÍ.....	17
1.3. VÝSTAVNÍ RUCH LET DEVADESÁTÝCH	20
1.4. SNAHA O ORGANIZACI MUZEÍ.....	23
1.5. SVAZ ČESKOSLOVENSKÝCH MUZEÍ	27
1.6. MUZEA ZA OKUPACE A ZA VÁLKY	32
1.7. NÁSTIN POVÁLEČNÉHO VÝVOJE	33
1.8. MUZEOLOGICKÉ ČASOPISY.....	35
2. SPOLKOVÉ ZÁKONODÁRSTVÍ A SPOLKOVÉ STANOVY	38
2.1. ZÁKON č. 134/1867 ř. z.	38
2.2. ZÁKON č. 68/1951 Sb.....	43
2.3. SPOLKOVÉ STANOVY	44
3. MILNÍKY V DĚJINÁCH MUZEJNÍCH SPOLKŮ	51
3.1. MUSEJNÍ SPOLEČNOST V CHRUDIMI	51
3.2. MUSEUM OKRESU HLINECKÉHO	54
3.3. ARCHAEOLOGICKÝ SBOR VOCEL.....	63
3.3.1. EMANUEL LEMINGER	74
3.4. ARCHEOLOGICKÝ A MUSEJNÍ SPOLEK VČELA ČÁSLAVSKÁ.....	76
3.4.1. KLIMENT ČERMÁK	90
3.5. DĚDICOVÉ MUZEJNÍCH SPOLKŮ	92
3.5.1. REGIONÁLNÍ MUZEUM V CHRUDIMI.....	92
3.5.2. MUZEUM A GALERIE HLINSKO	93

3.5.3. KUTNÁ HORA A ČESKÉ MUZEUM STŘÍBRA.....	93
3.5.4. MĚSTSKÉ MUZEUM ČÁSLAV A VČELA ČÁSLAVSKÁ.....	94
ZÁVĚR.....	96
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	99
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	100
ARCHIVNÍ PRAMENY	100
TIŠTĚNÉ PRAMENY	100
MONOGRAFIE	101
ČLÁNKY	101
INTERNETOVÉ ZDROJE	103
SEZNAM PŘÍLOH	104
TEXTOVÉ PŘÍLOHY	106
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	127

ÚVOD

„Jen včely pospolitý chovají plod, krov spojený i města mají, a žijí pod mocnou zákona vazbou, úctu čiji pro vlast i pro jisté bůžky domácí.“

Tímto Vergiliovým citátem se začíná psát historie českého regionálního muzejnictví.¹ Uplynulo již více než 150 let od okamžiku, kdy byl 15. března 1864 založen *Archeologický a musejní spolek Včela Čáslavská*,² nejstarší instituce tohoto druhu v českých zemích.

Při výběru tématu jsem vycházela ze své bakalářské práce³ a z poznatků načerpaných při jejím zpracování. Snažila jsem se detailně zmapovat historii jednoho spolku od doby jeho vzniku do roku 1917, kdy zemřel jeho dlouholetý předseda Kliment Čermák. Rozebrala jsem jeho organizaci a aktivity, včetně bohaté činnosti publikační. První kapitola byla věnována historii českých muzeí. Při jejím zpracování jsem vycházela z prací dr. Jiřího Špěta.⁴ V dalších kapitolách jsem se následně pokusila zhodnotit přínos Včely na rozvoj českého muzejnictví.

Když jsem přemýšlela, jakým způsobem toto téma vhodně rozšířit, rozhodla jsem se porovnat Včelu s jinými muzejními spolky. Jejich výběr přitom nebyl náhodný. Pokusila jsem se respektovat časovou a geografickou linii a vybrat takové spolky, které by byly něčím zajímavé. Tato práce si klade za cíl přiblížit čtenáři historii a zhodnotit význam čtyř muzejních spolků působících v regionu středovýchodních Čech, jejichž vznik spadá do 60. a 70. let 19. století, tedy do období první fáze regionálního muzejnictví. Konkrétně se jedná o Archeologický a musejní spolek Včela Čáslavská, Archeologický sbor Vocol, Musejní společnost v Chrudimi a Museum okresu hlineckého.

Význam Včely spočívá v jejím primátu. Byla prvním muzejním spolkem v českých zemích a stala se tak vzorem pro všechny ostatní. Její dlouholetý předseda

¹ Tento citát nalezneme na počátku *Zápisnice o valných hromadách a schůzích výboru Včely Čáslavské*. Tuto knihu věnoval spolku roku 1864 knihař a ředitel čáslavské záložny Kliment Jan Čermák, otec Klimenta Čermáka.

² Ve slově muzeum, musejní apod. používám v současnosti běžnější variantu pravopisu, tedy se „z“. Výjimku tvoří citace a originální názvy, jež jsou podle dobového pravopisu psány se „s“.

³ ŠEBELOVÁ, Lucie. *Archeologický a musejní spolek Včela Čáslavská*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

⁴ PhDr. Jiří Špět, CSc. (1928 – 2012) patřil mezi přední odborníky v oblasti muzeologie.

Kliment Čermák se stal průkopníkem teorie muzejnictví a vydavatelem prvního čistě muzeologického periodika.

Geograficky nejblíže od Čáslavi, tudíž s reálnou možností vzájemné spolupráce, se nachází *Archeologický sbor Vocol*, založený roku 1877 v Kutné Hoře. Jeho význam spočívá především v záchraně tzv. *Horního archivu*, tedy dokumentů zachycujících tamní montánní, hutní a mincovní činnost. Jeho součástí byla unikátní *Verková registra*, nejdůležitější účty kutnohorské mincovny, které nás dopodrobna informují o pracovních postupech při ražbě mincí. Tyto písemnosti byly městem prodány místním kupcům jako makulatura. Vocolu se podařilo zachránit nemalou část těchto cenných písemností, když je od kutnohorských kupců na vlastní náklady vykupoval zpět.⁵ Kutnohorský archeologický sbor je také neodmyslitelně spjat s rekonstrukcí chrámu sv. Barbory probíhající na přelomu 19. a 20. století, k níž dal nejen popud, ale aktivně se jí také účastnil.⁶

Druhým nejstarším muzejním spolkem se stala *Musejní společnost v Chrudimi*, založená roku 1865 s cílem zřídit při tamních školních ústavech muzeum, jež bude především sloužit potřebám výuky. Tato společnost fungovala pouze do začátku 90. let 19. století, kdy zanikla. Roku 1892 ji nahradilo *Průmyslové muzeum pro východní Čechy*.⁷

Dalším významným průkopníkem muzejní teorie byl hlinecký rodák Karel Václav Adámek. Roku 1875 bylo založeno *Museum okresu hlineckého*, zřízené především k šíření osvěty v tamním regionu. Jedná se o první ryze okresní muzeum v Čechách. U příležitosti příprav na *Národopisnou výstavu* se v Hlinsku konal první sjezd muzejních spolků, tedy první vystoupení regionálních muzeí jako samostatných činitelů.

⁵ KREMLA, Josef. *Archeologický sbor Vocol a jeho sbírky*. In: NOVÁKOVÁ, Drahomíra (ed.). *Muzejní spolky včera a dnes: Sborník příspěvků ze semináře k 20. výročí obnovení Včely Čáslavské*. Čáslav: Včela Čáslavská, 2011, str. 27.

⁶ O této rekonstrukci pojednává monografie: VORLÍČEK, Karel. *Dějiny restaurace a dostavby velechrámu sv. Panny Barbory v Hoře Kutné: 1884 – 1905*. Hora Kutná: Archeologický sbor Vocol, 1906.

⁷ Průmyslové muzeum pro východní Čechy jsem se rozhodla z několika důvodů do této práce nezařadit. Jednak se nejedná o vlastivědné muzeum a nezapadá tudíž do koncepce této práce, ale především byla jeho historie zpracována v diplomové práci jednoho ze zaměstnanců Regionálního muzea v Chrudimi. Viz: KOBETIČ, Pavel. *Společenská a kulturní úloha muzea v Chrudimi v letech 1892 – 1901*. Praha, 1991. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Vedoucí práce: prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. Tato práce je uložena v Regionálním muzeu v Chrudimi.

Předkládaná práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. První je věnována historii českého muzejnictví, přičemž hlavní pozornost je soustředěna na počáteční období jeho rozvoje, to jest vznik prvních muzejních spolků, dvě výstavní akce v 90. letech 19. století a počáteční snahy o muzejní organizaci. Následně je popsáno také období po vzniku *Svazu československých muzeí* a období během a krátce po druhé světové válce. Je mu však věnována mnohem menší pozornost, neboť námi sledované spolky již svým postavením nebyly vůdčími silami českého muzejnictví.

Druhá kapitola pojednává o spolkovém zákonodárství a spolkových stanovách. Je v ní rozebrán jednak spolčovací zákon z roku 1867, jenž zakládání nových spolků umožnil, tak zákon z roku 1951 o dobrovolných organizacích, jenž spolkový život de facto zrušil. Důležitou částí kapitoly je rozbor stanov námi sledovaných spolků, ve kterém se snažím poukazovat na podobnosti a rozdíly v celkovém zaměření těchto institucí.

Třetí kapitola již obsahuje jednotlivé historické milníky v dějinách muzejních spolků ve středovýchodních Čechách. Důraz je kladen na okolnosti jejich vzniku, na mapování jejich činnosti a na nejvýznamnější události v jejich dějinách. Součástí je rovněž rozbor jejich publikační činnosti a představení nejvýznamnějších osobností. Zaměřuji se především na osobnost Klimenta Čermáka, Emanuela Lemingera, Karla Adámka a jeho syna Karla V. Adámka. Na závěr kapitoly připojuji stručné pojednání o vývoji těchto muzejních institucí ve druhé polovině 20. století.

PRAMENY

Archivní prameny vážící se k tématu práce nalezneme především ve dvou okresních archivech. Dokumenty k historii Včely Čáslavské a kutnohorského sboru Vocel jsou uloženy ve Státním okresním archivu Kutná Hora (dále jen SOkA KH), ve fondech s názvy: *Archeologický a musejní spolek Včela Čáslavská* a *Archeologický sbor Vocel*. Další materiály jsou uloženy v Městském muzeu Čáslav (dále jen MMČ) a v Českém muzeu stříbra (dále jen ČMS) v Kutné Hoře.

Jako nejobsáhlejší a nejucelenější se jeví fond Včely Čáslavské. Najdeme v něm: *Z první periody spolku* (1864 – 1876), *Přípravy k založení spolku a obnovení spolku* (1864, 1877), *Různé pozvánky a svolání, Blahopřejné projevy, Účetní knihy, Matrika členů* (1864 – 1941), *Stanovy Včely, Přípisy od členů* (čestných, dopisujících, činných i zakládajících), *Z obecního zastupitelstva, Z okresního hejtmanství a okresního*

zastupitelství a další. Nejpodrobnějším pramenem k mapování historie a činnosti spolku je *Kniha protokolů o schůzích*.⁸ U žádného jiného muzejního spolku se mi nepodařilo dohledat materiál v takovémto rozsahu. V MMČ se nachází fond regionálních osobností.⁹ Dalším cenným pramenem jsou samotné publikace Včely. Mezi nimi můžeme jmenovat například: *Výroční zprávy*,¹⁰ *Musejník Čáslavský*,¹¹ *Archeologické příspěvky z Čáslavska*,¹² *Věstník československých muzeí a spolků archeologických*¹³ (VČMSA) či *Československé letopisy musejní*.¹⁴

Prameny Archeologického sboru Vocel se jeví jako více roztržité. V SOKA KH se nachází několik kartonů, jež s archeologickým sborem, jeho historií a činností nemají nic společného (tzv. *Varia*). Fond dále obsahuje *Knihu příjmů a vydání* (s indexem členů a jejich příspěvků) a dva kartony neuspořádaných písemností, v nichž najdeme nejrozumnější účty, neúplnou jednatelskou knihu (obsahuje seznam vyřízené korespondence za první dva roky), spolkové pečetidlo, několik dopisů o přistoupení ke spolku, několik pozvánek na valné hromady, návrhy stanov a četné materiály týkající se obnovy chrámu sv. Barbory. Pro naše účely jsou patrně nejcennějšími prameny *Zpráva prozatímního výboru podaná na ustavující valné hromadě spolku*¹⁵ a protokol z této valné hromady.¹⁶ Materiál uchovaný v ČMS čítá několik ne příliš uspořádaných složek, ve kterých nalezneme strojopisné protokoly ze 40. a 50. let 20. století, rukopisnou zprávu o stavu muzea v období druhé světové války, sešit obsahující zápisy z porad z let 1919 – 1939, jednatelskou agendu z let 1877 – 1898, téměř kompletní pozvánky na

⁸ Těchto knih vázaných v kůži existuje celkem pět. První kniha shrnuje léta 1864 – 1920, druhá 1920 – 1931, třetí 1931 – 1936, čtvrtá 1936 – 1948 a poslední 1948 – 1960.

⁹ MMČ, Mahenův Literární památník, *Kartotéka regionálních osobností*; MMČ, Mahenův Literární památník, *Osobní fond Klimenta Čermáka*.

¹⁰ Výroční zprávy vycházely tiskem v letech 1883 – 1901, později byly otiskovány v dalších publikacích Včely Čáslavské. Viz: *Výroční zprávy musejního spolku „Včela Čáslavská“*. V Čáslavi: Nákladem Včely Čáslavské, 1883 – 1901.

¹¹ Vyšly celkem čtyři díly Musejníku čáslavského. První tři redigoval Kliment Čermák. Poslední čtvrté číslo vyšlo u příležitosti 70. výročí založení spolku. Viz: ČERMÁK, Kliment (ed.). *Musejník čáslavský*. V Čáslavi: Nákladem Včely Čáslavské, 1913 – 1934.

¹² ČERMÁK, Kliment. *Archeologické příspěvky z Čáslavska*. V Čáslavi: Nákladem vlastním, 1883 – 1894.

¹³ *Věstník československých muzeí a spolků archeologických: I-IV*. Čáslav: Nákladem Klimenta Čermáka, 1896 – 1901.

¹⁴ *Československé letopisy musejní: Sborník věnovaný zájmům muzeí a archivů v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku: I-II*. V Čáslavi: Nákladem Václava V. Jeníčka, 1903 – 1910.

¹⁵ SOKA KH, Archeologický sbor Vocel, *Zpráva prozatímního výboru archeologického sboru „Vocel“ podaná na valné hromadě odbývané v Hoře Kutné dne 18. února 1877*.

¹⁶ SOKA KH, Archeologický sbor Vocel, *Protokol sepsán ve valné hromadě archeologického sboru „Vocel“ v Hoře Kutné dne 18. února 1877*.

valné hromady spolku a některé jím pořádané akce, spolkové stanovy, vzor členské legitimace a úmrtní oznámení některých členů. Fond dále obsahuje torza inventárních seznamů sbírek.¹⁷ Z výše uvedených materiálů jsem využila především rukopisu, jenž pojednává o činnosti Vocela v letech 1877 – 1927¹⁸ a dopisu Emanuela Lemingera, ve kterém žádá o přijetí své rezignace na funkci správce sbírek.¹⁹ Dalším materiálem, který lze využít, jsou výroční zprávy, které Vocel vydával od počátku své existence (zprvu každoročně, poté se četnost jejich vydávání snižovala)²⁰ a také sborem vydávané periodikum *Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české*.²¹ Při zpracování informací z výročních zpráv (týká se všech výročních zpráv využívaných v této práci) je nutné se zamyslet nad jejich výpovědní hodnotou. Je potřeba mít na paměti, že se jedná o typ pramene, jenž prošel jistou autokritikou, protože se jeho autoři snaží činnost dané instituce vyličít v co nejlepším světle a získat tak větší přízeň veřejnosti.

Prameny týkající se chrudimské muzejní společnosti a hlineckého muzea bychom pravděpodobně hledali ve Státním okresním archivu Chrudim (dále jen SOkA CR), ale nalezneme zde pouze fond s názvem *Muzejní společnost v Chrudimi*. Tento fond je poměrně skromný, je uspořádán do několika složek (pod inventárními čísly 1 až 23)²², které obsahují zápisy z porad, zprávy o činnosti spolku, roční výkazy apod.

Co se týče hlineckého muzea, žádný existující fond se mi nepodařilo dohledat. V chrudimském archivu mi bylo řečeno, že torza informací by bylo možné nalézt ve fondu *Archiv města Hlinska*,²³ popřípadě u původce, tedy v hlineckém muzeu. V Městském muzeu a galerii v Hlinsku mi ovšem pracovníci neposkytli nic více než *Zprávy musea*

¹⁷ Z nich se evidenční systém Vocela pokusil rozluštit Josef Kremla. Viz: KREMLA, Josef. *Archeologický sbor Vocel a jeho sbírky*, str. 27-44.

¹⁸ ČMS, Archeologický sbor Vocel, *Rukopis dr. Josefa Růžičky O založení a činnosti spolku v letech 1877 – 1927*.

¹⁹ ČMS, Archeologický sbor Vocel, *Dopis Emanuela Lemingera datovaný 16. května 1926*.

²⁰ *Zprávy archeologického sboru Vocel* vyšly za roky: 1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888 – 1889, 1890 – 1892, 1893 – 1897, 1897 – 1899, 1900 – 1907, 1908 – 1928, 1929 – 1934, 1939 – 1945.

²¹ *Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české*. V Kutné Hoře: Nákladem knihkupectví Karla Šolce, 1879 – 1949.

²² 1. Zápisy z porad spolku; 2. Soupis členů spolku; 3. Soupis přispívajících; 4. Seznam předmětů, které muzejní spolek předal do technologické sbírky průmyslové školy; 5. Pozvání na valnou hromadu; 6. Volby do muzejního spolku; 7. Pozvání k přednáškám spolku se seznamem členstva; 8. Zprávy o činnosti spolku; 9. Korespondence; 10-17. Účty muzejního spolku; 18. Roční výkazy činnosti; 19. Návrh stanov; 20. Stanovy; 21. Čestný diplom; 22. Seznamy předmětů ve sbírkách; 23. Vyjádření živnostenské společnosti ke zřízení Průmyslového muzea v Chrudimi a jeho úkolu.

²³ Ve fondu *Archiv města Hlinska* se skutečně nachází složka o spolkové činnosti, ale nepodařilo se mi v ní dohledat relevantní informace o muzeu.

okresu hlineckého, které v letech 1908 – 1920 v šesti svazcích uspořádal Karel V. Adámek, a několik dalších v téže době sepsaných textů.²⁴ Ani v *Rodinném Archivu Adámků z Hlinska* (dále jen RA AH) se o muzeu nenachází žádné informace.²⁵ Jediným pramenem pro mapování historie a činnosti muzea tak zůstávají Adámkovy zprávy,²⁶ podané ovšem s určitým časovým odstupem, a monografie pojednávající o prvním sjezdu muzejních pracovníků, jenž se roku 1893 konal v Hlinsku.²⁷

Mezi prameny, jež jsem při práci využila, patří také *Zákon o právě spolkovacím* z roku 1867²⁸ a *Zákon o dobrovolných organizacích a shromážděních* z roku 1951.²⁹ Posloužily mi jako podklad pro zpracování kapitoly o spolkovém zákonodárství a spolkových stanovách, jejichž originály či kopie se nacházejí v příslušných fondech mnou navštívených muzejních institucí.

LITERATURA

Při psaní úvodní kapitoly jsem opět vycházela z prací dr. Jiřího Špěta. Nejdůležitějším zdrojem byl jeho text *Přehled vývoje českého muzejnictví*,³⁰ který vyšel jako vysokoškolská skripta na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Okrajově jsem využila jeho práci *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví*.³¹ Špět publikoval také mnoho článků v *Muzejní a vlastivědné práci* (dále jen MVP).³² Z mnou

²⁴ ADÁMEK, Karel. *Z dějin okresu Hlineckého: Díl I.* Hlinsko: Nákladem vlastním, 1909; ADÁMEK, Karel V. (ed.). *Hlinecko: Kniha vzpomínek.* V Hlinsku: Museum okresu hlineckého, 1914; ADÁMEK, Karel V. *Sborník okresu hlineckého.* Hlinsko: Výbor národopisné výstavy, 1897.

²⁵ RA AH je uložen v Národním archivu. Karel V. Adámek byl po druhém sjezdu českých muzejních pracovníků pověřen sepsáním statistiky muzeí a muzejních společností, k čemuž vypracoval dotazníky, které měli vyplnit sami pracovníci jednotlivých muzeí. Tento dotazníkový materiál je uložen v kartonu č. 66, ale ve složce hlineckého muzea nalezneme pouze výtisk stanov a dvě pozvánky na akce pořádané muzeem (tzv. *Slovenský večer*).

²⁶ ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1874 – 1908.* In: ADÁMEK, Karel V. (ed.). *Zprávy Musea okresu hlineckého: Svazek II.* Chrudim: Museum okresu hlineckého, 1908; ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1908 – 1920.* In: ADÁMEK, Karel V. (ed.). *Zprávy Musea okresu hlineckého: Svazek VI.* Chrudim: Museum okresu hlineckého, 1920.

²⁷ *Okresní národopisná a průmyslová výstava a sjezdy ve Hlinsku konané roku 1893.* V Chotěboři: s. n., 1893.

²⁸ Zákon č. 134/1867 ř. z., Společnost pro církevní právo [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/134-1867.htm> [cit. 2016-03-12].

²⁹ Zákon č. 68/1951 Sb., Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=68&r=1951> [cit. 2016-03-12].

³⁰ ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I.: (do roku 1945).* Brno: Masarykova univerzita, 2003.

³¹ ŠPĚT, Jiří. *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví v ČSR: (1945 – 1985).* Praha: Národní muzeum, 1988.

³² Pod názvem *Muzejní a vlastivědná práce* vycházel od roku 1863 časopis *Společnosti přátel starožitností*, která byla založena roku 1888.

použitých článků jmenuji zejména: *Úvahy o koncepci našeho muzejnictví na sklonku 19. století*,³³ *Ke vzniku a programu našich nejstarších regionálních muzeí*,³⁴ *K vývoji vztahů mezi národním muzeem a venkovskými muzei do let devadesátých*,³⁵ *Výstavní ruch let devadesátých a jeho význam pro rozvoj regionálního muzejnictví*,³⁶ *K historii a profilu našich nejstarších muzeologických časopisů*,³⁷ *Vznik Svazu československých muzeí*,³⁸ *Svaz československých muzeí a jeho časopisy*.³⁹

V MVP vyšlo také několik příspěvků o námi sledovaných muzejních spolcích, především o Včele Čáslavské a Archeologickém sboru Vocel. Jsou to: *Včela Čáslavská a její přínos k rozvoji českého muzejnictví v 80. a 90. letech 19. století*⁴⁰ od Václava Pubala, *Muzeologické názory Klimenta Čermáka*⁴¹ od Jiřího Špěta, *120. výročí založení musejního a archeologického spolku Včela Čáslavská a 100. výročí postavení musejní budovy*⁴² od Soni Dedíkové, *Sto třicet let od založení musejních a vlastivědného spolku Včela Čáslavská*⁴³ od Petra Charváta, *100 let od vzniku Archeologického sboru Vocel v Kutné Hoře*⁴⁴ a *Emanuel Leminger – kutnohorský muzeolog a historiograf*⁴⁵ od Heleny Štroblové.

Při vyhodnocování informací z textů a článků, jež vznikly v době normalizace, jsem postupovala obezřetně, neboť některé pasáže vyznívaly silně ideologicky. Nicméně i tak zůstávají Špětovy publikace a práce dalších jeho současníků stále cenným zdrojem informací o českém muzejnictví.

³³ ŠPÉT, Jiří. *Úvahy o koncepci našeho muzejnictví na sklonku 19. století*. In: MVP, 1967, roč. 5.

³⁴ ŠPÉT, Jiří. *Ke vzniku a programu našich nejstarších regionálních muzeí*. In: MVP, 1972, roč. 10.

³⁵ ŠPÉT, Jiří. *K vývoji vztahů mezi národním muzeem a venkovskými muzei do let devadesátých*. In: MVP, 1965, roč. 3.

³⁶ ŠPÉT, Jiří. *Výstavní ruch let devadesátých a jeho význam pro rozvoj regionálního muzejnictví*. In: MVP, 1971, roč. 9.

³⁷ ŠPÉT, Jiří. *K historii a profilu našich nejstarších muzeologických časopisů*. In: MVP, 1968, roč. 6.

³⁸ ŠPÉT, Jiří. *Vznik Svazu československých muzeí*. In: MVP, 1971, roč. 9.

³⁹ ŠPÉT, Jiří. *Svaz československých muzeí a jeho časopisy*. In: MVP, 1969, roč. 7.

⁴⁰ PUBAL, Václav. *Včela Čáslavská a její přínos k rozvoji českého muzejnictví v 80. a 90. letech 19. století*. In: MVP, 1965, roč. 2.

⁴¹ ŠPÉT, Jiří. *Muzeologické názory Klimenta Čermáka*. In: MVP, 1977, roč. 15.

⁴² DEDÍKOVÁ, Soňa. *120. výročí založení musejního a archeologického spolku Včela Čáslavská a 100. výročí postavení musejní budovy*. In: MVP, 1984, roč. 22.

⁴³ CHARVÁT, Petr. *Sto třicet let od založení musejního a vlastivědného spolku Včela Čáslavská*. In: MVP, 1994, roč. 32.

⁴⁴ ŠTROBLOVÁ, Helena. *100 let od vzniku Archeologického sboru Vocel v Kutné Hoře*. In: MVP, 1977, roč. 15.

⁴⁵ ŠTROBLOVÁ, Helena. *Emanuel Leminger – kutnohorský muzeolog a historiograf*. In: MVP, 1981, roč. 19.

Při zpracování druhé kapitoly pojednávající o spolkovém zákonodárství a spolkových stanovách jsem krom zmíněných zákonů a stanov vycházela z článku Jana Janáka *Spolky v českých zemích do roku 1951*.⁴⁶

Historii Archeologického sboru Vocel a jeho sbírkám se věnují současní pracovníci Českého muzea stříbra Světlana Hrabánková a Josef Kremla. Jejich příspěvků jsem při práci rovněž využila.⁴⁷

Při vytváření medailonků významných osobností (a pro orientaci v jejich životě a tvorbě) mi kromě již zmíněných článků posloužily také některé příručky, zejména *Lexikon české literatury*⁴⁸ a Sklenářův *Bibliografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*.⁴⁹ Karel Sklenář věnoval osobnosti Klimenta Čermáka a jeho „archeologické povídky“ také jednu obsáhlou kapitolu v knize *Bohové, hroby a učitelé*.⁵⁰

Z elektronických zdrojů mi jednoznačně nejcennější informace poskytly webové stránky jednotlivých muzejních institucí. Jejich výčet je uveden v seznamu použitých zdrojů.

⁴⁶ JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*. In: KORDIOVSKÝ, Emil (ed.). Politické strany a spolky na jižní Moravě: XXII. Mikulovské sympozium: 7. – 8. října 1992. Mikulov – Brno: Okresní archiv Břeclav – Muzejní a vlastivědná společnost, 1993.

⁴⁷ HRABÁNKOVÁ, Světlana – KREMLA, Josef. *České muzeum stříbra v Kutné Hoře*. In: Středočeský sborník historický. Praha: Státní oblastní archiv v Praze, 2008, roč. 34; KREMLA, Josef. *Archeologický sbor Vocel a jeho sbírky*.

⁴⁸ FORST, Vladimír et al. *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce: Díl 1.: A-G*. Praha: Academia, 1985.

⁴⁹ SKLENÁŘ, Karel. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů*. Praha: Libri, 2005.

⁵⁰ SKLENÁŘ, Karel. *Bohové, hroby a učitelé: Cesty českých spisovatelů do pravěku*. Praha: Libri, 2003.

1. VZNIK A VÝVOJ ČESKÉHO MUZEJNICTVÍ

1.1. PŘEDPOKLADY VZNIKU MUZEÍ

Vznik nejranějších muzeí souvisel s tehdejší hospodářskou, politickou a kulturní situací. Vydání spolkovacího zákona umožnilo zakládání nových odborných spolků, jejichž cílem byl výzkum a publikace zjištěných poznatků. Tím de facto začaly plnit funkci pozdějších vědeckých ústavů. Zároveň došlo k oživení a rozšíření činnosti starších spolků, například *Archeologického sboru Národního muzea*⁵¹. Hovoříme zde o období, kdy výzkumy odhalující neznámá tajemství minulého života a romantický kult hmotných památek po předcích – výstižně tehdy nazývaných *starožitnosti* – korespondovaly s vlasteneckými tužbami probouzejícího se českého národa. Vzrůstalo povědomí sounáležitosti s dřívější dobou a touha objevovat a uchovávat doklady minulosti byla jedním z faktorů, jež se podílely na vzniku muzeí.⁵²

Zakotvení těchto myšlenek pomáhal i rozvoj hospodářství, především dopravy. Ve velkém se stavěly silnice a železnice. Při jejich výkopech byly často objevovány pravěké nálezy, jimž, pokud by nebyly odborně ošetřeny a uloženy, hrozilo vážné nebezpečí. Nálezů bylo tolik, že se jimi začala zabývat i *Vídeňská komise pro zkoumání a zachovávání stavebních památek*, jež vydala zvláštní nařízení o nutnosti ochrany těchto předmětů a jejich ukládání v muzeích.⁵³

Vlivem sílícího nacionalismu a probouzejícího se lokálního patriotismu se zrodila myšlenka, že by bylo užitečné nalezené předměty shromažďovat pro výchovné účely a jejich prostřednictvím rozvíjet odborné znalosti a vědomosti. Ty by pak bylo možno využít také v politické rovině, především k podpoře národního hnutí a posílení prestiže jednotlivých lokalit. S tím souvisela idea, že zemi nelze dokumentovat pouze ústředně, tedy prostřednictvím jediného ústavu, ale že je třeba vytvářet obdobná dokumentační pracoviště, jakými jsou zemská muzea, jež by vznikala v jednotlivých regionech, ať už historických či správních.⁵⁴

⁵¹ Název muzea se během let několikrát změnil. Pro zjednodušení používám označení Národní muzeum (NM).

⁵² ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 33.

⁵³ *Tamtéž*.

⁵⁴ *Tamtéž*.

V 60. letech 19. století se Národní muzeum potýkalo s rozsáhlou vnitřní krizí. Jeho nemohoucnost provádět archeologické výzkumy v celé zemi a neschopnost zabezpečovat uložení nálezů vedla k tomu, že ctižádostiví a nadšení jednotlivci v regionech, zprvu s jeho vědomím, později však zcela samostatně, začali organizovat výzkumy a ochranu předmětů při nich nalezených na vlastní pěst.⁵⁵

Ve výčtu základních předpokladů vzniku muzeí nesmíme zapomenout na přirozenou lidskou potřebu sběratelskou a touhu se těmito sbírkami pochlubit. Všechny tyto dílčí faktory vedly ke vzniku vlastivědných muzeí, z nichž každé se formovalo ve specificky místních podmínkách a vykazovalo zpravidla určité rozdíly v zaměření a programu.⁵⁶

1.2. POČÁTKY REGIONÁLNÍHO MUZEJNICTVÍ

Nejstarší vývojové období českého regionálního muzejnictví vymezujeme lety 1860 – 1890, to jest obdobím od obnovení ústavnosti, které umožňovalo rozsáhlejší spolkovou činnost, do doby příprav na pražskou *Jubilejní výstavu*.⁵⁷ V tomto vymezeném čase vzniklo v Čechách celkem 49 muzeí a muzejních spolků.⁵⁸

Iniciátory vzniku muzeí nebo přímo jejich zakladateli byli vzdělaní, ekonomicky a společensky renomovaní příslušníci české buržoazie, zejména obchodníci a řemeslníci. Nemalou úlohu sehráli také učitelé a profesori, popřípadě další příslušníci inteligence, jako například advokáti, lékaři, kněží atp.⁵⁹ Ti posléze tvořili jádro funkcionářů muzejních spolků a městských muzejních kuratorií.⁶⁰

Města, v nichž nejstarší muzea vznikla, byla sice různě veliká, ale vždy hospodářsky aktivní a s živou kulturní tradicí. Většina z nich v té době již měla vyšší školu, zpravidla gymnázium nebo reálku, jejíž profesori často stáli u zrodu muzea. Vycházely zde místní noviny a panoval tu rušný spolkový život. Působil zde Sokol, pěvecká, divadelní, literární, umělecká a jiná sdružení, na jejichž schůzích se mohl zrodit podnět k ochraně památek.⁶¹

⁵⁵ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 33.

⁵⁶ *Tamtéž*, str. 34.

⁵⁷ ŠPÉT, Jiří. *Ke vzniku a programu našich nejstarších regionálních muzeí*, str. 18.

⁵⁸ Výčet těchto muzeí spolu s daty jejich vzniku je uveden *tamtéž*.

⁵⁹ *Tamtéž*, str. 19.

⁶⁰ *Tamtéž*.

⁶¹ *Tamtéž*.

Společným rysem všech muzeí byla tvorba regionálně zaměřeného sbírkového fondu. Odlišná byla ale intenzita sběrných snah a zejména využití shromážděných sbírek. V první fázi regionálního muzejnictví, to jest v 60. letech 19. století, rozlišuje Špét dva typy regionálních muzeí:

- Muzea zakládána jako střediska výzkumu a ochranné práce.
- Muzea zakládána jako vzdělávací a osvětové instituce.

Špét dodává, že ač ve stanovách i praxi bylo patrné funkční odlišení obou typů, neznamenalo to, že by se jedna nebo druhá skupina zásadně zříkala výzkumné práce nebo výchovně-vzdělávacích úkolů.⁶²

Představitelem prvního typu muzea je Včela Čáslavská. Ta navíc vykazuje bezprostřední souvislost s Archeologickým sborem Národního muzea (dále jen AS NM), když její zakladatelé nejprve vznik spolku s AS NM konzultovali, a poté na jeho doporučení upravovali své stanovy. Těžiště činnosti spolku bylo v průzkumné práci, zahrnující celou škálu tehdejší archeologie a ostatních úseků historického bádání. Svým pracovním programem byla Včela kopií AS NM, ovšem kopií zaměřenou výhradně na svůj region.⁶³

Druhým typem byla muzea, jejichž sbírky měly zvyšovat názornost výuky na školách a současně sloužit k soustavnému vzdělávání široké veřejnosti. Nejstarší institucí tohoto druhu je *Musejní společnost v Chrudimi*, založená roku 1866 s cílem zřídit *Městské museum při školních ústavech chrudimských* a rozmnožovat jeho sbírky.⁶⁴

Vlivem neklidných politických poměrů a hospodářské krize v druhé polovině 60. a na počátku 70. let nenašlo prvotní úsilí čáslavských a chrudimských několik let přímé následovníky. Až politické a ekonomické uklidnění v 70. a 80. letech, charakterizovaných mimo jiné i zvyšujícím se nacionalismem, bylo příznivé pro rozvoj kulturního života a vznik nových institucí. Zatímco u nejstarších muzeí byly ve většině případů shromažďovateli sbírek muzejní spolky, v 80. letech jsou muzea vesměs zakládána jako muzea městská, to jest zřizovaná usnesením městských správních orgánů a jimi (zpravidla formou kuratoria, v jehož čele stál starosta města) také řízená.

⁶² ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 38.

⁶³ *Tamtéž.*

⁶⁴ *Tamtéž.*

Muzejní spolky vznikají jen u pětiny nových muzeí a často jen jako podpůrná organizace pro jejich rozvoj.⁶⁵

Chrudimský vzor měl s určitým časovým odstupem pokračovatele, kteří navazovali na jeho koncepci. Byla to muzea v Havlíčkově Brodě a v Hlinsku, založená v polovině 70. let, která vznikla rovněž jako muzea určená na pomoc školní výuce.⁶⁶

Po počátečním rozmachu Včely došlo k výraznému útlumu v její činnosti. Spolek sice nezanikl, ale přestal významněji zasahovat do výzkumné činnosti na Čáslavsku. Na rozdíl od Chrudimi neměla Včela přímé následovníky, kteří by se hlásili k širokému výzkumnému programu. Nejbližší k jejím snahám měl Archeologický sbor Vocol, jenž byl založen roku 1877 v Kutné Hoře. Ten se již nespokojoval s pouhým výzkumem, nýbrž zdůrazňoval význam shromažďovaných sbírek. Renesance Včely nastala roku 1877, kdy do funkce jednatele nastoupil místní pedagog Kliment Čermák, jenž ji přetvořil ve středisko regionálního výzkumu i v důležité kulturně-výchovné centrum, které v teorii i praxi sloužilo za příklad ostatním muzeím.⁶⁷

Hlinecké muzeum bylo určeno především potřebám žáků a učitelů a z tohoto hlediska byly budovány také jeho sbírky. Zároveň kladlo zřetel na výzkumné úkoly, soustředící se výhradně na prozkoumání okresu hlineckého, a proto se o něm mluví jako o prvním ryze okresním muzeu u nás.⁶⁸

Zároveň se stalo prototypem nově vznikajícího typu muzeí, který namísto dvou vyhraněných typů charakteristických pro ranou fázi regionálního muzejnictví, přináší vyvážené vědecko-výzkumné a ochranné úkoly na straně jedné a výchovně-vzdělávací cíle na straně druhé. Nově zakládaná muzea vznikají již bez přímé návaznosti na školy, ale přihlížejí k jejich potřebám, a zároveň přizpůsobují svůj vědecko-výzkumný program reálným místním podmínkám.⁶⁹

Společným rysem nejstarších regionálních muzeí je jejich vlastivědné zaměření, obracející sběrnou i zájmovou pozornost (ne vždy v rovnováze a stejné intenzitě) do oblasti věd historických a přírodních. Zpočátku bylo jejich hlavním úkolem probouzet v lidech zájem o předměty muzejní hodnoty. Z územního hlediska pak měla vlastivědná

⁶⁵ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 34.

⁶⁶ *Tamtéž*, str. 39.

⁶⁷ ŠPÉT, Jiří. *Ke vzniku a programu našich nejstarších regionálních muzeí*, str. 90.

⁶⁸ *Tamtéž*.

⁶⁹ *Tamtéž*.

muzea dokumentovat především příslušný region, správní celek nebo historickou oblast, v níž a pro jejíž potřeby vznikala. Toto platilo v druhé dekádě 19. století pro zemská muzea v Opavě, v Brně i v Praze a i nová venkovská muzea vymezovala svou působnost na stejných principech, omezující se na své bezprostřední okolí, popřípadě širší regionální celek.⁷⁰

Ve vlastivědném muzejnictví byla přijímána zásada, že čím je Národní muzeum pro celou zemi, má být regionální muzeum pro příslušný region, tedy centrem kulturního ruchu a shromažďovatelem místních památek.⁷¹ Vznikající muzea nechtěla ve své práci Národnímu muzeu konkurovat, ale právě naopak, vytvářením ryze regionálních fondů ho chtěla doplňovat.⁷² Některé muzejní spolky (mezi nimi i Včela Čáslavská) do svých stanov dokonce vkládaly odstavce, v nichž se zavazovaly udržovat s Národním muzeem těsné vztahy a předávat mu nejceněnější ze získaných předmětů.⁷³ Tyto zásady byly z počátku uplatňovány pouze v praxi. Od 80. let se jim zásluhou Klimenta Čermáka a Karla V. Adámka dostalo i hlubšího teoretického rozpracování, zdůvodňujícího funkci, význam a působnost regionálních muzeí.⁷⁴ Na počátku 70. let se zejména AS NM a jeho *Památky archeologické*⁷⁵, vedené v té době Josefem Smolíkem, snažily venkovská muzea podporovat. Smolík podporoval spíše decentralizační tendence v českém muzejnictví a doporučoval zakládat krajinská muzea v rovnocenném, nikoli však podřízeném postavení k Národnímu muzeu. Památky archeologické jim nabízel jako tribunu pro řešení společných zájmů a otázek.⁷⁶

1.3. VÝSTAVNÍ RUCH LET DEVADESÁTÝCH

V 90. letech se odehrály dvě významné akce, které měly značný vliv na politické a společenské dění své doby a zároveň trvalý význam pro rozvoj českého muzejnictví – *Jubilejní výstava*⁷⁷ z roku 1891 a *Národopisná výstava*⁷⁸ z roku 1895.⁷⁹ Doba, v níž se

⁷⁰ ŠPÉT, Jiří. *Ke vzniku a programu našich nejstarších regionálních muzeí*, str. 87.

⁷¹ *Tamtéž*.

⁷² ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 40.

⁷³ ŠPÉT, Jiří. *K vývoji vztahů mezi národním muzeem a venkovskými muzei do let devadesátých*, str. 88.

⁷⁴ ŠPÉT, Jiří. *Ke vzniku a programu našich nejstarších regionálních muzeí*, str. 87.

⁷⁵ *Památky archeologické* a *místopisné* jsou odborným periodikem vycházejícím od roku 1854.

⁷⁶ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 40.

⁷⁷ Jubilejní výstava se konala ve dnech 15. května – 18. října 1891. Podrobný popis výstavy podává monografie: *Sto let práce: Zpráva o všeobecné zemské výstavě v Praze 1891: Na oslavu jubilea první průmyslové výstavy roku 1791 v Praze*. V Praze: Nákladem Výkonného výboru Všeobecné zemské jubilejní výstavy, 1893 – 1895.

výstavy konaly, nebyla klidná. Neklid panoval jak ve vztazích česko-rakouských, tak uvnitř českého tábora. Vnější i vnitřní politické události tak nejednou ohrožily samotné přípravy a průběh obou výstav. Na druhou stranu působily obě výstavy na české vlastenecké cítění veskrze pozitivně. Jejich nacionální orientace stmelovala rozhádanou českou politickou scénou.⁸⁰

Ač se obě výstavy lišily ideovým zaměřením, cíli, charakterem i organizačním zabezpečením, byla mezi nimi těsná souvislost, protože Národopisná výstava organicky navazovala na výstavu Jubilejní.⁸¹

Jubilejní výstava byla svým zaměřením především manifestací hospodářských úspěchů české buržoazie. Proto nezachycovala pouze současný stav, ale snažila se také o určitou retrospektivu, jejíž součástí byla tzv. *Česká chalupa*. Ve zvláštním pavilonu byly vystaveny památky lidové kultury, to jest nádobí, nábytek, nářadí, kroje atd. ze všech koutů Čech, přičemž většinu exponátů dodala právě venkovská muzea.⁸² Dle Špěta netkvěl význam České chalupy v bohatství prezentovaných exponátů, ale v jejím přínosu pro rozvoj památkového ochrannářství. Návštěvníci expozice poznali hodnotu vystavených předmětů a získali pro ně větší pochopení než dosud. Doma, ve svých regionech, si podobných předmětů nevážili, nevšimli si jich a často je i vyhazovali, aniž je považovali za vzácnost.⁸³

Z úspěchu České chalupy se zrodila myšlenka na zachování tohoto souboru jako celku a současně s ní i podnět k uspořádání samostatné výstavy věnované pouze kultuře českého venkova. Ředitel Národního divadla František Adolf Šubert spolu s některými dalšími organizátory České chalupy založil *Národopisnou korporaci*, která by nejen uspořádala výstavu, ale položila také základ k samostatnému národopisnému muzeu.⁸⁴

Obě výstavy naučily veřejnost všimát si věcí kolem sebe a zvažovat jejich hodnotu. Byla oživena potřeba ochrany movitých památek, přičemž nejvhodnějšími

⁷⁸ Národopisná výstava probíhala ve dnech 15. května – 31. října 1895. Podrobný popis výstavy podává monografie: *Národopisná výstava československá v Praze 1895*. V Praze: Tiskem a nákladem J. Otty, 1896.

⁷⁹ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 45.

⁸⁰ ŠPÉT, Jiří. *Výstavní ruch let devadesátých a jeho význam pro rozvoj regionálního muzejnictví*, str. 13.

⁸¹ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 45.

⁸² *Tamtéž*, str. 46.

⁸³ ŠPÉT, Jiří. *Výstavní ruch let devadesátých a jeho význam pro rozvoj regionálního muzejnictví*, str. 14-15.

⁸⁴ *Tamtéž*, str. 16.

středisky pro jejich uchování byla právě muzea. V praxi to pak znamenalo, že znovu a intenzivněji ožila otázka, kam tyto předměty ukládat, zda do muzea ústředního nebo do muzeí vytvářených v regionech. To souviselo s tím, jak obyčejní lidé pohlíželi na NM a na rodící se muzea regionální. V 70. a 80. letech prestiž NM stále klesala a jeho velmi neutěšená situace nevzbuzovala v očích veřejnosti mnoho důvěry. Proti dosud převažujícím tendencím, že by regionální muzea měla nejcennější předměty posílat do NM, vystoupilo nové hledisko požadující posílení regionálního muzejnictví. Převládal názor, že lidé sami budou odevzdávat předměty do místních muzeí, aby je vidali v místě, kde žijí, a ne ve vzdáleném NM.⁸⁵

Národopisná výstava prosadila do povědomí veřejnosti kromě památek archeologických a uměleckých, jejichž význam se již obecně uznával, také široký sortiment lidových výtvorů, které dosud stály stranou zájmu jak odborné, tak široké veřejnosti. Program vlastivědných muzeí byl rozšířen vedle dříve prosazených oborů archeologie, historie a přírodovědy také o národopis.⁸⁶

Příprava Národopisné výstavy, v níž se uplatnily především krajinské výbory a již existující regionální muzea, prospěla ve velké míře k probuzení zájmu o lidovou kulturu a silně podpořila snahy o zakládání místních muzejních spolků a muzeí. V průběhu 90. let vzniklo v českých zemích více než 50 regionálních muzeí a uskutečnilo se na 120 místních národopisných výstav.⁸⁷ Jen v letech 1891 – 1894 vzniklo 34 nových muzeí, což bylo více než za celé předchozí desetiletí. V letech 1895 – 1898 jich vzniklo dalších 19, přičemž u většiny lze prokázat přímou souvislost s místní národopisnou výstavou.⁸⁸

Vysoký nárůst počtu regionálních muzeí posiloval jejich postavení a význam. Proto bylo v jejich zájmu, aby koordinovala svou práci a zároveň si vyjasnila poměr k Národnímu muzeu.⁸⁹ Díky jejich aktivitě v době příprav na Národopisnou výstavu, od níž se naopak NM distancovalo, bylo jasné, že se s regionálními muzei musí napříště počítat, neboť se staly hybnou silou muzejní práce. NM, ač bylo v podstatě svým charakterem také muzeem vlastivědného typu, se nemohlo a později pravděpodobně ani

⁸⁵ ŠPÉT, Jiří. *Výstavní ruch let devadesátých a jeho význam pro rozvoj regionálního muzejnictví*, str. 18-19.

⁸⁶ BENEŠ, Josef. *Národopisná výstava československá 1895 a regionální muzea*. In: MVP, 1985, roč. 23, str. 80-85.

⁸⁷ *Tamtéž*.

⁸⁸ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 47.

⁸⁹ ŠPÉT, Jiří. *Výstavní ruch let devadesátých a jeho význam pro rozvoj regionálního muzejnictví*, str. 19.

nechtělo postavit do čela organizace regionálních muzeí, což si vlastivědná muzea zpočátku přála. K ničemu takovému nedošlo a venkovská muzea byla při hledání svého místa ve společnosti odkázána sama na sebe.⁹⁰ Jejich odborný, dokumentační, sběratelský a výchovný program formulovali a rozpracovali dva průkopníci regionálního muzejnictví – časlavský rodák Kliment Čermák a hlinecký rodák Karel V. Adámek.

1.4. SNAHA O ORGANIZACI MUZEÍ

Zkušenosti z obou výstav ukázaly, že je potřeba znovu řešit otázku ochrany památek a otázku postavení muzeí jakožto jejich ochraňovatelů. V březnu 1892 podal Karel Adámek v zemském sněmu návrh na zřízení místních, okresních a ústřední komise k vyhledávání, prozkoumávání a zachovávání uměleckých a starožitných památek. Diskuze, která se poté rozpoutala, vyústila ve dvojí pojetí organizace českého muzejnictví – koncepci centralistickou a decentralistickou. První pojetí, vedené mluvčím Luborem Niederlem, spatřovalo smysl muzejní práce v NM. Druhé pojetí, reprezentované Karlem Adámkem a jeho synem Karlem V. Adámkem, zdůrazňovalo význam regionálních muzeí.⁹¹

Niederle upozorňoval, nikoli neoprávněně, na některé nešvary regionálního muzejnictví, například na řevnivost mezi muzei nebo na skutečnost, že o muzeum pečuje nejsvědomitěji pouze jeho zakladatel, ale po jeho smrti či přestěhování není jeho nástupce zpravidla tak aktivní. Zároveň připouštěl, že pro záchranu památek jsou regionální muzea důležitými sběratelskými institucemi, nicméně by po čase měly jejich sbírky přejít do muzea ústředního.⁹²

Karel V. Adámek se postavil proti centralismu a proti výlučnému postavení Národního muzea. Soudil, že je potřeba posílit postavení muzeí okresních a učinit z nich dobře vybavené instituce. Dle jeho představ bylo nutné náležitě promyslet celkovou muzejní síť a vymezit vztahy mezi regionálními muzei a muzei zemskými.⁹³

Prvním a důležitým krokem ve snaze o organizaci muzejnictví v českých zemích bylo svolání sjezdu muzeí a muzejních spolků. První sjezd se konal v srpnu 1893 v

⁹⁰ ŠPÉT, Jiří. *Výstavní ruch let devadesátých a jeho význam pro rozvoj regionálního muzejnictví*, str. 19.

⁹¹ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 48.

⁹² ŠPÉT, Jiří. *Úvahy o koncepci našeho muzejnictví na sklonku 19. století*, str. 92.

⁹³ *Tamtéž*.

Hlinsku u příležitosti místní národopisné výstavy.⁹⁴ Hlavním referentem byl Karel V. Adámek, který zde formuloval zásady pro ochranu památek a proklamoval význam a oprávněnost regionálního muzejnictví. „*Naše musea musí býti zreorganisována. Sympatisujeme úplně s myšlénkou, aby v čele ruchu musejního stálo jako stařešina museum království českého. Uznáváme zásadu, že do tohoto musea má býti přispíváno z celého království. To však nikterak nevyklučuje, abychom uznávali význam venkovských museí a jejich důležitost. Náprava jejich vad jest nutna, nikoli jejich zrušení.*“⁹⁵

Myšlenka jednotné organizace na sjezdu ještě nebyla přímo vyslovena, ale snahy o vnitřní sjednocení byly patrné například z přání, aby byly muzejní spolky zreorganizovány na stejných základech, aby byl pro regionální musea vypracován vzorný řád a aby byly pořádány občasné sjezdy, při nichž by se rokovalo o muzejních otázkách.⁹⁶ Měla být zřízena zvláštní šestičlenná komise, která by tento vzorný řád vypracovala, a která by svolala a řídila další muzejní sjezd. K uskutečnění určených úkolů nakonec nedošlo, neboť příprava národopisné výstavy si vyžádala více práce, než se původně předpokládalo. Podstatné ale bylo, že regionální musea poprvé vystoupila jako samostatný činitel, který sice neodmítá spolupráci s pražským ústředním ústavem, ale je rozhodnut jít vlastní cestou a dožadovat se vlastní organizace.⁹⁷ Prvním mluvčím společných snah muzejních pracovníků se stal *Věstník českoslovanských museí a spolků archeologických*,⁹⁸ na jehož stránkách ovšem nebyla věnována pozornost praktickým otázkám organizace muzejnictví.

Těmito otázkami se zabýval především Karel V. Adámek, který prostřednictvím *Společnosti přátel starožitností*⁹⁹ chtěl zajistit promyšlenou organizaci. Jednal v plné shodě se svým otcem, zemským a říšským poslancem Karlem Adámkem, který na sněmu důrazně prosazoval nezbytnost zákonné péče o kulturní hodnoty, především ochranu památek před zkázou a vývozem.¹⁰⁰ Adámek ve své stati *O museích krajinských a statistice musejní* navrhoval, aby v čele organizace stála zemská komise

⁹⁴ O tomto sjezdu pojednává monografie: *Okresní národopisná a průmyslová výstava a sjezdy ve Hlinsku konané roku 1893*. V Chotěboři: s. n., 1893.

⁹⁵ ADÁMEK, Karel V. *O záchraně starodávných památek: Referát přednesený na sjezdu muzejních spolků, odborů národopisné výstavy českoslovanské a přátel vlastivědy české*. In: *Okresní národopisná a průmyslová výstava a sjezdy ve Hlinsku konané roku 1893*, str. 10-11.

⁹⁶ ŠPÉT, Jiří. *Vznik Svazu československých museí*, str. 92.

⁹⁷ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 50.

⁹⁸ První čistě muzeologický časopis, vydávaný v letech 1895 – 1901 Klimentem Čermákem.

⁹⁹ Společnost byla založena roku 1888 Karlem Václavem Adámkem a Josefem Ladislavem Pičem.

¹⁰⁰ ŠPÉT, Jiří. *Vznik Svazu československých museí*, str. 93.

pro ochranu památek, jež by byla složena z odborníků a podřízena zemskému sněmu. Jí by podléhaly komise okresní a těm zase komise místní. I když budou muzea nadále záležitostí spolkovou, je třeba, aby jednotlivé ústavy byly řízeny odborným způsobem a principy jejich práce byly totožné.¹⁰¹

Tyto Adámkovy názory se staly předmětem jednání i druhého sjezdu muzejních pracovníků, jenž se konal v srpnu 1898 v Kutné Hoře pod patronací *Společnosti přátel starožitností*.¹⁰² Sjezd sice nepřijal žádné zásadní usnesení týkající se organizačního zabezpečení muzeí a muzejních spolků, ale vyslechl si dva příspěvky, které navrhovaly cestu, jak se takového zabezpečení dobrat. Kliment Čermák navrhoval zřízení muzejní rady jako poradního orgánu zemského sněmu ve věcech ochrany památek a muzejnictví. Tato muzejní rada by byla volena na tři roky, byla by složena z odborníků a zástupců institucí zřizujících muzea a měla by poměrně rozsáhlé pravomoci. Tento Čermákův návrh ovšem předběhl svou dobu a nebyl v daných podmínkách realizovatelný, a proto ho autor později stáhl. Druhý návrh přednesl Václav Vladimír Jeníček, který navrhoval vytvoření jednotné organizace muzejních spolků, jež by byly organizovány podle týchž zásad (jednotné stanovy) a jejichž činnost by byla řízena centrálně. Muzejní spolky by byly spravovány krajským muzejním sborem, z jehož zástupců by byla vytvořena zemská muzejní rada. Ta by koordinovala práci muzeí, pečovala o jejich rozvoj a vydávala výroční zprávy a muzejní časopis.¹⁰³ Účastníci sjezdu Jeníčkovy návrhy sice neodmítli, ale zároveň je ani nepřijali. Pouze doporučili zvážit možnost jejich uskutečnění. Co bylo ovšem podstatné je fakt, že idea vytvoření jednotného spolku v myslích účastníků pevně zakořenila a v dalších jednáních se znovu a znovu vracela.¹⁰⁴

Kutnohorský sjezd tedy znamenal další krok na cestě k cílevědomému usměrnění činnosti vlastivědných muzeí podle jednotného plánu a programu, jenž by umožňoval i jejich plné společenské využití. Sjezd muzejních spolků z roku 1893, který se konal v

¹⁰¹ ŠPÉT, Jiří. *Vznik Svazu československých muzeí*, str. 93.

¹⁰² O tomto sjezdu pojednává monografie: *Sjezd českých archaeologů a spolků musejních, konaný 27. a 28. srpna 1898 na Horách Kutných: Zpráva, kterou s usnesení sněmu podává Společnost přátel starožitností českých v Praze*. V Praze: Tiskem F. Šimáčka, 1898.

¹⁰³ ŠPÉT, Jiří. *Vznik Svazu československých muzeí*, str. 94.

¹⁰⁴ *Tamtéž*, str. 95.

Hlinsku, proklamoval právo na existenci regionálních muzeí. Kutnohorský sjezd z roku 1898 již potvrdil jejich rovnoprávnost s muzei zemskými.¹⁰⁵

Pozvolné dohasínání vlny nadšení, jež odstartovala Národopisná výstava, a generační střídání uvnitř muzejních spolků s sebou na počátku 20. století přinesly ochabnutí muzejní činnosti, což se projevilo ve stagnaci mnohých ústavů i v malém zájmu o řešení společných problémů.¹⁰⁶

Roku 1902 se sešlo několik krajinských schůzí, nejprve v Praze, poté v Pardubicích. Na nich se zástupci muzeí shodli, že výměna názorů je velmi prospěšná. Venkovská i zemská muzea si sice uvědomovala potřebnost kontaktů a těsné spolupráce, ale chyběla zde silná osobnost, jež by dokázala překlenout vzájemné rozpory.¹⁰⁷

Další jednání probíhalo na *Sjezdu na ochranu památek*, jenž se konal v září 1908 v Praze.¹⁰⁸ Muzejní sekce si vyslechla čtyři obsáhlé referáty – příspěvek Karla V. Adámka o muzejní organizaci, referát Václava V. Jeníčka o zásadách organizace československých muzeí, příspěvek Albína Stockého o svazu muzeí a nakonec vystoupení Fridolína Macháčka o popularizační a vědecké činnosti venkovských muzeí.¹⁰⁹

Při sjezdových jednáních a zvláště pak v diskuzích se ovšem ukázalo, že při snahách o organizaci muzeí se objevují závažné rozpory mezi starší generací vzdělaných laiků, která dosud stála v čele muzejních aktivit, a nastupující mladší generací, vzdělanou již v odborných disciplínách, jež funkci a poslání muzeí chápala moderněji a ve větší souvislosti s dobovými společenskými proměnami.¹¹⁰

Vůči předneseným návrhům se ozývaly výhrady, například Jana Hellicha, Fridolína Macháčka či Albína Stockého. Postavili se především proti zásadě nerozšiřovat počet muzeí. Naopak zdůrazňovali nutnost budování dalších specializovaných institucí. Nelíbil se jim ani návrh jednotných stanov. Stoický se pak ve svém referátu pokusil formulovat své názory na vytvoření svazu muzeí, instituce

¹⁰⁵ ŠPÉT, Jiří. *Výstavní ruch let devadesátých a jeho význam pro rozvoj regionálního muzejnictví*, str. 19.

¹⁰⁶ ŠPÉT, Jiří. *Vznik Svazu československých muzeí*, str. 95.

¹⁰⁷ *Tamtéž*.

¹⁰⁸ O sjezdu pojednává zpráva: *Sjezd na ochranu památek v Praze roku 1908*, jež byla otištěna ve druhém ročníku Československých letopisů musejních.

¹⁰⁹ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 55.

¹¹⁰ ŠPÉT, Jiří. *Vznik Svazu československých muzeí*, str. 96.

zaručující individualitu jednotlivých ústavů. Po organizační stránce by členy svazu byla všechna muzea. Jeho práci by řídil užší několikačlenný výbor scházející se jednou do měsíce, přičemž dvakrát ročně by zasedal výbor širší, to jest shromáždění volených zástupců z určitých oblastí, kteří by reprezentovali vždy několik muzeí. Valná hromada svazu by pak byla zároveň i muzejním sjezdem.¹¹¹ Tato Stoického úvaha opět byla ve své době málo reálná, přesto znamenala průlom v dosavadní koncepci uvažování o muzejním svazu. Oproti Adámkovi a Jeníčkovi, kteří viděli poslání svazu v jednotě vnější, projevující se totožnými stanovami, shledával naopak Stoický jeho cíl v jednotě vnitřní, čímž se více blížil pojetí Čermákovu.¹¹²

1.5. SVAZ ČESKOSLOVENSKÝCH MUZEÍ

Po pražském sjezdu se otázky spolupráce muzeí a vytvoření svazu ozývaly stále častěji. Blížilo se 100. výročí založení Národního muzea a začalo se znovu uvažovat o tom, jak učinit z NM opět hybnou sílu těchto organizačních snah.¹¹³ K jednáním v průběhu let 1916 a 1917 skutečno došlo, ale nepřinesly žádoucí výsledek. Začalo se uvažovat o celkové koncepci muzejnictví po konci první světové války, neboť bylo zřejmé, že ve změněných podmínkách bude třeba tuto sféru zreorganizovat. Na rozdíl od archivářů nebyli muzejníci schopní v listopadu 1918 předložit konkrétní návrh. Iniciativu proto převzalo Ministerstvo školství a národní osvěty (dále jen MŠNO), které pro muzejní otázky zřídilo zvláštní poradní sbor, jenž měl připravit koncepci řízení československého muzejnictví.¹¹⁴ Byl přijat návrh na zřízení *Svazu československých muzeí*. Poradní sbor svolal zástupce muzeí na dny 27. – 28. září 1919 do Prahy, aby prodiskutovali budoucí organizaci. Jednání se účastnilo 58 zástupců. Úvodní projev pronesl Fridolín Macháček, který stručně vyličil historii dosavadních neuskutečněných snah o vytvoření organizace a vyslovil naději, že v novém státě snad bude možno snadněji překlenout rozpory. Zdůraznil, že význam Svazu je především mravní, nikoli správní. Svaz nechce a nemůže nahrazovat práci jednotlivých muzeí, ale má jejich činnost všestranně podporovat, koordinovat a usměrňovat.¹¹⁵

¹¹¹ ŠPÉT, Jiří. *Vznik Svazu československých muzeí*, str. 96.

¹¹² *Tamtéž*, str. 97.

¹¹³ *Tamtéž*.

¹¹⁴ *Tamtéž*, str. 98.

¹¹⁵ *Tamtéž*.

Po úvodních slovech se začalo jednat o stanovách, které předem vypracoval poradní sbor a které byly zcela konkrétním programem rozvoje muzejnictví. Hlavními úkoly Svazu bylo uspořádat podle odborných potřeb činnost všech sdružených muzeí, vymezit obvod a rozsah sběratelské činnosti každého ústavu, zavést jednotný způsob inventarizace a katalogizace sbírek a organizovat přednáškovou, výstavní a publikační činnost. Dále také pečovat o vybudování sítě českých muzeí a zajišťovat výchovu odborných zaměstnanců a dobrovolníků, kteří budou pracovat na její správě. Svaz měl též provádět pravidelnou odbornou revizi činnosti a zařízení sdružených muzeí a hájit jejich zájmy.¹¹⁶

K dosažení cílů mělo sloužit pořádání pravidelných sjezdů, teoretických a praktických kurzů pro pracovníky muzeí a vydávání muzeologického časopisu. Vrcholným orgánem Svazu se měl stát výroční sjezd, jenž by volil muzejní radu, složenou z předsedy, dvou místopředsedů a devíti členů, přičemž svého zástupce do muzejní rady mělo jmenovat MŠNO a NM. Tato instituce by byla nadána velkou pravomocí a stala by se skutečně řídicím orgánem československého muzejnictví.¹¹⁷ Po připomínkách byly stanovy jednomyslně schváleny a byla zvolena muzejní rada.¹¹⁸

Předpokladem umožňujícím vytvoření pevné struktury našeho muzejnictví bylo vydání muzejního zákona a vytvoření jemu odpovídající sítě muzeí. Ač se tento zákon po řadu let připravoval a procházel různými variantami, po celou dobu trvání první republiky nedošlo k jeho definitivnímu formulování a schválení.¹¹⁹

Vydání muzejního zákona mělo jednak zabezpečit právní postavení muzeí a jejich správní strukturu, ale také stanovit organizační rámec a vymezit sběrný a prezentační program. Podle svazových představ měla struktura českého muzejnictví – nezávisle na způsobu jejich řízení a správy – obsahovat tři skupiny ústavů:

¹¹⁶ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 74.

¹¹⁷ ŠPÉT, Jiří. *Vznik Svazu československých muzeí*, str. 99.

¹¹⁸ Jejím předsedou se stal nestor českého muzejnictví Jan Hellich, prvním místopředsedou pak olomoucký profesor Pospíšil. Funkce druhého místopředsedy byla rezervována pro zástupce Slovenska. Členy muzejní rady byli zvoleni L. Domečka z Hradce Králové, F. X. Harlas z Prahy, K. Hostaš z Klatov, J. Kazimour a F. Macháček z Plzně, J. Valchař z Ledče nad Sázavou, J. Helfert z Brna, J. Svoboda z Velkého Meziříčí a F. Rajchl z Uherského Brodu. Jako svého zástupce jmenovalo ministerstvo K. Gutha a Národní muzeum A. Stockého. In: ŠPÉT, Jiří. *Vznik Svazu československých muzeí*, str. 99.

¹¹⁹ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 75.

- Muzea vlastivědná.¹²⁰
- Muzea umělecko-průmyslová.
- Muzea specializovaná.

Pracovní a sběrný program specializovaných muzeí byl dán jejich zaměřením. Koncepce sběrného a expozičního programu vlastivědných muzeí přibližně odpovídala představám, které byly navrženy Klimentem Čermákem a Karlem V. Adámkem o téměř půl století dříve a které navazovaly na tradiční pojetí vztahu regionálních muzeí k muzeu zemskému. Muzea by se dělila na ústřední, krajová, okresní a místní, tzv. památní síně. Této kvalitativní kategorizaci, která rámcově vymezovala i profil a územní rozsah sběrné činnosti, měla odpovídat i struktura a vybavení těchto institucí.¹²¹

Toto optimální rozvržení struktury vlastivědných muzeí zůstávalo pouze v rovině teoretické, jeho praktická realizace zůstávala možností Svazu vzdálena.¹²²

Všechny pokusy o vymezení sběrné kompetence úřední cestou nemusely nutně končit úspěchem, neboť velká část muzeí nebyla ve veřejné správě,¹²³ a tudíž veškerá realizace záměrů se mohla dít jen na platformě dobrovolnosti a ochoty.¹²⁴

Od roku 1922 se projednávalo vypracování vzorových stanov, ale publikovány byly až roku 1934 ve dvou variantách – jako návrh vzorových stanov pro muzejní spolky a jako návrh řádu pro muzea spravovaná kuratoriem. Svaz od počátku prosazoval zásadu, že sbírky by měly být majetkem státu, zastoupeného příslušným orgánem veřejné správy, a nikoli vlastnictvím muzejního spolku.¹²⁵

Od počátku existence Svazu byl velký význam přisuzován jeho revizní činnosti. Spojovaly se v ní jak prvky inspekčně-kontrolní, tak poradensko-metodické. Revize se prováděly zpravidla ve dvouletých lhůtách a to jen v muzeích, která byla členem Svazu. Zjišťoval se například stav budov a místností, způsob uložení a konzervace sbírek,

¹²⁰ Jejich prototypem bylo NM. Svůj fond vytvářela na základě dokumentace příslušného regionu a svou činností navazovala na starší muzejní tradici.

¹²¹ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 79.

¹²² *Tamtéž*, str. 80.

¹²³ Spolky a společnosti, které muzea vydržovaly, zabezpečovaly jejich chod a byly často i vlastníky sbírkových fondů, nebyly v přímé závislosti na správních orgánech. In: ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 73.

¹²⁴ *Tamtéž*, str. 81.

¹²⁵ *Tamtéž*, str. 100.

jejich uspořádání a zabezpečení, způsob a kvalita evidence, systém instalace a celkový kulturně-výchovný profil muzea.¹²⁶

Okruh organizačních problémů se zúžil na dvě zásadní otázky – snahy o převzetí muzeí do veřejné správy a zakládání nových muzeí. Radikální vynětí muzeí z rukou vydržujících korporací a jejich svěření do správy obcím, městům popřípadě zemským správním orgánům nebylo ovšem v reálných podmínkách možné. Stát neměl ani dost možností bránit vzniku nových muzeí, kterých v éře první republiky vzniklo několik desítek, neboť byl stále v platnosti spolkový zákon z roku 1867, podle něhož bylo možno zakázat pouze spolek protizákonný a státu nebezpečný. Po roce 1918 živelně vznikala nová vlastivědná muzea místní nebo městská s různým rozsahem a kvalitou sbírkových fondů. Podle MŠNO a Svazu nebyla tato živelnost ku prospěchu rozvoje muzejnictví. Svaz se pokoušel situaci usměrnit stanovením kritérií pro posouzení účelnosti muzeí, a to podle společenské užitečnosti zakládaného muzea a jeho zabezpečení.¹²⁷

Základním požadavkem Svazu byla řádná evidence muzejních fondů. Snaha o jednotnou evidenci muzejních sbírek byla podporována vydáním vzorových formulářů, pořádáním kurzů, zařazováním tematiky na program svazových sjezdů apod. Špatná nebo žádná evidence sbírek byla mimo jiné dána i nedostatečným zaškolením jejich správců a nemožností zásahu svazových inspektorů.¹²⁸

Při utváření muzejní sítě a prosazování specializace (ať již regionální nebo tematické) bylo základní podmínkou zvědečtění muzejní práce, a to obsazením muzeí stálými odborně kvalifikovanými pracovníky. Profesionálních pracovníků bylo díky pojetí předválečného muzejnictví stále poskrovnu, snad s výjimkou NM, obou moravských zemských a několika dalších velkých muzeí. Všechna ostatní muzea (bez ohledu na to, zda sbírkové fondy byly ve veřejné správě či ve spolkových rukou) byla spravována nadšenými dobrovolníky, kteří se práci v muzeu věnovali z vlastního zájmu a ve svém volném čase.¹²⁹ Myšlenku výchovy muzejních pracovníků prosazoval na počátku 20. století již Kliment Čermák. Svaz se snažil přispět ke zvýšení vzdělanosti tím, že pořádal krátkodobé odborné kurzy, které přinášely základní teoretické i

¹²⁶ ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 83.

¹²⁷ *Tamtéž*, str. 91.

¹²⁸ *Tamtéž*, str. 102.

¹²⁹ *Tamtéž*, str. 103.

praktické poznatky z oblasti muzejnictví.¹³⁰ Na brněnské univerzitě byl zřízen lektorát, kde se posluchači vedle vlastního vědního oboru seznámili také se základy muzejní problematiky. Byl vznesen požadavek, aby bylo muzejnictví zařazeno na univerzitu jako regulérní studijní obor, ale k tomu bohužel nedošlo.¹³¹ Objevil se proto návrh na sepsání příručky, jakéhosi vademeca muzejníkovy práce. Tvorba textu byla svěřena J. F. Svobodovi, který svůj rukopis sice stihl dokončit těsně před okupací, ale během války bylo jeho vydání zcela nemožné. Svaz jej vydal až roku 1949 pod názvem *Zásady českého muzejnictví*, ale v té době již publikace ztratila svůj původní význam.¹³²

Brzdou komplexního působení Svazu byl také fakt, že ve svých řadách nesdružoval všechna česká muzea, tím méně muzea německá, která si roku 1922 vytvořila organizaci vlastní. Svaz československých muzeí byl založen jako korporace sdružující muzea vlastivědná, což bylo vyjádřeno v názvu i ve stanovách. Tím se ovšem v podstatě uzavírala cesta pro členství muzeím jiného druhu. Roku 1925 proto došlo ke změně stanov i názvu, čímž došlo ke zlepšení členské základny. Krátce po jeho založení vstoupilo do Svazu 46 muzeí. Roku 1923 v něm bylo 97 muzeí, roku 1925 již 130 muzeí a roku 1935 již přes 200 muzeí.¹³³

Co se týče hmotného zabezpečení, byla pravomoc přidělovat státní subvence roku 1922 přenesena na muzejní radu. Žádost o subvenci mohla podat všechna zařízení, ale podporu dostávala jen ta, která si to podle rozhodnutí muzejní rady nejvíce zasloužila. Celková částka, kterou stát přispíval na muzea, se pohybovala v rozmezí od 40 000 do 60 000 korun ročně a žadatelů bývalo v průměru okolo stovky. Přesto hlavně pro menší muzea byla jakákoli finanční pomoc velmi důležitá. Ekonomická krize pak způsobila, že od roku 1932 nebyly poskytovány finance buď žádné, nebo jen velmi malé.¹³⁴ Více jak polovina muzeí (včetně těch největších) byla po celou dobu první republiky vydržována především svými spolky, které jim však nemohly poskytnout tolik, kolik jejich potřeby a společenské postavení vyžadovaly.¹³⁵

Vědecko-výzkumná činnost se v období první republiky soustřeďovala do muzeí největších, přičemž její výsledky byly publikovány v monografiích, katalogích nebo

¹³⁰ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 104.

¹³¹ *Tamtéž*, str. 105.

¹³² *Tamtéž*, str. 106-108.

¹³³ *Tamtéž*, str. 82.

¹³⁴ *Tamtéž*, str. 83.

¹³⁵ *Tamtéž*, str. 98.

periodikách vydávaných těmito ústavy, například v nejstarší nepřetržitě vycházející vědecké revue – *Časopisu Národního muzea*. V publikační činnosti nezaostávala ani muzea v regionech, ač vědecko-výzkumnou činnost vesměs sama nerozvíjela.¹³⁶ Seznamování s výsledky badatelské práce, sdělovanými formou popularizačních článků tvořilo jednu složku muzejního působení na veřejnost. Další složkou byly přednášky a besedy. Tu nejdůležitější – kulturně-výchovnou však představovaly muzejní expozice a výstavy. Byly proto rozpracovány zásady, jak by taková expozice měla vypadat. Podle Františka Macháčka by muzeum hlavně nemělo být skladištěm památek, ale živou kulturní institucí, tedy skutečnou školou života.¹³⁷

1.6. MUZEA ZA OKUPACE A ZA VÁLKY

Po vzniku slovenského státu se osamostatnil také *Svaz slovenských muzeí*. Jeho západní soused se přejmenoval na *Svaz českých muzeí* a pokračoval v dosavadní práci. Zpočátku okupace nedošlo k přímým zásahům do činnosti muzeí. Protektorátní ministerstvo se ve spolupráci se Svazem snažilo oživit zejména výstavní činnost, což pochopili také občané, protože návštěvnost muzeí začala pozvolna stoupat. Později, od roku 1940, nařídily okupační úřady nahradit české popisky v expozicích texty česko-německými a poté dokonce německo-českými. Nejvíce pozornosti věnovala okupační správa velkým, především zemským muzeím. Muzea v regionech nebyla výrazněji postihována. Později zasáhla nacistická perzekuce také muzejní zaměstnance, správce sbírek a dobrovolné spolupracovníky. Zpravidla se tak nedělo kvůli jejich profesi, ale kvůli jejich angažovanosti v odboji, při níž se muzejní budovy často stávaly místy konspiračních schůzek. Statečnost muzejních pracovníků se projevovala i jinými drobnými akcemi. Skrývali některé materiály před očima německých úředníků, sabotovali jejich příkazy či jinak znesnadňovali jejich záměry. Nařízením Ministerstva školství ze srpna 1944 o totálním nasazení byla s okamžitou platností zastavena činnost všech vlastivědných a menších městských muzeí a jejich zaměstnanci měli být k dispozici pro pracovní účely. Díky péči Svazu a obětavosti správců sbírek se však podařilo uchránit většinu exponátů před větším poškozením.¹³⁸

¹³⁶ ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 111.

¹³⁷ *Tamtéž*.

¹³⁸ *Tamtéž*, str. 117-119.

1.7. NÁSTIN POVÁLEČNÉHO VÝVOJE

I po válce zůstával Svaz hlavním reprezentantem československého muzejnictví. Již koncem května 1945 se obrátil s žádostí na všechna muzea, aby co nejdříve obnovila provoz a usilovala o zpřístupnění svých sbírek, popřípadě uspořádala příležitostnou výstavu. Svaz zároveň apeloval na muzea, aby jednala s příslušnými národními výbory o převedení svých sbírek do přímé správy těchto orgánů a taktéž doporučoval, aby ve městech, kde je muzeí více, docházelo k jejich slučování v jedno jediné.¹³⁹

Počátkem roku 1946 proklamoval Svaz tyto hlavní cíle:

- Vydání zákona o muzeích.
- Postátnění Národního muzea, převedení muzeí do veřejné správy a budování jejich promyšlené sítě.
- Zřízení samostatné muzejní školy a zajištění průběžného vzdělávání pracovníků.
- Zkvalitnění evidence sbírek a zlepšení péče o jejich uložení.
- Vybudování komplexních expozic postihujících přírodní poměry a historický vývoje kraje (místa) od počátku až po současnost.
- Zvýšení celkové odborné kvality muzejní práce.
- Povznesení mezinárodní prestiže českých a slovenských muzeí.¹⁴⁰

V prvních třech poválečných letech se podařilo realizovat jen velmi malou část z těchto úkolů. Roku 1946 se Československo stalo členem nově zřízené *Mezinárodní rady muzeí* (ICOM).¹⁴¹ Téhož roku uspořádalo NM ve spolupráci se Svazem zvláštní týdenní kurzy pro pracovníky pověřené správou muzeí, v nichž se účastníci seznámili s hlavními úkoly muzejní práce. Ač byl podán návrh na zřízení tříleté muzejní školy, otázka vzdělávání muzejních pracovníků zůstala až do 60. let nevyřešena.¹⁴² Obdobné potíže provázely i přípravu muzejního zákona, který byl nakonec přijat roku 1959.¹⁴³

Co se týče převodu muzeí do rukou státní správy, byla situace komplikovaná. Vlivem složitého poválečného vývoje byla do správy národních výborů převedena nejprve muzea v pohraničních oblastech. Převod muzeí ve vnitrozemí ovšem dlouhou

¹³⁹ ŠPÉT, Jiří. *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví v ČSR*, str. 18.

¹⁴⁰ *Tamtéž*, str. 33.

¹⁴¹ *Tamtéž*, str. 36.

¹⁴² *Tamtéž*.

¹⁴³ Zákon č. 54/1959 Sb., o muzeích a galeriích, který byl v platnosti do roku 2000.

dobu vázl na mrtvém bodě. Teprve nové krajské zřízení z roku 1949 vytvořilo politický a právní předpoklad pro tento převod. V březnu 1949 schválila vláda postátnění Národního (a spolu s ním i Náprstkova) muzea. Krátce na to bylo do péče státu převedeno i Slezské muzeum v Opavě a Moravské muzeum v Brně.¹⁴⁴

Muzea v regionech stála vesměs stranou veřejného dění a jejich zaměstnanci, povětšinou dobrovolní pracovníci, spravovali ze skromných prostředků a ve stísněných podmínkách muzejní expozice stále ještě v předválečné tradici. Roku 1950 vydal Svaz *Rámcový program výstavních sbírek vlastivědného muzea*, první ucelenou koncepci expozic vlastivědného muzea.¹⁴⁵

Muzejní spolky byly po celá desetiletí hybnou silou muzejního života a v mnoha případech i hlavními vydržovateli muzeí samotných. Jejich členové, ač se o sbírky svědomitě starali, na ně leckdy pohlíželi jako na své vlastnictví a spravovali je osobitým způsobem, jenž se však neslučoval s představami a předpisy o správě národního majetku a formami jeho zpřístupňování v socialistické společnosti. Druhým závažným problémem byl fakt, že spolkový systém nedovoloval uplatnit principy jednotného řízení kultury a neumožňoval ani prosazování ideově-politického vlivu na celkovou činnost muzeí. V neposlední řadě sehrála důležitou roli skutečnost, že spolky samy nebyly s to (ani po finanční ani po materiální stránce) zabezpečit chod a činnost muzeí, aby se mohla projevit jako skutečně nosná kulturně politická zařízení. V poválečných představách Svazu byl sice požadavek převzetí muzeí do veřejné správy uplatňován, ale předpokládalo se, že muzejní spolky zůstanou podpůrnými činiteli, pomáhající lidové správě hlavně v odborných otázkách. Vývoj však ukázal, že k takové symbióze nikdy nedojde. Národní výbory nesnesly touhu spolků nadále při řízení muzea uplatňovat svůj vliv a již v období přípravy spolkového zákona usilovaly o jejich rozpuštění. K tomu došlo po roce 1951, kdy byl vydán zákon o dobrovolných organizacích a shromážděních. Vydání tohoto předpisu pak proces převodu muzeí do rukou národních výborů značně urychlilo.¹⁴⁶

¹⁴⁴ ŠPĚT, Jiří. *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví v ČSR*, str. 48.

¹⁴⁵ *Tamtéž*, str. 58.

¹⁴⁶ *Tamtéž*, str. 71-72.

K poslední námi sledované reorganizaci došlo roku 1953, kdy bylo nově zřízeno Ministerstvo kultury, do jehož působnosti přešla celá oblast osvěty, včetně muzejnictví.¹⁴⁷

1.8. MUZEOLOGICKÉ ČASOPISY

Roku 1901 začal ve Velké Británii vycházet bulletin *The Museums Journal*, dodnes vydávaný britskou muzejní asociací. V Německu vycházel od roku 1905 pod záštitou drážďanského muzea časopis *Museumskunde, Zeitschrift für Verwaltung und Technik öffentlicher und privater Sammlungen*. Na jejich stránkách se řešily otázky nového pojetí muzejní práce a progresivních metod, jež se objevily s nástupem 20. století.¹⁴⁸

V našem prostředí byl již od roku 1895 vydáván obdobný časopis. Kvůli tomu, že vycházel v češtině, nepronikl do povědomí světové muzejní veřejnosti. Byl jím *Věstník českoslovanských muzeí a spolků archeologických*, který v letech 1895 – 1901 redigoval Kliment Čermák. Časopis vznikl jako odraz muzejního ruchu 90. let 19. století a měl být živým informačním bulletinem, který by rychle a pohotově seznamoval muzejní pracovníky s aktuálními problémy jejich práce a umožňoval širokou a pohotovou výměnu názorů. Časopis, který Čermák vytvořil, byl spíše teoretickou revue, v níž autor navázal na své vlastní úvahy. Některé problémy dále rozpracoval a stal se tak prvním teoretikem vlastivědného muzejnictví a jedním z předních tvůrců zásad muzejní práce.¹⁴⁹ Na stránkách Věstníku mimo jiné poskytoval návody týkající se péče o sbírky, jejich zpracování, ochrany a konzervace. Zabýval se například účelností muzeí; problematikou, jak zainteresovat do muzejnictví mládež; jakým způsobem vychovávat a vzdělávat muzejní pracovníky apod.¹⁵⁰

Nástupcem Čermákova Věstníku se v letech 1902 – 1910 staly *Československé letopisy muzejní* vydávané ve dvou ročnících Václavem V. Jeníčkem. Teoretických úvah muzeologického charakteru v nich bylo méně, zato více pozornosti věnovaly otázkám organizačním a zprávám o činnosti jednotlivých muzeí. Tím se také více přibližovaly původnímu Čermákovu záměru. V době kdy Jeníčkův bulletin vycházel, již rušné výstavní období utichlo a muzea se ocitla ve vnitřní krizi, z níž se hledalo

¹⁴⁷ ŠPĚT, Jiří. *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví v ČSR*, str. 78.

¹⁴⁸ ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 65.

¹⁴⁹ *Tamtéž*.

¹⁵⁰ *Tamtéž*, str. 66.

východisko prostřednictvím organizace a vytvořením pevného muzejního svazku. Letopisy se tak staly jakousi tribunou k řešení těchto otázek a problémů.¹⁵¹

Po zániku Věstníku a Letopisů sloužil za informativní orgán muzejního dění především *Časopis Společnosti přátel starožitností*. Svaz potřeboval mít k dispozici vlastní bulletin, který by přinášel odborné muzeologické i metodické stati a informoval o činnosti muzeí. Výbor i valná hromada Svazu se za vydání časopisu, podle návrhu Albína Stockého, postavily. První číslo mělo vyjít počátkem roku 1922, byla vytvořena redakční rada a rozhodnuto o jméně časopisu – *Musejní obzor*.¹⁵² Ostatní přípravy ale ustrnuly na mrtvém bodě. Jako důvody byly uváděny drahota tisku a neutěšená finanční situace Svazu. Hlavním důvodem patrně byly obtíže se získáváním příspěvků.¹⁵³

První sešit *Musejního obzoru* vyšel až roku 1925 a byl zdarma rozeslán všem členům Svazu, což se jevilo jako finančně neúnosné. Zároveň se ukázalo, že nevzbudil patriční ohlas a neuspokojil ani potřeby muzejních pracovníků. Vedení Svazu proto váhalo s vydáním druhého sešitu, který nakonec vyšel až roku 1928.¹⁵⁴

Svaz si představoval, že se prostřednictvím časopisu jednak odborná, ale i laická veřejnost dozví o potřebách a úspěších muzeí a že stati z oblasti muzeologie napomůžou zvýšit odborné znalosti pracovníků muzeí. Nejobsáhlejší statí se stala *Konzervace muzejních předmětů* Albína Stockého. Informativně-muzeologická část jakožto těžiště časopisu ale zůstala hluboko pod úrovní Věstníku a Letopisů. Ve zprávách o jednotlivých muzeích chyběla soustavnost a úplnost. Poskytované informace měly navíc charakter náhodné aktuality než podnětu, který by muzejního pracovníka mohl zajímat. *Musejní obzor*, přestože se na jeho řízení podíleli zkušení pracovníci, neměl propracovanou koncepci a nesplnil cíl, který mu v úvodních slovech vytyčil Fridolín Macháček.¹⁵⁵

K vydání dalších čísel *Musejního obzoru* z finančních důvodů nedošlo, a přestože některé chystané články vyšly v jiných revue, Svaz tím ztratil svou vytouženou tiskovou základnu.¹⁵⁶

¹⁵¹ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví*, str. 67.

¹⁵² ŠPÉT, Jiří. *Svaz československých muzeí a jeho časopisy*, str. 39–40.

¹⁵³ *Tamtéž*, str. 41.

¹⁵⁴ *Tamtéž*, str. 42.

¹⁵⁵ *Tamtéž*, str. 43.

¹⁵⁶ *Tamtéž*.

Od roku 1930 byly přičiněním Josefa Kazimoura uveřejňovány ve *Věstníku Čs. zemědělského muzea* a *Časopisu pro dějiny venkova* informativní zprávy o činnosti muzeí v rubrice *Rozhledy po muzejní práci v Československu*. Když muzejní rada opustila naděje na vydávání Musejního obzoru a rada viděla, že Rozhledy mají dobrou úroveň a vysokou publicitu, rozhodla se z Macháčkova podnětu s Josefem Kazimourem dohodnout, že by se rubrika mohla stát svazovým časopisem, čehož bylo dosaženo roku 1933. Dosavadní Rozhledy tak dostaly podtitul *Věstník Svazu československých muzeí* a Svaz získal výborný bulletin informující o práci muzeí a jejich výsledcích.¹⁵⁷ Rozhledy vycházely pravidelně až do roku 1938, kdy byla muzejní rubrika z úsporných důvodů zrušena. Svaz tak musel znovu uvažovat o vlastním časopise. V březnu 1939 se muzejní rada rozhodla vydávat *Zprávy Svazu českých muzeí* v redakci Karla Gutha, což protektorátní úřady nakonec povolily. První šestnáctistránkový sešit ale vyšel až v polovině června 1941, a ač byl v krátké době připraven sešit další, zostření cenzury jeho vydání znemožnilo. Po skončení války se Svaz rozhodl svou ediční činnost obnovit a již v červnu 1945 muzejní rada požádala Ministerstvo informací o povolení vydávat nový muzeologický časopis *Musejní věstník*, čemuž bylo vyhověno. Časopis o celkovém rozsahu 64 stran měl vycházet čtyřikrát ročně v redakci Karla Tučka. Příprava časopisu se však vlekla a skutečnost, že Věstník přes ohlášení stále nevycházel, způsobila, že ministerstvo odňalo roku 1949 Svazu vydavatelské oprávnění. A tak se muzeologická tematika objevovala pouze na stránkách *Časopisu Národního muzea*, a nikoliv v samostatném časopise svazovém.¹⁵⁸

¹⁵⁷ ŠPÉT Jiří. *Svaz československých muzeí a jeho časopisy*, str. 43.

¹⁵⁸ *Tamtéž*, str. 43-45.

2. SPOLKOVÉ ZÁKONODÁRSTVÍ A SPOLKOVÉ STANOVY

Námi sledované instituce fungovaly stejně jako všechna ostatní sdružení v rámci bohatého spolkového života habsburské monarchie a později Československé republiky. Jejich působení bylo pevně vymezeno spolkovými zákony. Z těchto právních předpisů nás budou nejvíce zajímat: *Zákon ze dne 15. listopadu 1867 o právě spolčovacím*¹⁵⁹ a *Zákon ze dne 12. července 1951 o dobrovolných organizacích a shromážděních*¹⁶⁰. První je považován za přelomový, neboť se jeho přijetím konstituoval spolkový život jako takový. Přijetím druhého spolkový život ve své dosavadní podobě de facto zanikl.

Rozvoj spolkového života souvisí s uvolňováním poměrů v habsburské monarchii po vydání Říjnového diplomu, potažmo po vyhlášení Únorové (Schmerlingovy) a následně Prosincové ústavy, jejíž součástí byl také zákon o všeobecných právech státních občanů.¹⁶¹ Ten uznával právo sdružovat se ve spolcích.¹⁶² V době přijetí Prosincové ústavy byl již půl druhého měsíce v platnosti právě výše zmíněný zákon. Na tomto místě je ovšem potřeba říci, že spolkový život existoval již před rokem 1867 a podléhal dřívějším zákonným nařízením.¹⁶³ Pro naše účely nesmíme opomenout císařský patent z 26. listopadu 1852¹⁶⁴, jenž obsahoval zásadu, že ke zřízení spolku je třeba získat zvláštní povolení státní správy.

2.1. ZÁKON č. 134/1867 ř. z.

Tímto zákonem „*dovoleno jest, zřizovati spolky dle toho, co v tomto zákoně vyměřeno*“. Z jeho působnosti byly vyňaty spolky mající za cíl zisk, například spolky bankovní a pojišťovací, a dále církevní řády a kongregace. Ke vzniku spolku stačilo pouhé oznámení, jež učinili jeho zakladatelé zemské vládě. „*Kdo chce zřídití nějaký spolek tomuto zákonu poddaný, povinen jest, oznámiti to, prvé než spolek ve skutek*

¹⁵⁹ Zákon č. 134/1867 ř. z., Společnost pro církevní právo [online].

Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/134-1867.htm> [cit. 2016-03-12]. Jeho plné znění je součástí textové přílohy této práce.

¹⁶⁰ Zákon č. 68/1951 Sb., Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online].

Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=68&r=1951> [cit. 2016-03-12]. Jeho plné znění je součástí textové přílohy této práce.

¹⁶¹ Zákon č. 142/1867 ř. z.

¹⁶² Tento předpis však odkazoval ke zvláštním zákonům, které již platily nebo v budoucnu měly platit. Tyto zákony mohly být v Říšské radě kdykoli změněny prostou většinou hlasů.

¹⁶³ Stručný nástin historie zákonné regulace spolkového života nalezneme ve stati Jana Janáka. Viz: JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*, str. 61-62.

¹⁶⁴ Zákon č. 253/1852 ř. z.

vejde, písemně politickému řízení zemskému a předložiti mu statuta.“ Náležitosti předkládaných stanov jsou uvedeny v § 4 a v § 5. Ze stanov muselo být zřejmé:

- Proč se spolek zřizuje, jak bude financován, a odkud budou prostředky na jeho financování čerpány.
- Jakým způsobem vznikne a jak se bude obnovovat.
- Kde bude mít své sídlo.
- Jaká práva a jaké povinnosti budou mít jeho členové.
- Které orgány jej budou řídit.
- Za jakých okolností budou jeho usnesení platná a jakým způsobem budou vydávány zprávy.
- Jakým způsobem budou řešeny spory.
- Co nastane, když zanikne.
- Kdo jej bude zastupovat navenek.

Stanovy měly být dodány v pěti exemplářích zemské vládě, kde měly být na vyžádání dostupné komukoliv k nahlédnutí. Měl-li spolek více členských kategorií, například členy činné, dopisující, přispívající, či čestné, musely stanovy obsahovat rovněž ustanovení o právech a povinnostech jednotlivých kategorií. Zakladatelé byli zpravidla stanovami pověřeni, aby svolali ustavující shromáždění, na kterém zvolili statutární orgány. Tuto schůzi bylo možné svolat až po čtyřech týdnech.¹⁶⁵ Čtyřtýdenní byla totiž lhůta, ve které mohlo být vytvoření spolku zakázáno z důvodů, jež jsou v zákoně taxativně vymezeny: „*Byl-li by spolek dle svého účelu nebo dle svého zřízení proti zákonu nebo právu aneb státu nebezpečný, může vláda zemská zakázati, aby se neřizoval.*“ Z formulace zákona vyplývá, že z jiných důvodů, byť by byly sebezávažnější, nebylo možné spolek zakázat. Proti zákazu spolku bylo možné se v šedesátidenní lhůtě odvolat na Ministerstvo vnitra. Nebyl-li spolek zakázán, mohl po čtyřech týdnech *vejíti ve skutek*.

Výše zmíněná ustanovení (§ 4 až § 9) byla v platnosti i v případě změny stanov, zřízení spolků vedlejších (filiálek) či spojení několika spolků (§ 10).

Spolky byly dále podrobeny dozoru státních orgánů. Tento dohled vykonávaly policejní úřady a instituce politické správy, tedy okresní úřady. U spolků, které byly podrobeny platnosti staršího spolkového zákona z roku 1852, měla státní správa trvalé

¹⁶⁵ JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*, str. 64.

dohlížecí právo, které bylo možno vykonávat jednak nahlížením do knih, ale také zásahy do jednání spolku, k čemuž dle § 22 byl zvlášť určen komisař.¹⁶⁶ U těch spolků, které byly podrobeny platnosti nového spolkového zákona z roku 1867, byla státní správa omezena na některé dohlížecí úkony, jež jsou v zákoně taxativně vymezeny. Představenstvo¹⁶⁷ spolku mělo povinnost oznámit úřadu do tří dnů od svého zvolení jména a bydliště svých členů a dále informovat, které osoby budou spolek zastupovat navenek (§ 12). Jestliže spolek svým členům rozdával účetní či jednací zprávy, popřípadě jiné podobné výkazy, měl je ve třech exemplářích předložit i výše zmíněnému úřadu, a to pod pokutou až do výše 10 zlatých (§ 13). Každý spolek mohl veřejně odbývat své schůze, kterých se mohli účastnit pouze členové spolku nebo pozvaní hosté. Předseda měl dohlížet na to, aby ani členové ani posluchači nepřišli na schůzi ozbrojeni (§ 14). O každé spolkové schůzi bylo nutno nejméně 24 hodin předem učinit oznámení příslušnému úřadu (§ 15). Ten byl oprávněn vyslat na schůzi svého zástupce, kterému muselo být přiděleno patřičné místo a zároveň podáno vysvětlení o všech osobách, které během schůze mluvily a činily návrhy. Zástupce úřadu mohl žádat, aby byl o předmětu jednání a usnesení sepsán protokol. Do spolkových protokolů mohla vláda kdykoli nahlédnout (§ 18). Výjimku z předchozích nařízení tvořily schůze spolkového výboru. O těch se nemuselo předem informovat a ani úřad neměl právo vyslat na ně své zástupce (§ 19).

Při schůzi měl být zachován klid, o který měl pečovat především předseda. Schůzi nesměl být ohrožen veřejný pořádek a nesmělo být učiněno nic, co by se přičilo zákonu. V opačném případě bylo možno schůzi rozpustit. Vládní zástupce, popřípadě úřad mohl schůzi rozpustit, pokud se na ní přihodila protizákonná událost; pokud se jednalo o předmětech, které nenáležely do oboru spolkové působnosti či pokud schůze nabrala ráz ohrožující veřejný pořádek. Jakmile se spolková schůze prohlásila za rozpuštěnou, byli přítomní povinni místo schůze ihned opustit. Kdyby nebylo tohoto nařízení dbáno, mohlo být rozpuštění provedeno donucovacími prostředky (§ 21 a § 22).

Úřadem zmíněným v zákoně se rozuměl zpravidla okresní úřad a v místech, kde bylo policejní ředitelství nebo policejní komisařství také úřad policejní.¹⁶⁸ Při narušení veřejného pořádku a bezpečnosti mohl však i každý jiný úřad, který měl pečovat o jejich

¹⁶⁶ JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*, str. 66.

¹⁶⁷ Představenstvem se označoval celý výbor, nikoli jen jeho předseda a náměstek.

¹⁶⁸ JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*, str. 66.

zachování, zakázat či rozpustit spolkovou schůzi, svolanou nebo odbývanou proti předpisům tohoto zákona, popřípadě zastavit činnost spolku, který vznikl bez splnění zákonných podmínek, dokud o tom s konečnou platností nerozhodne příslušný úřad (§ 28).

Protože zákon výslovně ukládal představenstvu spolku pouze ohlašovací povinnost spolkových schůzí, nebylo zapotřebí vyčkávat na vyřízení tohoto ohlášení před odbýváním samotné schůze. Zákon se vůbec nezmiňoval o tom, kdy může být spolková schůze zakázána, takže se soudilo, že zmíněné ohlášení bylo předepsáno pouze k tomu účelu, aby úřad mohl vyslat na schůzi svého zástupce, nikoli z toho důvodu, aby úřadu byla dána případná možnost schůzi zakázat. Preventivní činnost dohlížecích orgánů byla omezena na zákaz spolkových schůzí uspořádaných v rozporu se zákonem.¹⁶⁹

Řešení sporů vzniklých ze spolkových poměrů spadalo pod soukromé právo, stejně jako vymáhání členských příspěvků. Způsob řešení sporů musel být součástí stanov. Spory vesměs řešil smírčí soud, jehož působnost se řídila v první řadě spolkovými stanovami. Soudy neměly nad spolkovými smírčími orgány kontrolu.¹⁷⁰

Součástí stanov musel být postup při ukončení spolkové činnosti. Dobrovolné rozpuštění spolku bylo představenstvo povinno ihned oznámit zemské vládě. Ta tuto skutečnost veřejně vyhlásila v úředním listě (§ 26). Kromě toho mohla státní správa spolek rozpustit, ale pouze na základě zákonem stanovených podmínek, tedy v případě:

- Kdyby se spolek usnesl na něčem nebo písemně vynesl něco, co by se přičilo trestnímu zákonu, popřípadě podle svého obsahu nebo formy by si spolek osoboval autoritu v některém oboru zákonodárství či výkonné moci.
- Kdyby spolek překročil meze působnosti vymezené stanovami.
- Kdyby spolek nevyhovoval podmínkám, za jakých by po právu mohl existovat.

Rozpuštění spolku bylo nejkrajnějším represivním opatřením. Možnost varování, že v případě pokud spolek nezanechá nezákonné činnosti, bude jako takový rozpuštěn, zákonná opatření neznala.¹⁷¹

¹⁶⁹ JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*, str. 67.

¹⁷⁰ *Tamtéž*.

¹⁷¹ *Tamtéž*, str. 67-68.

Spolkový zákon z roku 1867, na rozdíl od zákona předchozího, připouštěl vznik spolků politických. Za členy politického spolku však nemohli být přijati cizinci, ženy a nezletilé osoby. Představenstvo politického spolku se mohlo skládat nejméně z pěti a nejvýše z deseti členů (§ 29 až § 31).

Porušení spolkového zákona z roku 1867 se trestalo soudně – pokud trestní zákon nestanovil jinak – vězením do šesti týdnů nebo peněžitou pokutou do 200 zlatých, (§ 36), respektive 400 korun.¹⁷² Třetí oddíl spolkového zákona o ustanoveních trestních a závěrečných dále určoval, že v případě války nebo vnitřních rozbrojů mohou být ustanovení tohoto zákona na čas buď úplně, anebo jen zčásti vládou zbavena působnosti (§ 37).

U spolků, pro něž byl směrodatný zákon z roku 1867, pozbýval platnosti spolkový zákon z roku 1852, stejně jako všechna jiná nařízení, která byla v rozporu s novým spolkovým předpisem (§ 39).

Během první republiky se záležitosti spolčovacího práva příliš nezměnily.¹⁷³ V platnosti zůstal spolkový zákon z roku 1867. Ke změně došlo snad jen v ustanovení pro rozpuštění spolku. Podle § 113 ústavní listiny (který nahrazoval § 24 spolkového zákona) mohl být spolek rozpuštěn tehdy, když byl jeho činností porušen trestní zákon nebo veřejný pokoj a řád.¹⁷⁴

Dvacetiletí první republiky bylo pro spolkovou činnost příznivým obdobím. Za nacistické okupace musela značná část spolků svojí činnost přerušit. Úředně byly postupně rozpuštěny všechna tělovýchovná sdružení a pouze pro jejich nezbytnost si okupanti nedovolili zrušit dobrovolné hasičské sbory. Sokol, Orel, Junák i některé další organizace se musely těžko vyrovnávat se ztrátami, které během války utrhly. Novému poválečnému rozvoji spolkového života zabránil až únor 1948.¹⁷⁵

¹⁷² JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*, str. 68.

¹⁷³ Jisté změny pochopitelně nastaly. Můžeme jmenovat například zrovnoprávnění žen a jejich možnou účast v politických spolcích či společenské proměny vojenských a veteránských spolků. Tyto změny však vzhledem k tématu práce nejsou podstatné.

¹⁷⁴ JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*, str. 69.

¹⁷⁵ *Tamtéž*, str. 68.

2.2. ZÁKON č. 68/1951 Sb.

Důsledkem uchopení moci komunistickou stranou bylo vydání zákona č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, který znamenal naprostou likvidaci všech dosavadních zvyklostí a vytvoření tzv. dobrovolných organizací.

Tento zákon v § 1 ustanovuje, že: „*K uplatnění svých demokratických práv a tím k upevnění lidově demokratického zřízení a podpoře úsilí o výstavbu socialismu sdružuje se lid v dobrovolných organizacích, zejména v jednotné odborové organizaci, v organizaci žen, v organizaci mládeže, v jednotné tělovýchovné a sportovní organizaci, v kulturních technických a vědeckých sdruženích.*“ Jejich úkoly a způsob plnění určoval organizační řád, který schvaloval krajský národní výbor, případně Ministerstvo vnitra. Členství v organizacích bylo dle zákona dobrovolné. Zásadou jejich výstavby byl demokratický centralismus (§ 3). Stát prostřednictvím národních výborů pečoval o rozvoj organizací tím, že vytvářel příznivé podmínky pro jejich činnost (§ 4).

Za organizace byly podle tohoto zákona prohlášeny: Revoluční odborové hnutí, Jednotné svazy zemědělců, Československý svaz mládeže, Svaz československo-sovětského přátelství, Československý svaz žen, Československá obec sokolská a Československý Červený kříž. Další sdružení vzniklá před 1. říjnem 1951¹⁷⁶ mohla být za organizace prohlášena Ministerstvem vnitra (§ 5).

Paragrafy 6 a 7 se týkaly práva shromažďovacího. Říká se v nich, že ve shodě se zájmy pracujícího lidu je zaručen výkon shromažďovacího práva, pokud se jím neohrožuje lidově demokratické zřízení nebo veřejný pokoj a řád.

Pro stávající spolky byly naprosto klíčové paragrafy 9 a 10, které sdělovaly toto: „*Spolky vzniklé před 1. říjnem 1951 (dále jen „spolky“), které vyvíjejí svou činnost ve shodě se zájmy pracujícího lidu, se mohou přeměnit v organizace nebo do nich včlenit; spolek se může přeměnit též v jiný vhodný útvar nebo do něho včlenit. Způsob přeměny nebo včlenění spolků, jakož i zánik zbylých spolků a způsob, jak bude naloženo s jejich majetkem, upraví ministerstvo vnitra v dohodě se zúčastněnými ústředními úřady obecným právním předpisem. K rozchodu spolku stačí usnesení představenstva (výboru). Až do své přeměny, včlenění nebo zániku vykonávají spolky nadále svou činnost podle dosavadních stanov; finanční opatření, přesahující rámec běžné správy,*

¹⁷⁶ Dne 1. října 1951 nabyl tento zákon účinnosti.

mohou činit jen po předchozím souhlasu krajského národního výboru nebo orgánu, který krajský národní výbor k tomu zmocní. “

2.3. SPOLKOVÉ STANOVY

„O schválení spolkových stanov mohla žádat třeba i jediná osoba a záleželo na obsahu stanov, jak se měl spolek konstituovat. Stanovy byly určitou formou společenské smlouvy a šlo o smlouvu, která jinak podléhala ustanovením občanského zákoníku. Základ spolku tvořila obyčejná společenská smlouva, kterou členové spolku uzavírali mezi sebou. To, že k tomu patřilo schválení stanov úřadem a popř. i schválení stanov tzv. ustavující valnou hromadou, na věci nic neměnilo, protože šlo jen o zvláštní proces, jak se smlouva stávala skutkem. “¹⁷⁷

Stanovy jsou pro nás typem pramene, jenž přesně a jasně ukazuje, jaké byly záměry zakladatelů a jak se daný spolek ve své činnosti a působnosti měl profilovat. Ač se stanovy (a tím i zaměření spolku) mohly v průběhu let měnit, byly pro tuto práci vybrány především stanovy původní.¹⁷⁸ Právě ty totiž nejlépe dokumentují představy zakladatelů. Snahou bylo, vybrat univerzální a stěžejní pasáže, podrobit je rozboru a následně komparaci.

Prvním a zároveň nejdůležitějším bodem je stanovení cíle a prostředků k jeho dosažení. V případě hlineckého muzea jím byla osvěta okresu, čehož mělo být dosaženo rozličnými prostředky, především: tvorbou sbírek nejrozumnějšího charakteru (vždy však s ohledem na potřeby hlineckého okresu), propůjčováním těchto sbírek k osvětové činnosti (jedenak při vyučování místních žáků, ale také jako součást odborného vzdělávání učitelů), pořádáním veřejných akcí (přednášek či výstav), různorodým (například archeologickým či botanickým) průzkumem a popisem hlineckého regionu a zřízením knihovny, jež by sloužila veřejnosti. V souvislosti s cílem je důležité zmínit, že se spolek výslovně zřikal pořádání přednášek politického charakteru.

¹⁷⁷ JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*, str. 67.

¹⁷⁸ Kompletní znění těchto stanov je součástí textových příloh této práce. *Stanovy „Musea okresu hlineckého“*. In: ADÁMEK, Karel V. (ed.). *Zprávy Musea okresu hlineckého: Svazek II*. Chrudim: Museum okresu hlineckého, 1908, str. 13-15; *Stanovy musejní společnosti v Chrudimi*. In: SOKA CR, *Musejní společnost v Chrudimi*, inv. č. 20; *Stanovy Včely, spolku na sbírání památek a starožitností v Královském městě Čáslavi*. In: SOKA KH, AMSVČ, *Stanovy (1864)*; *Stanovy archeologického sboru „Vocela“ v Hoře Kutné a okolí*. In: SOKA KH, *Archeologický sbor Vocel, Stanovy (1877)*.

Účelem Musejní společnosti v Chrudimi – jejíž heslo znělo: „*vědou k osvětě*“ – bylo založení a rozmnožování sbírek při tamních školách. Jejich prostřednictvím mělo být realizováno názorné vyučování žáků, stejně jako rozšiřování znalostí „*obecenstva školy odrostlého*“. Ve stanovách společnosti bylo přímo uvedeno, že ředitel školy je oprávněn užívat muzejních sbírek jako vyučovacích pomůcek.

Včela Čáslavská si za svůj cíl vytkla pátrání po starožitnostech a památkách, jejich následné sbírání, uchovávání a vystavování. Zájmy spolku, jejichž spektrum je velice široké, jsou zevrubně popsány v § 3.

V případě Archeologického sboru Vocel byl cíl formulován takto: „*Písemné a umělecké památky v Hoře Kutné a v okolí sbírat, před zkázou je chrániti a známost o nich a o místní historii šířiti.*“ Mezi prostředky jeho dosažení patřilo: občasné pořádání archeologicko-historických výstav, pořádání bezplatných přednášek o významných pamětihodnostech a historii města a vydání menšího nebo většího pojednání o Kutné Hoře či některé z jejích památek.

Pro dosažení stanovených cílů však bylo nutné získat finanční prostředky. Materiální stránku hlineckého muzea měly podle stanov obstarávat dary příznivců, příspěvky řádných členů a výnosy (vstupné) z pořádaných přednášek a výstav. Ve stanovách bylo počítáno také s podporou okresního zastupitelstva, stejně jako zastupitelstev obecních. V případě chrudimského spolku se jednalo o příspěvky členů a dary přátel osvěty. S členskými příspěvky a dary dobrodinců počítala také Včela Čáslavská. Stanovy Archeologického sboru Vocel paragraf o spolkovém jmění zcela postrádají.

Podmínky členství byly u všech námi sledovaných společností takřka totožné. Členy se mohli stát všichni dospělí, svéprávní a bezúhonní občané (v případě Hlinska specifikováni „*občané rakouští*“, v Čáslavi pak „*občané království Českého*“), kteří se zavázali plnit spolkové stanovy. V Hlinsku existovaly čtyři kategorie členství: členové zakládající, členové přispívající, členové výkonní a dopisující a členové čestní. Zakládající členové musejí dle stanov zaplatit jednorázový příspěvek ve výši 40 zlatých nebo muzeu věnovat předměty v téže hodnotě. Přispívající členové musejí platit čtvrtletní příspěvek ve výši 50 krejcarů. Výkonní a dopisující členové byli povinováni rozmnožovat a spravovat svěřené sbírky a informovat výkonný výbor o důležitých věcech týkajících se muzea. Čestní členové byli vůči muzeu bez jakékoliv hmotné

povinnosti. Právem každého člena bylo: bezplatné půjčování svazků z knihovny, bezplatná účast na spolkových akcích, dohled nad činností spolku, podávání návrhů na valné hromadě, volit a být volen do správního výboru.

V Chrudimi byly tytéž členské kategorie s téměř stejnými povinnostmi. Stanovy Včely Čáslavské rozlišují pouze členy výkonné a členy přispívající. První na sebe berou povinnost pátrat po památkách, vše řádně sepsovat a činit tak bezplatně. Druhá skupina byla povinna přispívat částkou 1 zlatého ročně. V následujících letech byly stanovy drobně pozměněny.¹⁷⁹ Nyní se rozlišovalo pět členských kategorií: čestní členové, zakládající členové, činní členové, přispívající členové a dopisující členové. Oproti Hlinsku a Chrudimi platili zakladatelé pouze 10 zlatých jednou pro vždy nebo museli (opět) věnovat spolku předměty v téže hodnotě. Činní členové mají nyní zaplatit 1 zlatý a přispívající 2 zlaté ročního příspěvku. Dopisujícími členy byli výborem jmenováni ti, kdo bydleli mimo Čáslav. Právem každého člena bylo hlasovat na valné hromadě a činit na ní návrhy.

V Kutné Hoře existovaly čtyři kategorie členství: činní členové, čestní členové, přispívající členové a dopisující členové. Povinný příspěvek pro zakladatele zde nebyl. Činní a přispívající členové se zavazují zaplatit nejméně 2 zlaté ročně. Mezi práva členů patří bezplatné návštěvy sbírek, přednášek a výstav a účast na valné hromadě, kde mohli přednášet návrhy. Právo volit a být volen do správních orgánů bylo umožněno pouze členům činným a přispívajícím.

Stanovy Musea okresu hlineckého zřizují tyto správní orgány: valnou hromadu, správní výbor a starostu spolku. Valné hromady se můžou účastnit všichni členové spolku, a to jednou ročně (v červenci). V případě nutnosti může být svolána mimořádná valná hromada. K tomu je však zapotřebí rozhodnutí správního výboru či hlasování alespoň 1/3 všech členů spolku. Valná hromada se dle stanov zabývá všemi finančními záležitostmi a volí čestné, výkonné a dopisující členy a správní výbor. Všechny volby mají probíhat tajně (za pomoci volebních lístků). Správní výbor představuje výkonný orgán valné hromady, jíž je za svou činnost také odpovědný. Tvoří ho devět (na tři roky) volených členů a tři členové virilní (stálí). Schází se pravidelně každé dva měsíce. V případě nutnosti může být svolána mimořádná schůze správního výboru, ale k tomu je zapotřebí rozhodnutí starosty či hlasování alespoň 1/3 všech členů výboru. Výbor se

¹⁷⁹ Viz: *Stanovy Včely Čáslavské z roku 1881*. In: SOkA KH, AMSVČ, *Stanovy (1881)*. Tyto stanovy již nejsou součástí textové přílohy.

dle stanov zabývá všemi správními záležitostmi; navrhuje čestné, výkonné a dopisující členy; volí starostu, pokladníka (správce finančních záležitostí) a jednatele (administrativního pracovníka předkládajícího zprávy o činnosti); zřizuje stálé a dočasné (vědecké) komise; spravuje veškeré sbírky a vylučuje členy. Z devíti volených členů výboru musí dle nařízení stanov alespoň šest z nich bydlet v Hlinsku. Virilní (stálé) členstvo správního výboru tvoří zastupitelstvo hlineckého okresu, místní školní rada a ředitel občanské školy. Je tomu tak proto, aby byly v muzeu hájeny zájmy hlineckého okresu a naopak, aby v těchto správních a vzdělávacích institucích bylo přihlíženo k zájmům muzea. Starosta je nejvyšším představeným spolku, řídí jeho činnost, svolává valnou hromadu a schůze výboru a v neposlední řadě si vybírá také svého zástupce (náměstka), který řídí činnost spolku v jeho nepřítomnosti.

Správní orgány chrudimského spolku jsou obdobné. Rovněž v Chrudimi mají do valné hromady přístup všichni členové spolku. Svolává ji předseda pravidelně jednou ročně (tentokrát v květnu). Při této příležitosti má být uspořádána výstava nově nabytých předmětů z muzejních sbírek. Mimořádnou valnou hromadu lze, oproti úzce vymezeným podmínkám hlineckým, svolat „*kdykoli toho prospěch spolku nutně vyžaduje*“. Valná hromada volí sedmičlenný správní výbor na tříleté funkční období (čtyři z těchto sedmi členů musejí bydlet v Chrudimi). Volba probíhá stejně jako v případě Hlinska tajně, tedy lístkovou formou. Výbor si ze svého středu volí starostu a jeho zástupce a schází se pravidelně jednou měsíčně.

V čáslavských stanovách je vznik spolku podmíněn přihlášením dvaceti činných členů. Ti pak ze svého středu volí pětičlenný správní výbor na tříleté funkční období. Členem výboru se může stát jen ten, kdo má bydliště v Čáslavi. V nových stanovách spolku byl počet členů výboru navýšen na sedm. Kromě řadových členů, jsou ve výboru přítomni také předseda a jednatel, který je zároveň pokladníkem spolku a zástupcem předsedy v jeho nepřítomnosti. Valná hromada se opět schází pravidelně jednou do roka (1. května). Mimořádnou valnou hromadu je možno svolat na žádost předsedy nebo alespoň 1/3 všech členů spolku. Valná hromada volí správní výbor, přijímá účty, rozhoduje o najímání spolkových místností a má právo měnit stanovy. Správní výbor se schází v mnohem delších časových intervalech, než je tomu v případě ostatních spolků, a to každého čtvrt roku. Přijímá výkonné a přispívající členy a jmenuje členy dopisující. Jeho další povinností je vedení knihy konferencí (zápisů z porad), kterou spravuje jednatel spolku a požádání archeologických vycházek a přednášek. Starosta předsedá

valnému shromáždění, řídí vnitřní správu spolku, zastupuje jej navenek, podává valné hromadě zprávu o příjmech a výdajích a jako jediný má právo podepisovat písemné poukázky (účty). V jeho nepřítomnosti ho zastupuje jednatel, jenž je zároveň zpravodajem při všech schůzích.

Správu Archeologického sboru Vocol řídí předseda (v případě předsedova zaneprázdnění jeho náměstek) a devítičlenný správní výbor volený opět na tříleté funkční období. Schází se jednou měsíčně nebo podle potřeby i častěji. Kromě členů výboru jsou voleni také jejich náhradníci, kteří nastupují na uprázdněná místa v okamžiku, kdy se jejich předchůdci rozhodnou funkci či spolek opustit. Ze svého středu si volí místopředsedu, jednatele, správce sbírek a pokladníka. Správní výbor mimo jiné rozvrhuje vědecké a umělecké práce mezi činné členy spolku. Valná hromada je pravidelně svolávána jednou ročně (v lednu), mimořádná na přání výboru nebo 1/5 všech členů spolku.

K tomu, aby rozhodnutí spolku byla platná, mají stanovy každé z institucí svá závazná pravidla. Usnášení valné hromady Musea okresu hlineckého jsou vázána na nadpoloviční většinu všech (vyjma čestných) členů spolku. Rozhodnutí správního výboru jsou považována za platná, je-li na jeho zasedání alespoň pět volených členů. Pokud se potřebný počet volených členů nesejde, má dojít k opětovnému setkání, kde rozhoduje nadpoloviční většina všech přítomných členů bez ohledu na výše zmíněnou podmínku. Při rovnosti hlasů rozhoduje starosta spolku.

Na valné hromadě Musejní společnosti v Chrudimi je pro usnášení spolku potřeba přítomnosti alespoň jedenadvacet členů. Rozhoduje se nadpoloviční většinou hlasů. Rozhodnutí správního výboru jsou považována za platná, je-li přítomen předseda a alespoň tři členové výboru. Opět rozhoduje nadpoloviční většina hlasů. V případě rovnosti rozhoduje hlas předsedy nebo jeho zástupce.

Na valné hromadě Včely Čáslavské se rozhoduje nadpoloviční většinou všech přítomných hlasů. V nových stanovách jsou tyto podmínky již více specifikovány. K platnému usnášení valné hromady je zapotřebí účasti nejméně čtvrtiny činných členů. Pokud se tato čtvrtina nesejde, má (stejně jako v Hlinsku) dojít k opětovnému setkání, kde rozhoduje nadpoloviční většina všech přítomných členů bez ohledu na výše zmíněnou podmínku. Rozhodnutí výboru jsou platná, pokud je přítomný předseda, jednatel a alespoň dva členové výboru. Rozhoduje prostá většina hlasů.

V Kutné Hoře je k platnému rozhodnutí valné hromady zapotřebí, aby se sešla alespoň 1/5 všech členů spolku. Rozhoduje opět prostá většina hlasů. Při rovnosti hlasů rozhoduje předseda, který v jiných případech nehlasuje. Rozhodnutí správního výboru jsou limitována účastí alespoň pěti členů. Opět se rozhoduje prostou většinou hlasů a opět je v případě shody určující slovo předsedy.

Poslední bod stanov se zpravidla zabývá eventuálním zánikem spolku. Rozpuštění hlinecké společnosti musí na valné hromadě odhlasovat alespoň 2/3 všech členů spolku. Podmínkou je souhlas všech virilních (stálých) členů správního výboru. V opačném případě je rozpuštění spolku neplatné. V okamžiku zániku přechází veškerý majetek muzea (včetně všech sbírek) jako nedělitelný celek do rukou kuratoria, které tvoří všichni virilní členové. Sbírký pak budou uloženy při občanské škole v Hlinsku, kde budou nadále plnit svou původní funkci. Ve stanovách je jasně vymezeno, že nesmí být nikdy prodány či jinak přesunuty z hlinského okresu.

Ve stanovách chrudimské společnosti je existence spolku vázána na přítomnost alespoň dvaceti přispívajících členů. Pokud by byl počet nižší, má valná hromada právo 2/3 hlasů rozhodnout o zániku spolku nebo jeho dalším setrvání. V případě rozpuštění spolku se sbírky (coby městské muzeum) stávají majetkem města Chrudimi. Teprve po řádném odevzdání sbírek do rukou obce ztrácí správní výbor svou působnost.

Včela Čáslavská zaniká tehdy, když ve spolku zůstane pouze pět členů, nebo když se na valné hromadě pro toto rozhodnutí vysloví 2/3 všech členů. V případě zániku Včely přechází veškerý majetek (včetně sbírek) do rukou čáslavského školního ústavu. V přepracovaných stanovách je novým majitelem jmenováno čáslavské muzeum. Kdyby takové do této doby nebylo založeno, případně majetek Včely městu.

Archeologický sbor Vocel přestává existovat, hlasují-li pro toto rozhodnutí 3/4 všech členů spolku. Kdyby se spolek rozešel, případně veškeré jmění Kutné Hoře a bude využito k vybudování městského muzea.

Stanovy Musea okresu hlineckého obsahují 22 §. Stanovy Musejní společnosti v Chrudimi (stejně jako stanovy Včely Čáslavské) čítají 19 §. Stanovy Archeologického sboru Vocel jsou pak složeny z 31 §. Jedinečnost hlinecké organizace spočívala v instituci virilních (stálých) členských hlasů. V Kutné Hoře zase fungovali volení náhradníci řídících orgánů. V čáslavských stanovách se setkáváme s povinností podávat pravidelné zprávy o výsledcích bádání. Na Chrudimsku se pak soustředili na

kategorizaci sbírek, jež měly na tamních školách suplovat pomůcky v jednotlivých vyučovacích předmětech. S tím souviselo také vytvoření vědeckých komisí, složených z pedagogicky a oborově kvalifikovaných členů, kterým byla svěřena péče o sbírky.¹⁸⁰ U Archeologického sboru Vcel je důležité, že: „*obrací zřetel svůj a jiných k důležitým památkám nepohyblivým a přispívá k zachování jich. [...] Udržuje takto v lidu šetrnost a lásku k památkám uměleckým a historickým.*“ Tento cíl se projevil v úsilí o záchranu a obnovu chrámu sv. Barbory. Specifikem Včely byla skutečnost, že má zůstat „*ve stálém spojení s museem království Českého*“. Všechny Včelou vypátrané starožitnosti, jež se jevily být důležité pro celý národ, měla pak Národnímu muzeu poskytnout.

¹⁸⁰ Zde se nabízí otázka, zda tyto kategorie a jednotlivé vědecké komise vůbec vznikly. Nezachovaly se nám o tom žádné relevantní informace. Celé „muzeum“ chrudimské společnosti se vlastně jeví jako rozsáhlý školní kabinet.

3. MILNÍKY V DĚJINÁCH MUZEJNÍCH SPOLKŮ

3.1. MUSEJNÍ SPOLEČNOST V CHRUDIMI

O založení muzejní společnosti se v Chrudimi začalo jednat v květnu 1865 poté, co se v budově zdejšího gymnázia konala výstava „*obrazů, starožitností a vzácností*“. Významní představitelé veřejného života se sešli za předsednictví ředitele školy Josefa Šimka a rokovali o stanovách spolku (sestavených Jindřichem Rozvodou).¹⁸¹ Jejich znění bylo schváleno 5. března 1866.¹⁸² K samotnému konstituování spolku došlo patrně díky malé členské základně (původních 15 členů z roku 1866¹⁸³) až o tři léta později. Zřizovacímu výboru se o prázdninách roku 1868 alespoň podařilo zpřístupnit získané sbírky v druhém patře budovy gymnázia.¹⁸⁴

Dne 25. dubna 1869 se uskutečnila první valná hromada členů, na níž byli do čela spolku zvoleni: advokát Emanuel Pippich, starosta města Josef Klimeš, ředitel průmyslové školy Jindřich Rozvoda, lékárník Alois Leiser, ředitel gymnázia Matěj Trapl a jeho profesori Kašpar Mašl a Ferdinand Macháček.¹⁸⁵

První řádně zvolený výbor se ovšem ocitl v nezáviděníhodné situaci. Spolek byl prozatímním výborem, jehož předsedou byl Josef Šimek, značně zadlužen, především neuváženými nákupy sbírek a mobiliáře.¹⁸⁶ Předseda Pippich záhy ze své funkce odstoupil a spolek tak řídil jeho místopředseda Matěj Trapl, jenž se spolu s ostatními členy snažil umořit vzniklý dluh. Jak se dovídáme z jednatecké zprávy,¹⁸⁷ tato snaha se částečně podařila díky Občanské záložně, která umazala vysoký obnos z dlužné částky, a díky příspěvkům několika jednotlivců, mezi nimiž byl také Emanuel Pippich.¹⁸⁸ Přesto

¹⁸¹ Jindřich Rozvoda (1837 – 1916) byl učitelem chrudimské hospodářské školy, později ředitelem chrudimské průmyslové školy a v letech 1874 – 1914 ředitelem obecné a měšťanské školy v Hlinsku, kde mimo jiné působil i ve výboru Musea okresu hlineckého. [online]. Dostupné z: <http://www.knihovna-cr.cz/osobnosti-chrudimska/rozvoda-jindrich> [cit. 2016-06-15].

¹⁸² SOkA CR, Musejní společnost v Chrudimi, inv. č. 20, *Stanovy muzejní společnosti v Chrudimi, potvrzené vys. místodržitelským výnosem ze dne 5. března 1866, č. 10323*.

¹⁸³ *Tamtéž*, inv. č. 18, *Roční výkazy činnosti muzejního spolku*.

¹⁸⁴ *Tamtéž*, inv. č. 1, *Zápisy z porad spolku*.

¹⁸⁵ *Tamtéž*, *Protokol valné hromady ze dne 25. 4. 1869*.

¹⁸⁶ Dluh činil koncem roku 1868 celkem 1491 zl. In: *Tamtéž*, inv. č. 10, *Účty 1866 – 1868*.

¹⁸⁷ *Tamtéž*, inv. č. 8, *Zpráva a o činnosti spolku muzejního v Chrudimi za dobu od 14. dubna 1872 do 23. března 1878*.

¹⁸⁸ Ten spolku věnoval 40 zl. Občanská záložna odpustila 600 zl. Dluh spolku tak roku 1870 činil 330 zl. In: *Tamtéž*, inv. č. 11, *Účty 1869 – 1872*.

na přelomu 70. a 80. let „rozmanité okolnosti působily k tomu, že ochabla činnost spolková značně.“ Mezi těmito okolnostmi zmiňuje jednatel spolku Robert Beer jednak Pippichovo a Leiserovo odstoupení z výboru, tak úmrtí gymnaziálního profesora Nováka, jež zapříčinilo velké zaneprázdnění zbylých členů profesorského sboru.¹⁸⁹

Druhá valná hromada se konala 14. dubna 1872 a byli na ní lístkovou metodou zvoleni: Emanuel Pippich (předseda), Matěj Trapl (místopředseda), profesori Robert Beer (jednatel) a Kašpar Mašl, advokát Karel Roth a starosta města Josef Klimeš. Stejní pánové byli do výboru zvoleni i o šest let později 14. dubna 1878.¹⁹⁰

Celá 70. léta můžeme označit za období největšího rozkvětu spolku. Dluhy se podařilo víceméně vyrovnat, ve výročních výkazech¹⁹¹ byly sbírky muzea oceněny na 6000 zlatých, počet členů stoupal a i v jiných ohledech se dařilo. Spolek „dostál úkolům vytknutým ve stanovách, tj. pořádání bezplatných přednášek pro členy a obecnost.“¹⁹² Největší počet přednášek se realizoval právě v 70. letech. Konaly se nepravidelně (většinou o nedělích), ujímali se jich především sami profesori gymnázia a pokaždé byly příznivě přijaty chrudimskou veřejností.¹⁹³

Dne 19. února 1873 přednášel profesor Boháč „*O Koperníkovi na památku 400 let jeho narození*“. Dne 16. ledna 1874 informoval Jindřich Rozvoda „*O výstavě světové vídeňské*“ a 20. prosince téhož roku hovořil profesor Stránský „*O rakouské výpravě k severní točně*“. Velký ohlas budily přednášky profesora matematiky Josefa Bernharda, považovaného za „*znalce a příjemného řečníka*“. Dne 19. prosince 1875 pronesl příspěvek „*O nových měrách a vahách*“, což bylo velmi aktuální, neboť od ledna následujícího roku se přecházelo na metrickou soustavu. Následně uchvátil posluchačstvo přednáškou „*O galvanismu a jeho upotřebení ve vědě a průmyslu spolu s praktickými pokusy*“. Dne 30. prosince následovala přednáška „*O telefonu*“ a snad největší ohlas vzbudil příspěvek „*O elektřině vůbec a osvětlení elektřinou zvláště*“, jenž byl prezentován 13. března 1883 v městském divadle za účasti samotného Františka Křižíka. Roku 1878 se konaly dvě přednášky – nejprve 24. února, „*v době, kdy*

¹⁸⁹ SOKA CR, Musejní společnost v Chrudimi, inv. č. 8, *Zpráva o činnosti za dobu od 14. dubna 1872 do 23. března 1878*.

¹⁹⁰ *Tamtéž*, inv. č. 5, *Pozvání na valnou hromadu r. 1872*; *Tamtéž*, inv. č. 6, *Volba do muzejního spolku r. 1872*; *Tamtéž*, *Volba do muzejního spolku r. 1878*.

¹⁹¹ *Tamtéž*, inv. č. 18, *Roční výkazy činnosti muzejního spolku*.

¹⁹² *Tamtéž*, inv. č. 8, *Zpráva o činnosti za dobu od 14. dubna 1872 do 23. března 1878*.

¹⁹³ *Tamtéž*, inv. č. 7, *Pozvánky na přednášky spolu se seznamem členstva*.

pozornost světa jest poutána válkou východní“, přednesl profesor Krupka referát „*O zemích a obyvatelích poloostrova Balkánského*“, a poté 1. prosince v slavnostní síni gymnázia přednesl čestnému posluchačstvu (v rámci chrudimských oslav 500. výročí úmrtí Karla IV.) profesor Sobek příspěvek „*O životě a působení Karla IV.*“.¹⁹⁴

Zřejmě největší ohlas měla přednáška dr. Emila Holuba o jeho cestě do Afriky, kterou muzejní spolek uspořádal 28. listopadu 1880 v městském divadle. Cestovatel byl rovněž zvolen čestným členem spolku, a to proto, že společnosti daroval několik desítek předmětů ze svých zoologických a mineralogických sbírek.¹⁹⁵

Spolek se opíral především o svou sbírku přírodovědnou. Do ní postupně přibýlo na 500 vycpaných místních i cizokrajných zvířat, lastur, brouků, motýlů a velké množství minerálů, hornin a zkamenělin.¹⁹⁶ Hojně využívaným muzejním oddělením byla knihovna, která roku 1889 obsahovala 1716 svazků. Nejcennější byla patrně sbírka mincí a medailí, obsahující celkem 3 zlaté, 1404 stříbrných a 1200 mosazných nebo bronzových mincí a 70 medailí. Sbírkou starožitností obsahovala 180 blíže nespécifikovaných předmětů.¹⁹⁷ Ve sbírkách se nacházelo i několik desítek předmětů technologických, které byly roku 1873 předány do sbírky průmyslové školy.¹⁹⁸ Záměr spravovat chemické a fyzikální pomůcky učebního charakteru nebyl patrně nikdy realizován. Ač se uskutečnily první schůze příslušných odborů, není o jejich činnost více zpráv.¹⁹⁹

Většinu nových přírůstků získal spolek v prvních letech své existence, kdy horečné nákupy přírodovědných exponátů za hranicí finančních možností, přinesly značné potíže. Následně byl spolek odkázán především na dary svých chrudimských občanů. K největším příznivcům náležel sám dlouholetý předseda spolku Emanuel Pippich.²⁰⁰ Četný archeologický materiál dodal také okresní hejtman Moric Lüssner a

¹⁹⁴ SOkA CR, Musejní společnost v Chrudimi, inv. č. 7, *Pozvánky na přednášky spolu se seznamem členstva*; *Tamtéž*, inv. č. 8, *Zprávy o činnosti spolku*. O těchto přednáškách dále informoval tisk, například *Posel z východních Čech*.

¹⁹⁵ *Tamtéž*, inv. č. 21, *Čestný diplom cestovateli dr. Emilu Holubovi*; inv. č. 22, *Seznamy předmětů ve sbírkách muzejního spolku*.

¹⁹⁶ Za tuto preparaci vynaložila společnost v prvních letech své existence nejvíce finančních prostředků.

¹⁹⁷ *Tamtéž*, inv. č. 22, *Seznamy předmětů ve sbírkách muzejního spolku*.

¹⁹⁸ *Tamtéž*, inv. č. 4, *Seznam předmětů, které muzejní spolek předal do technologické sbírky průmyslové školy*.

¹⁹⁹ *Tamtéž*, inv. č. 1, *Zápisy z porad spolku*.

²⁰⁰ *Tamtéž*, inv. č. 8, *Zpráva o činnosti spolku za dobu od 14. dubna 1872 do 23. března 1878*. Pippich je zde označen za „největšího dobrodince“.

již zmiňovaný dr. Emil Holub. V 80. letech již prakticky nedochází k žádným přírůstkům.²⁰¹

Exponáty byly spravovány kustody (v jejich funkci nejdéle působili profesori Kašpar Mašl a Ferdinand Macháček), kteří se také ve všedních dnech věnovali návštěvníkům sbírek. O víkendech a o svátcích, kdy byly sbírky přístupné od 10 do 13 hodin, obstarával dozor gymnazijní školník.²⁰²

K propagaci sbírek využívali členové spolku všech možných příležitostí, například návštěv významných osobností (panovníka Františka Josefa I. roku 1866 či dr. Emila Holuba roku 1880), různých slavností (500. výročí úmrtí Karla IV. či 100. výročí narození Josefa Jungmanna), stěhování budovy gymnázia (tedy i sbírek společnosti) a tradiční chrudimské pouti (v srpnu na sv. Vavřince).²⁰³

Od poloviny 80. let se ve spolku projevuje úpadek, způsobený jednak úbytkem členů, ale především úbytkem finančních prostředků (minimální přírůstky do sbírkového fondu). Po několikaleté stagnaci se 11. července 1891 výbor usnesl na rozpuštění spolku, což 5. prosince téhož roku potvrdila také valná hromada.²⁰⁴ Mezitím bylo zahájeno jednání o založení nového muzea s oddělením umělecko-průmyslovým a archeologickým. V lednu 1892 pak bylo chrudimskou obcí zřízeno *Průmyslové museum pro východní Čechy*.

3.2. MUSEUM OKRESU HLINECKÉHO

Přípravy k založení muzejních sbírek v Hlinsku byly zahájeny v červnu 1874 z popudu okresního starosty Karla Adámka. Hlinecký okresní výbor přijal jeho návrh, aby byl sbírán materiál k založení přírodovědeckých, technologických, archeologických a knihovních sbírek, které by vytvořily základ budoucího *Musea okresu hlineckého*. Karel Adámek následně jménem okresního výboru žádal četné úřady, společnosti, korporace i jednotlivce o příspěvky pro tyto sbírky.²⁰⁵

Sbírky, které se podařilo získat, byly prozatímne uloženy v úřadovně okresního výboru, v domě „U zlatého lva“ v Hlinsku. V noci z 2. na 3. října 1874 vypukl v

²⁰¹ SOKA CR, Musejní společnost v Chrudimi, inv. č. 22, *Seznamy předmětů ve sbírkách muzejního spolku*.

²⁰² *Tamtéž*, inv. č. 1, *Zápisy z porad spolku*.

²⁰³ *Tamtéž*.

²⁰⁴ *Tamtéž*.

²⁰⁵ ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1874 – 1908*, str. 3.

Hlinsku veliký požár, který postihl velkou část města, včetně sídla okresního výboru. Podařilo se zachránit jen nepatrnou část již získaných sbírek, ale ihned se ve sbírání pokračovalo.²⁰⁶

Karel Adámek následně okresnímu výboru navrhl, aby byla zřízena muzejní společnost, která by sbírky spravovala. Jménem okresního výboru vyzval ředitelství obecné a měšťanské školy v Hlinsku a taktéž místní školní radu k účasti na založení a organizování této muzejní jednoty. Poukazoval na význam takové jednoty pro šíření osvěty v okrese, stejně jako na potřebu pečovat o již nashromážděné sbírky. Uvědomoval si totiž, jak potřebné mohou tyto sbírky být pro školní výuku, stejně jako pro pořádání veřejných přednášek.²⁰⁷

Okresní výbor hlinecký zvolil svým zástupcem při spolku muzejních a opatrovníkem sbírek svého starostu Karla Adámka a zároveň požádal místní školní radu, aby k umístění již shromážděných sbírek propůjčila příhodnou místnost ve škole.²⁰⁸ Školní rada toto uvítala a vyčlenila pro ně dvě místnosti ve druhém patře školní budovy.²⁰⁹

Na 25. únor 1875 byla do sborovny školy svolána porada o zřízení muzejní společnosti. Na ní byly projednávány spolkové stanovy (datované 1. března 1875), jež byly podepsány: okresním starostou Karlem Adámkem, purkmistrem Benediktem Voldánem, ředitelem měšťanské školy Jindřichem Rozvodou, děkanem P. Petrem Nedělem, c. k. listovním Františkem Knappem, koželuhem a členem obecního zastupitelstva Františkem Malinským, c. k. poštmistrem Arnoštem Veselským a kupci Hynkem Krejčím a Janem Voldánem. Stanovy byly předloženy c. k. místodržitelství, které je výnosem ze dne 21. března 1875 vzalo na vědomí.²¹⁰

V září 1875 se Museum okresu hlineckého zúčastnilo první okresní školní výstavy v Chrudimi, kde vystavovalo četné ukázky ze svých sbírek.²¹¹

Ustavující valná hromada spolku se konala 27. prosince 1875 a Karel Adámek na ní předložil schválené stanovy. Přihlásilo se celkem 16 základajících, 15 přispívajících a 22 činných členů. Virilní hlas okresního zastupitelstva byl svěřen Karlu Adámkovi, za

²⁰⁶ ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1874 – 1908*, str. 6.

²⁰⁷ *Tamtéž*, str. 9.

²⁰⁸ *Tamtéž*, str. 11.

²⁰⁹ *Tamtéž*, str. 12.

²¹⁰ *Tamtéž*, str. 13.

²¹¹ *Tamtéž*, str. 16.

místní školní radu faráři Petru Nedělovi a za měšťanskou školu řediteli Jindřichu Rozvodovi. Prvé zasedání výboru se konalo 29. prosince 1875 a za starostu byl zvolen Karel Adámek.²¹²

Dne 25. června 1876 uspořádalo muzeum slavnost Františka Palackého, při níž Karel Adámek přednesl svůj příspěvek „*O působení Palackého co dějepisce, státníka a člověka a o dějepisectví vůbec a českém zvlášť*“. Slavnost se konala v přízemí místnosti školy za velké účasti muzejních členů a dalších hostů.²¹³

Dne 28. července 1876 se konala slavnost otevření muzejních sbírek za účasti hostů z hlineckého a dalších okresů.²¹⁴ V následujících letech se výroční výstava konala spolu se školní výstavou vždy na přelomu července a srpna, a to až do roku 1893, kdy se tato událost u příležitosti okresní národopisné a průmyslové výstavy konala naposledy.²¹⁵

Na konci prvního správního roku 1876 měl spolek 20 zakládajících členů, 16 přispívajících a 19 činných, tedy celkem 55 členů. Byla utvořena čtyři oddělení, která spravovala sbírky podle jejich obsahu, a to: historicko-archeologické, přírodovědné, technologické a hospodářské. Knihovna již obsahovala 523 svazků odborné i zábavné literatury a sbírky byly nyní uloženy ve třech místnostech školní budovy.²¹⁶

Dne 1. prosince 1878 se konala muzejní slavnost u příležitosti pětistého výročí úmrtí Karla IV., při níž byly vystaveny obrazy a spisy týkající se tohoto významného českého panovníka. Projev o významu Otce vlasti přednesl Karel Adámek.²¹⁷

Dne 30. září 1879 oznámil Adámek rezignaci na post starosty muzea a svým nástupcem určil Jindřicha Rozvodu. Stalo se tak z důvodu Adámkova zvolení říšským poslancem, a proto již nemohl ve spolku působit takovou měrou, jakou by si býval přál.²¹⁸

²¹² ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1874 – 1908*, str. 17.

²¹³ *Tamtéž*, str. 19.

²¹⁴ Výstavu, která se konala ve dnech 28. – 30. července a 3. a 6. srpna 1876, navštívilo na 4000 osob z Prahy, Chrudimi, Pardubic, Přelouče, Hradce Králové, Čáslavi, Německého Brodu a dalších českých měst. In: *Tamtéž*.

²¹⁵ *Tamtéž*, str. 31.

²¹⁶ *Tamtéž*, str. 22.

²¹⁷ *Tamtéž*, str. 26.

²¹⁸ *Tamtéž*, str. 31. O výstavě pojednává monografie: *Okresní národopisná a průmyslová výstava a sjezdy ve Hlinsku konané roku 1893*. V Chotěboři: s. n., 1893.

Roku 1880 se přihlásilo devět nových členů, ale poté již spolková činnost zcela utichla. Nekonal se žádné výborové schůze ani přednášky. Docházelo pouze k doplňování sbírek a jejich každoročnímu prezentování na výroční výstavě.

Ochabnutí spolkové činnosti bylo kompenzováno neustálou podporou okresního výboru. Roku 1884 (a v letech následujících) podnikl Karel Adámek spolu se svým synem archeologický výzkum na hradišti Zkamenělý zámek u Svratky. Zároveň prováděli místopisný a národopisný výzkum hlineckého okresu, jehož výsledky později publikovali ve svých literárních pracích. Dne 29. listopadu 1891 byl z podnětu Adámkových zřízen Okresní odbor národopisné výstavy československé, jenž zde působil až do 11. dubna 1898. Ve dnech 13. – 31. srpna 1893 zde uspořádal okresní národopisnou a průmyslovou výstavu.²¹⁹

Ani v letech 1894 – 1904 se nekonal žádné schůze a přestaly se pořádat i výroční výstavy. Zároveň došlo k prudkému poklesu počtu členů. Zatímco roku 1888 jich bylo 49, roku 1895 již jen 30 a roku 1903 pouhých 14.²²⁰ Představitelé spolku se tehdy rozhodovali, zda má za stávající situace spolková činnost vůbec pokračovat nebo zda by nebylo lepší ji ukončit a správu muzea svěřit do rukou kuratoria. Ke konečnému řešení spolkové otázky došlo v momentě, kdy se obecná a měšťanská škola rozdělila na dva ústavy – chlapecký a dívčí. Chlapecká škola se přestěhovala do nové budovy a v dívčí škole, kde byly i nadále uloženy sbírky muzea, se v únoru 1905 sešli k poradě oba Adámkové, ředitel školy Jindřich Rozvoda a další členové učitelského sboru a dohodli se na dalším postupu. Měly být zjištěny počty členů a učiněno pozvání na valnou hromadu, kde budou přijímáni noví.²²¹ Byla provedena revize sbírek, které nyní tvořilo 7310 exponátů. Když se jednalo o možnosti změny stanov, rozhodlo se, že se počká na to, až budou sjezdem vypracovány stanovy vzorové. Valná hromada se konala 12. března 1905 a předsedou spolku byl zvolen Jindřich Rozvoda – poté, co tuto funkci Karel Adámek po četných žádostech rázně odmítl – a jednatelem pak Josef Pilař.²²²

Spolková činnost se opět naplno rozběhla. V průběhu roku 1906 přistoupilo 18 nových členů (celkový počet tedy stoupl na 45). Správce muzejních sbírek Josef Pilař je ve dnech 14 – 15. července 1906 zpřístupnil veřejnosti (navštívilo je přes 500 osob).²²³

²¹⁹ ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1874 – 1908*, str. 31.

²²⁰ *Tamtéž*, str. 34.

²²¹ *Tamtéž*, str. 36.

²²² *Tamtéž*, str. 37.

²²³ *Tamtéž*, str. 38.

Bylo vyslyšeno přání více spolupracovat s ostatními sdruženími působícími v Hlinsku a dne 15. prosince 1907 byl společně s pěveckým spolkem Svantovítem v divadelním sále místního hostince uspořádán tzv. Slovenský večer, kde kromě bohatého pěveckého programu přednášel Karel V. Adámek o svých cestách po Slovensku.²²⁴

Z podnětu Karla V. Adámka se výbor rozhodl vydat *Zprávy okresu hlineckého*, jež by obsahovaly místopisná, historická a národopisná pojednání o Hlinecku. Prvního svazku bylo vydáno 600 kusů.²²⁵ Znovu bylo vysloveno přání získat samostatnou budovu pro muzejní sbírky. Karel V. Adámek proto zřídil 11. listopadu 1907 stavební fond.²²⁶

Ve dnech 28. června – 19. července 1908 se v pěti školních místnostech konala výstava sbírek Musea okresu hlineckého a výstava obrazů německobrodského malíře Otakara Štáfla. V první místnosti byly vystaveny sbírky geologické a mineralogické, část sbírek zoologických a sbírka archeologická a numismatická. V druhé síni se nacházely sbírky zoologické a ukázky z technologických a národopisných sbírek. Ve třetí místnosti se vystavovaly české národopisné památky. Ve čtvrté místnosti byly k vidění projekty a plány veřejných staveb hlineckého okresu. A v páté síni byla instalována výstava maleb a perokreseb Otakara Štáfla, jež byla 5. července vystřídána výstavou prací žákyň dívčí obecné a měšťanské školy. Návštěvnost celé výstavy byla velká. Ve všední dny bylo otevřeno od tří hodin do sedmi a o nedělích a o svátcích od osmi do dvanácti dopoledne a od dvou do pěti hodin odpoledne.²²⁷

Na valné hromadě konané 25. července 1908 byl starostou zvolen Jindřich Rozvoda, jeho náměstkem Karel V. Adámek, jednatelem a správcem sbírek Josef Pilař, pokladníkem Josef Jelínek a knihovníkem Josef Černík. Zároveň byla odsouhlasena účast na třetím sjezdu muzejních spolků, jenž se konal v září 1908 v Praze.²²⁸

Dne 25. července 1909 pořádalo muzeum spolu s hlineckou Řemeslnickou besedou a za velké účasti (jelo se na 18 povozech) vycházku na Zkamenělý zámek a

²²⁴ ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1874 – 1908*, str. 41.

²²⁵ *Tamtéž*, str. 39.

²²⁶ *Tamtéž*.

²²⁷ *Tamtéž*, str. 46-49.

²²⁸ *Tamtéž*, str. 49.

Perničky, místo archeologického výzkumu, kde účastníkům Karel V. Adámek podal odborný výklad.²²⁹

V únoru 1909 byl Karel Adámek za své četné zásluhy jmenován čestným členem muzea. Na podnět Jindřicha Rozvody se jednalo o tom, jak vhodně oslavit Adámkovy 70. narozeniny. Dne 13. března 1910 se v Hlinsku konala za účasti všech spolků a korporací Adámkova slavnost spojená s jeho jmenováním čestným občanem města Hlinska. Muzeum pak svým nákladem vydalo spis o tomto slavnostním dni.²³⁰

Dne 13. února 1910 navázalo muzeum na úspěšný slovenský večer a s pěveckým spolkem Svantovítem uspořádalo tentokráte večer polský.²³¹

Blížilo se 40. výročí založení muzea a zároveň 20. výročí pořádání prvního sjezdu československých muzeí, proto se muzejní výbor rozhodl vydat sborník *Hlinecko*,²³² knihu vzpomínek spisovatelů, kteří se narodili či působili na Hlinecku. Pořádání sborníku se ujal Karel V. Adámek. Mezi přispěvateli byli: Karel Adámek, jeho bratr Bohumil Adámek, jeho syn Karel V. Adámek, Karel Pippich či Jaroslav Goll.²³³

Za nemocného Jindřicha Rozvodu řídil spolek jeho náměstek. Starosta nakonec v červenci 1914 podal ze zdravotních důvodů rezignaci, kterou výbor přijal a poděkoval mu za jeho činnost. Jindřich Rozvoda zemřel 20. října 1916 a následující výborovou schůzi, jež se konala 3. listopadu, zahájil Adámek vzpomínkou na jeho osobu. Rozvoda byl po celou dobu trvání spolku držitelem virilního hlasu ředitelství školy měšťanské. Roku 1914 bylo rozhodnuto, že virilní hlas bude napříště náležet každému řediteli měšťanské chlapecké školy.²³⁴

Světová válka zasahovala rušivě do činnosti muzeí. Přišlo nařízení, podle něhož se měl vytvořit seznam předmětů z cínu, jež by měly být použity k válečným účelům. Vlivem úsilí muzejních pracovníků a dalších šťastných okolností padly za oběť válce ze sbírek muzea jen dva cínové talíře a vršek mosazného svícnu. Druhým počinem

²²⁹ ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1908 – 1920*, str. 7.

²³⁰ *Tamtéž*, str. 8. Tento spis vyšel jako: ADAMÍK, Richard. *Adámkův den v Hlinsku 13. března 1910: Péčí pořadatelstva slavnosti*. Hlinsko: Pořadatel, 1910.

²³¹ ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1908 – 1920*, str. 7.

²³² Sborník vyšel jako: ADÁMEK, Karel V. (ed.). *Hlinecko: Kniha vzpomínek*. V Hlinsku: Museum okresu hlineckého, 1914.

²³³ ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1908 – 1920*, str. 8.

²³⁴ *Tamtéž*, str. 6.

hlineckého muzea ve válečné době byla akce na záchranu zvonů. Cenné zvony se podařilo zachránit a vytvořila se sbírka jejich odlitků.²³⁵

Stále naléhavější se jevila otázka uložení muzejních sbírek. Jednalo se o jejich úpravě v budově dívčí školy, přenesení do vhodnějších místností či stavbě vlastní budovy (nedařilo se ovšem najít vhodný pozemek). Stavební fond byl neustále rozmnožován. Karel Adámek přispěl částkou 100 K, jeho syn 200 K, Spolek paní a dívek Vlasta 450 K, předseda Živnostenské banky v Praze MUDr. František Malinský 1000 K a okresní výbor vložil do fondu 1000 K v pěti ročních splátkách.²³⁶ Problém s uložením sbírek vyřešil svou závětí básník a spisovatel (člen České akademie pro vědy, slovesnost a umění) Bohumil Adámek, jenž zemřel 28. října 1915. Ten muzeu odkázal pozemky (označované jako Adámkovy sady) s podmínkou, že z nich nesmí být „*ničeho ani odprodáno ani darováno k jakýmkoli účelům*“ a že tyto pozemky „*nesmí býti nikdy zastaveny budovami s byty soukromými neb domy obchodními,[...] jedině jest přípustno, aby v nich postaveno bylo Museum okresu hlineckého, jehož budova musí býti tak umístěna, aby nezastavěná část sloučených pozemků vždy i na příště podržela ráz veřejných sadů s označením Sady Adámkovy.*“²³⁷

Valná hromada muzea, konaná 5. ledna 1916, s vděčností přijala Adámkův odkaz. Jelikož nemohlo být v době války ihned přikročeno ke stavbě muzejní budovy, bylo rozhodnuto, že se nejprve musí důkladně vypracovat projekt chystané stavby. Muzejní budova měla být jednoduchá, vkusná, prakticky provedená a zařízená. Bylo také důležité, aby – se zřetelem na finanční možnosti spolku – mohla být stavěna po částech. Nejprve měla být vybudována jednoposchodová průčelní část, pak části boční. Dále mělo být dbáno na co největší bezpečnost sbírek.²³⁸ Bylo již určeno, v které části pozemku bude budova stát, a proto se členové spolku rozhodli zpřístupnit zbývající plochu sadu veřejnosti. Sady byly sice otevřeny, ale hlinečtí občané se v nich chovali nepřístojně (poškozovali stromy a vytrhávali květiny), a proto bylo velmi rychle rozhodnuto, že budou zpřístupněny jen se svolením starosty a jednatele, kteří od jejich bran měli klíče. Po otevření muzea měl být vypracován návštěvní řád muzea i sadu, který by eliminoval nevhodné chování.²³⁹

²³⁵ ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1908 – 1920*, str. 10.

²³⁶ *Tamtéž*, str. 12.

²³⁷ *Tamtéž*.

²³⁸ *Tamtéž*, str. 14.

²³⁹ *Tamtéž*, str. 17.

Dne 11. ledna 1918 zemřel Karel Adámek, jehož pohřbu se samozřejmě zúčastnili také členové muzea. Na nejbližší výborové schůzi pronesl Josef Pilař smuteční projev, ve kterém shrnul Adámkovy zásluhy o hlinecký okres. Na jeho návrh poté muzeum vydalo vzpomínkový spis.²⁴⁰

Ke konci války řídili muzeum pouze tři lidé. Dne 12. března 1916 se ustavil výbor ve složení: Karel V. Adámek (starosta), ředitel hospodářské školy František Culek (náměstek) a poštovní Karel Stružinský (jednatel), přičemž pokladníkem zůstal Josef Jelínek a správcem sbírek Josef Pilař.²⁴¹

Roku 1920 dokončil Karel V. Adámek roztřídění a revizi sbírek uložených ve dvou síních měšťanské dívčí školy a jedné síni školy hospodářské. Sbírkou rozdělil do osmi skupin, které dohromady obsahovaly 17 751 předmětů v těchto kategoriích:

- Oddělení přírodovědné, obsahující celkem 6461 předmětů (sbírka zoologická: 2316 předmětů, sbírka botanická: 94 předmětů a sbírka mineralogická a geologická: 4051 předmětů).
- Oddělení technologicko-průmyslové, obsahující celkem 1110 předmětů.
- Oddělení starožitnické a národopisné, obsahující celkem 2005 předmětů (z toho 626 mincí a bankovek).
- Archiv, obsahující celkem 4529 předmětů (70 map, 5 diagramů a tabulek, 1975 kreseb a maleb, 44 fotografií, 349 pohlednic, 12 psaných modliteb, 55 hudebnin, psaných zpěvníků a jarmarečních písní, 5 herbářů a jiných národopisných zápisků, 30 rukopisných úředních knih a 1984 listin).
- Knihovna, čítající celkem 2864 svazků (oddělení hlinecké: 509 svazků, oddělení staré: 342 svazků a oddělení nové: 2013 svazků).
- Skříně a zařízení pro sbírky, čítající celkem 591 kusů.²⁴²

V lednu 1919 Karel V. Adámek oznámil, že se vzdává pořádání *Zpráv muzea okresu hlineckého*, čímž došlo k ukončení jejich vydávání.²⁴³ Poslední strana *Zpráv* je

²⁴⁰ ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1908 – 1920*, str. 8. Tento spis vyšel jako: *Za Karlem Adámkem: Pohrobni vzpomínka*. Hlinsko: Museum okresu hlineckého, 1918.

²⁴¹ ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1908 – 1920*, str. 4.

²⁴² *Tamtéž*, str. 20.

²⁴³ *Tamtéž*, str. 18. Více o této skutečnosti na str. 21: „*Tímto VI. svazkem zakončují se Zprávy muzea okresu hlineckého, poněvadž Dr. K. V. Adámek vzdal se dalšího sepisování a pořádání se tohoto sborníku, jsa zaneprázdněn jinými odbornými pracemi, zejména přípravou k tisku svých publikací (II. dílu Listin k dějinám lidového hnutí náboženského na českém východě a spisu o Václavovi Františku Hříbovi)*

zakončena těmito slovy: „Přijali jsme funkce své ve správě Musea okresu hlineckého za války, abychom přispěli a prospěli mu v těžkých dobách, jež každému osvětovému ústavu českému tehdy vzešly. Předpokládali jsme, že budeme pak po válce vbrzku vystřídání jinými činovníky. Tento předpoklad se však nenaplnil. Nemohouce pro své jiné práce a úkoly neodkladné dále funkce tyto vykonávati, rozhodli jsme se, vzdáti se jich a provésti již jen předání jmění, Museu okresu hlineckého náležejícího nebo jím spravovaného, kuratoriu. [Podepsáni] Karel Stružinský (jednatel), Dr. K. V. Adámek (starosta) a František Culek (náměstek).“²⁴⁴

Karel V. Adámek si ve své Zprávě posteskl, že bylo znemožněno svolávat schůze muzea, neboť nebylo zástupců virilních a výbor se stal ne svým přičiněním „kusý“. Protože se dle svých slov předsednictvo bezvýsledně snažilo působit podle platných stanov, rozhodnulo se práci spolkovou předat do rukou kuratoria, které se mělo skládat ze zástupců volených okresním zastupitelstvem, místní školní radou a ředitelem chlapecké měšťanské školy. K předání muzea do rukou kuratoria ale vůbec nedošlo. Po urgencích ze strany členstva, okresního výboru a na přímé vyzvání politické správy v Chrudimi byla svolána valná hromada na leden 1919. Předseda prý ale svým jednáním způsobil její předčasné ukončení, když odmítl přijmout nově se přihlásivší členy. Jak přesně se v období první světové války a prvních poválečných letech situace ve spolku odehrála, se z dostupných pramenů můžeme jen dohadovat.²⁴⁵

Dne 8. září 1920 konečně došlo ke konání valné hromady, na níž byl předsedou zvolen ing. František Fiala a místopředsedou ředitel školy Josef Pilař. Bylo přijato 130 nových členů. Staré vedení se ale nechtělo vzdát a odmítalo vydat spolkové sbírky a jmění. Karel V. Adámek je předal až v listopadu 1923.²⁴⁶

Roku 1923 požádala městská rada muzeum o odprodej části muzejní zahrady (Adámkových sadů) na stavbu úředních budov. Vedení muzea tak bylo postaveno před těžké rozhodování, neboť v Adámkově závěti bylo jasně stanoveno, že pozemky nemají být děleny. Roku 1926 podal Karel V. Adámek okresnímu soudu stížnost na porušení

českou akademií věd a umění k vydání přijatých, a dílem o Slovensku, jakož i chystanými studiemi z politických a kulturních dějin českých.“

²⁴⁴ ADÁMEK, Karel V. *Museum okresu hlineckého: 1908 – 1920*, str. 21.

²⁴⁵ K dispozici máme jen druhou Adámkovu zprávu *Museum okresu hlineckého: 1908 – 1920* a útlý spisek *100 let muzea v Hlinsku v Čechách: 1874 – 1974: [jubilejní sborníček]*. V Hlinsku: Vlastivědné muzeum a galerie, 1974. Oba zdroje však sledované události líčí protichůdně.

²⁴⁶ *100 let muzea v Hlinsku v Čechách*, str. 9-10.

závěti svého strýce Bohumila Adámka, z něhož vyplývá, že má být muzeum zbaveno vlastnictví pozemků. Tato stížnost byla soudními instancemi nakonec zamítnuta. Výbor muzea nakonec vyšel obci vstříc a s odprodejem pozemků nakonec souhlasil. Během těchto složitých jednání byla roku 1925 muzejnímu spolku nabídnuta ke koupi židovská modlitebna. Protože byla budoucnost Adámkových sadů nejistá a škola potřebovala místnosti, v nichž by muzejní sbírky uložila, rozhodl se výbor synagogu koupit a vhodně ji k muzejním účelům upravit.²⁴⁷

V nové budově byly sbírky zpřístupněny od června do září 1929 a od té doby každoročně od 15. dubna do konce září. Jejich návštěvnost však byla nízká. Aby se pozvedla, rozhodlo se muzeum pořádat menší krátkodobé výstavy. Jako první byla roku 1939 uspořádána výstava: „*Tisíc fotografií ze starého Hlinska*“, která měla u veřejnosti nebývalý úspěch.²⁴⁸

V březnu 1939 rezignoval dlouholetý předseda muzea Josef Pilař, jenž stál v jeho čele od roku 1926. Předtím zastával několik let funkci místopředsedy a ve vedení spolku působil již od obnovení jeho činnosti na počátku 20. století.²⁴⁹

Během druhé světové války hrozilo muzeu několikrát vystěhování. Návštěvy sbírek byly omezeny a výborové schůze zakázány. Všechny exponáty pro „Němce nevhodné“ byly včas uklizeny do bezpečí. První valná hromada po osvobození se konala 28. dubna 1947.²⁵⁰

3.3. ARCHAEOLOGICKÝ SBOR VOCEL

Podnět k založení sbírek v Kutné Hoře přišel od profesora zdejší c. k. vyšší reálné školy Františka Augusta Slavíka. Dne 6. ledna 1877 se sešlo několik místních přátel památek z řad učitelstva za účelem založení spolku, který by *písemné a umělecké památky sbíral, před zkázou chránil a lásku k nim v lidu šířil*. Přípravný výbor (ve složení Václav O. Předák, Jan J. Řehák a Jiří Zach) vypracoval stanovy a odeslal je pražskému místodržitelství, které je 1. února schválilo.²⁵¹ Spolek si své jméno zvolil na

²⁴⁷ 100 let muzea v Hlinsku v Čechách, str. 10.

²⁴⁸ Tamtéž, str. 11.

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ Tamtéž, str. 12.

²⁵¹ SOKA KH, Archeologický sbor Vocel, Zpráva prozatímního výboru archeologického sboru „Vocel“ podaná na valné hromadě odbývané v Hoře Kutné dne 18. února 1877.

počet významného kutnohorského rodáka Jana Erazima Wocela.²⁵² Dne 18. února se konala ustavující valná hromada, na které byl předsedou spolku jmenován Václav O. Předák a do výboru zvoleni: poštovní August Rappe, děkan Karel Vorlíček, radní MUDr. František Stáně, starosta okresního zastupitelstva Josef Štětka a profesori Gustav Erhart, František August Slavík, Emanuel Leminger, Jiří Zach a Jan J. Řehák.²⁵³ Hned první rok se přihlásilo na sto padesát členů. „*Sbor náš vstoupil pak ve vzájemné spojení s Archeologickým sborem Musea království českého, s Historickým spolkem v Praze a s „Včelou Čáslavskou“, spolkem pro sbírání památek roku 1877 obnoveným.*“²⁵⁴

Na schůzi dne 12. března 1877 si výbor vytkl tyto zásadní cíle:

1. Sestavit přehled všech důležitých písemných a uměleckých památek v Kutné Hoře.
2. Žádat od soukromníků pro své sbírky památky a starožitnosti, a to buď formou daru, nebo alespoň zapůjčení.
3. Přispět k opravě a zachování gotických lavic v chrámu sv. Barbory, a časem dle možností dále působit při jejích opravách.²⁵⁵

K sepsání písemných a uměleckých památek byl sestaven zvláštní výbor, který s posvěcením městské rady pátral v městském i v jednotlivých obecních archivech v rámci kutnohorského okresu. Sbor se rovněž snažil, aby se zachovalo co nejvíce z prodaného horního archivu. Část byla sice již odkoupena, ale mnoho listin stále zbývalo. Výbor proto učinil veřejné vyzvání ke všem obchodníkům, kteří by nějaké listiny ještě mohli mít, aby je sboru darovali.²⁵⁶

Hned v prvním roce byl sbor velmi aktivní. Pořádal tři vlastivědné vycházky: jednu do kostela Nejsvětější Trojice za městem a dvě k chrámu sv. Barbory za účelem

²⁵² Jan Erazim Wocel (1803 – 1871) je považován za zakladatele české archeologie. Stal se prvním profesorem archeologie na pražské univerzitě a spoluzakladatelem časopisu Památky archeologické. V prvních letech existence používal spolek názvu Archeologický sbor „Vocel“. V průběhu 20. let 20. století začíná užívat tvaru „Wocel“.

²⁵³ SOKA KH, Archeologický sbor Vocel, *Protokol sepsán ve valné hromadě archeologického sboru „Vocel“ v Hoře Kutné dne 18. února 1877.*

²⁵⁴ *Zpráva archaeologického sboru „Vocela“ v Hoře Kutné a okolí za rok 1877.* V Hoře Kutné: Nákladem archaeologického sboru „Vocela“, 1878, str. 5.

²⁵⁵ *Tamtéž*, str. 6.

²⁵⁶ *Tamtéž*, str. 7.

prohlídky gotických stolic. Uspořádáno bylo rovněž několik veřejných přednášek.²⁵⁷ V jejich pořádání se pokračovalo také v následujících letech.²⁵⁸

Činnost sboru se v počátcích jeho existence obracela především k chrámu sv. Barbory, která se v té době nacházela ve velmi neutěšeném stavu, neboť poslední opravy se tento gotický skvost dočkal před více než sto lety z iniciativy jezuitů. Nejprve se přistoupilo k opravě gotických lavic z 15. století. Na počátku roku 1878 byly při této práci nalezeny jedním z členů sboru (Antonínem Materkou) nástěnné malby, jež byly dosud ukryté pod omítkou. K jejich obnově mohlo dojít také díky finančnímu obnosu, který Vocelu odkázal kutnohorský student Prokop Slavík. Ten zemřel roku 1888 po těžké nemoci, zanechav všechny své úspory „*milému svému*“ Vocelu proto, aby byly fresky obnoveny alespoň v jedné z kaplí. Sbor povolal pražského odborníka Sequense, jenž jako nejvhodnější kapli zvolil Svatováclavskou.²⁵⁹

Čím podrobněji se členové spolku seznamovali s různými částmi chrámu, tím více bylo patrné, že je nutné přistoupit ke generální opravě, aby se „*úplné zkáze v brzké době*“ předešlo. Byl přijat Řehákův návrh na zřízení zvláštního výboru pro získávání finančních prostředků na opravu.²⁶⁰ Ústřední komise pro zachovávání uměleckých památek ve Vídni doporučila prozkoumání chrámu a vypracování projektu na jeho rekonstrukci. Proto byla Kutná Hora navštívena zástupci Ministerstva kultu a vyučování, které pro rok 1880 poukázalo částku 2 500 zl. na naléhavou opravu střechy a některých dalších částí chrámu. Císařským rozhodnutím z roku 1882 byla potvrzena státní subvence ve výši 50 000 zl., přičemž první část 1 200 zl. byla zařazena do rozpočtu na rok 1883. I městské zastupitelstvo věnovalo v pěti ročních lhůtách 5.000 zl. Český sněm, jehož zástupci Kutnou Horu několikrát navštívili, schválil subvenci 3 000 zl. pro každý následující rok. Roku 1883 byla zahájena jednání s významným architektem a restaurátorem Josefem Mockerem, který vypracoval projekt rekonstrukce. Vlastní provedení oprav dle Mockerova návrhu bylo svěřeno Ludvíku Lablerovi, toho času stavebnímu adjunktovi pražského místodržitelství. Nejprve bylo přikročeno k rekonstrukci pilířů a opěrných oblouků presbytáře (chóru). Poté se pokračovalo galeriemi, římsami a figurální výzdobou. Rekonstrukce celého chóru byla dokončena

²⁵⁷ Zpráva archaeologického sboru „Vocela“ za rok 1877, str. 10.

²⁵⁸ Zpráva archaeologického sboru „Vocela“ za rok 1878, str. 13.

²⁵⁹ Zpráva archaeologického sboru „Vocela“ za roky 1888 – 1889, str. 5.

²⁶⁰ Zpráva archaeologického sboru „Vocela“ za rok 1878, str. 6.

roku 1889.²⁶¹ Po získání dalších státních subvencí bylo od roku 1890 pokračováno s opravou opěrné soustavy chrámových lodí. Zároveň byla odstraněna spojovací chodba mezi chrámem a bývalou jezuitskou kolejí. Do roku 1892 byly restaurovány pilíře a oblouky na jižní straně lodi. Další zemské subvence byly schváleny za účelem důstojnějšího zakončení stavby novým průčelím na západní straně. Vysoký průčelní štít byl dokončen roku 1897. Mezitím byly zrestaurovány pilíře a opěrné oblouky také na severní straně. V létě roku 1897 byl snesen starý krov nad hlavní lodí, jenž byl na podzim téhož roku nahrazen stanovými střechami podle původního vzoru z 16. století.²⁶² Zbývalo ještě obnovení vnitřku chrámu, které po smrti Josefa Mockera navrhl a řídil Ludvík Labler. Byly opraveny vnitřní pilíře, hlavní oltář a vyměněn stroj ve varhanách. Generální kolaudace znovuoobnověného chrámu se konala 26. ledna 1904. Dne 15. října následujícího roku byl chrám slavnostně vysvěcen královéhradeckým biskupem Josefem Doubravou.²⁶³ Na obnově chrámu se tedy pracovalo dlouhých 22 let a celkový náklad byl vyčíslen na 909 988 K.²⁶⁴

Správní výbor se obával, že kutnohorská veřejnost, vida úspěchy vykonané při záchraně sv. Barbory, bude již práci sboru považovat za splněnou. Proto učinil vyzvání (také v důsledku několika úmrtí činných členů v 90. letech) k široké veřejnosti, ve kterém jednak shrnul úspěchy při rekonstrukci chrámu, ale zároveň vyzval občany, aby hojně vstupovali do spolku a přispěli částkou ke splnění společného cíle.²⁶⁵

Zdálo by se, že se pozornost Vocelu upínala jen ke sv. Barboře, ale opak je pravdou. Sbor se snažil také o záchranu památek dalších. Neúspěšně se například pokoušel zachovat kolínské městské brány a hřbitov na Náměti. Úspěšně naopak skončilo jeho angažmá v případě obnovy obrazu „*Pieta*“ z roku 1673, jehož autorem byl Karel Škréta a jenž byl umístěn v kostele sv. Jakuba. V následujících letech se členové aktivně podíleli (či se o to alespoň snažili) na zachování původního rázu při rekonstrukcích významných kutnohorských památek, jakými jsou například Kamenná

²⁶¹ Zpráva archaeologického sboru „*Vocela*“ za roky 1890 – 1892, str. 8-9.

²⁶² Zpráva archaeologického sboru „*Vocela*“ za roky 1893 – 1897, str. 7-10.

²⁶³ Zpráva archaeologického sboru „*Vocela*“ za roky 1900 – 1907, str. 22.

²⁶⁴ ČMS, Archeologický sbor Vocel, *Rukopis dr. Josefa Růžičky O založení a činnosti spolku v letech 1877 – 1927*, str. 12.

²⁶⁵ SOKA KH, Archeologický sbor Vocel, *Provolání* (datované 1. srpna 1896).

kašna, Vlašský dvůr, kostel Nejsvětější Trojice, kostel Matky Boží na Náměti a dalších.²⁶⁶

Druhým hlavním oborem činnosti spolku se stalo sbírání starožitností. Spolkové sbírky byly založeny hned v prvním roce a soustavně byly doplňovány koupí, odkazy a dary. Správce sbírek Jan J. Řehák je rozdělil do několika skupin: sbírka listin a rukopisů; sbírka starých tisků, map a obrazů; sbírka sfragistická; sbírka numismatická a sbírka starožitností. U příležitosti první výroční valné hromady byly sbírky poprvé uspořádány a vystaveny.²⁶⁷ V prvních dvou letech byly prozatímně uloženy v budově reálných škol. Protože jejich počet neustále rostl, rozhodl se výbor požádat městskou radu, aby k uchovávání starožitností propůjčila místnost na radnici (toho času nacházela v Kamenném domě). Městská rada na své náklady skutečně upravila jednu místnost vedle městského archivu.²⁶⁸ Roku 1882 převzal funkci správce sbírek Emanuel Leminger, který zřídil zvláštní prehistorické oddělení, kam přibývaly předměty z vykopávek na hradišti Cimburk u Kutné Hory.²⁶⁹ Jedna místnost však velmi rychle přestala pro sbírky postačovat, a proto bylo nutné hledat nové prostory. I tentokrát vyšlo město sboru vstříc a roku 1886 pronajalo za roční nájem 200 zl. několik místností v přízemí Breuerova domu na Panském náměstí. Místnosti byly za malou náhradu vkusně upraveny místním stavitelem Procházkou a v průběhu měsíce srpna mohlo dojít k jejich přestěhování. Vše bylo usnadněno tím, že purkmistr Vojtěch Moravec k tomuto účelu zapůjčil povoz a že při něm pomáhali studenti reálných škol. Díky tomu se podařilo otevřít muzeum veřejnosti již 2. září v rámci kutnohorské hospodářské výstavy.²⁷⁰ K dalšímu stěhování sbírek došlo roku 1888, kdy si městská spořitelna postavila nové sídlo v Husově ulici a v prvním patře vyčlenila několik místností muzeu, jejichž nájem opět platila kutnohorská obec. Sbírký zde vydržely celých deset let. Roku 1898 uvolnilo město pro sbor celý Kamenný dům, když své sídlo přeneslo do nově získaného Vlašského dvora. „*Tři prostranné síně a několik menších místností poskytují tolik volnosti, že mohly být sbírky vhodně rozloženy.*“²⁷¹ Se stěhováním a novou instalací Leminger a jeho spolupracovníci (opět vydatně pomáhali studenti reálných škol) během

²⁶⁶ ČMS, Archeologický sbor Vocel, *Rukopis dr. Josefa Růžičky O založení a činnosti spolku v letech 1877 – 1927*, str. 13.

²⁶⁷ *Zpráva archeologického sboru „Vocela“ za rok 1877*, str. 10.

²⁶⁸ *Zpráva archeologického sboru „Vocela“ za rok 1879*, str. 6.

²⁶⁹ Tento Lemingerův výzkum byl roku 1866 výborem povolen a podpořen částkou 100 zl. In: *Zpráva archeologického sboru „Vocela“ za rok 1886*, str. 4.

²⁷⁰ *Zpráva archeologického sboru „Vocela“ za rok 1886*, str. 22.

²⁷¹ *Zpráva archeologického sboru „Vocela“ za roky 1897 – 1899*, str. 49.

léta notně pospíchali, neboť se měl na konci srpna v Kutné Hoře konat archeologický sjezd, jehož účastníky chtěli do muzea pozvat a pochlubit se jim svými úspěchy.²⁷² Sbírky byly každému bezplatně přístupné každé nedělní dopoledne od svátku Jana Nepomuckého do svátku Václava a mimo tuto dobu bylo muzeum dále otevřeno dle potřeby ohlášeným návštěvám. Roku 1899 byla návštěvnost spočítána na 1211 osob. Muzeum navštívil mimo jiné právníký spolek Všehrd z Prahy, skupina českých zemských a říšských poslanců v čele s knížetem Jiřím Lobkowiczem či místodržitel království českého hrabě Karl Coudenhove.²⁷³ Roku 1900 musely být však sbírky z Kamenného domu vystěhovány a ocitly se tak v různých depozitářích a skladištích. Důvodem bylo, že se město rozhodlo Kamenný dům kompletně zrekonstruovat výhradně pro potřeby muzea, a to tak, jak si pracovníci sboru sami určili. Sbírky se do Kamenného domu vrátily až roku 1902.²⁷⁴ Leminger je rozdělil podle oborů do různých místností (využito bylo kromě prvního patra také sklepních prostor a půdy) a vytvořil tak skutečně koncepční expozici. Použity byly nové skříně a vitríny a muzeum se pro veřejnost nově otevřelo na letní sezónu 1903.²⁷⁵

Se sbírkotvornou činností souvisí také činnost výstavní. V průběhu své existence sbor uspořádal nebo oblesal celou řadu výstav.²⁷⁶ Pro ilustraci zde připomeňme alespoň jednu z nich. Ve dnech 26. a 27. srpna 1883 byla u příležitosti odhalení pomníku Karla Havlíčka Borovského, kterého se sbor zúčastnil četnou deputací a položením věnce, uspořádána výstava nejceněnějších předmětů ze sbírek sboru v zasedací síni radnice. Vystaveny byly četné předměty prehistorické, především bohatá kolekce mlat a kamenných dlát, bronzové náramky, starobylé zbraně, hliněné předměty a nálezy z cerhenických hrobů (mezi nimi unikátní bronzová jehlice). Dále byly prezentovány rozmanité umělecké výrobky, například havířské kahany, sluneční hodiny, prsteny, nože, vzácná pečetidla a tuzemské i zahraniční medaile. Město zapůjčilo pro výstavu také svůj odznak, tedy velkou městskou stříbrnou pečeť. Dále byly vystaveny některé

²⁷² *Zpráva archeologického sboru „Vocela“ za roky 1897 – 1899*, str. 50.

²⁷³ *Tamtéž*.

²⁷⁴ *Zpráva archeologického sboru „Vocela“ za roky 1900 – 1907*, str. 21.

²⁷⁵ *Tamtéž*, str. 51.

²⁷⁶ Josef Růžička jmenoval ve svém rukopise například tyto: malá expozice roku 1878 při výstavě školní, účast na výstavě Včely Čáslavské roku 1880, účast na krajské výstavě v Chrudimi roku 1891, výstava při návštěvě arcivévody Albrechta roku 1886, zvláštní výstava u příležitosti 50. výročí úmrtí Karla Havlíčka Borovského roku 1906 a o 15 let později podobná výstava u příležitosti 50. výročí úmrtí Jana Erazima Wocela. In: ČMS, *Archeologický sbor Vocel, Rukopis dr. Josefa Růžičky O založení a činnosti spolku v letech 1877 – 1927*, str. 16.

kostelní cennosti a modely kutnohorských budov, zhotovených otcem a synem Krausovými. Poslední skupinou předmětů byly vzácné rukopisy a tisky, mezi nimiž vynikala tištěná Bible z roku 1489, stejně jako Bible Kralická či Bible Melantrichova.²⁷⁷

Roku 1891 se Vocel zúčastnil pražské Jubilejní výstavy, kam poslal cenné předměty do retrospektivního oddělení. Díky této výstavě také došlo k značnému rozšíření geologického oddělení sbírek, neboť kutnohorský učitel Alois Horáček vystavil cennou sbírku zkamenělin z okolí svého města, kterou po skončení výstavy Vocelu daroval.²⁷⁸ Ve dnech 7. – 26. září 1894 probíhala v Kutné Hoře místní národopisná výstava, kterou svými sbírkami podpořil také Vocel. Když se o rok později konala Národopisná výstava v Praze *„správce sbírek vypravil téměř celé museum na pouť do Prahy [...] a jednatel sboru zase hleděl vzácnými památkami z chvalně známých našich chrámů vyzdobiti odbor umělecko-církevní.“*²⁷⁹

Ve dnech 27. – 28. srpna 1898 se v Kutné Hoře konal na památku 100. výročí narození Františka Palackého druhý sjezd českoslovanských museí a přátel vlastivědy české. Sjezd byl zahájen přátelským večerem v Měšťanské besedě, kde přítomné uvítal Kliment Čermák. Druhý den brzy ráno se účastníci (bylo jich přes dvě stě) sešli na nádvoří Vlašského dvora a vypravili se na vycházku po kutnohorských památkách. V 10 hodin byl pak v zasedací síni Vlašského dvora zahájen samotný sjezd. Jeho předsedou byl zvolen zemský a říšský poslanec Karel Adámek.²⁸⁰ Rokování zahájil Karel V. Adámek svým příspěvkem nazvaným: *„O vlastivědné činnosti v zemích koruny české“*,²⁸¹ ve kterém shrnul dosavadní vývoj v oblasti českého muzejnictví. Druhým příspěvkem byl referát Karla Vorlíčka: *„O záchraně stavitelských našich památek“*,²⁸² ve kterém se zamýšlel nad způsoby financování oprav převážně církevních památek. Následně zazněly ještě dva kratší referáty týkající se návrhů, jak zorganizovat české vlastivědné muzejnictví, a sice Čermákův příspěvek: *„O radě musejní“*²⁸³ a *„Organisaci musejních spolků českoslovanských“*²⁸⁴ Václava Vladimíra Jeníčka. Sjezd poté přijal tuto rezoluci: *„Zástupcové musejních spolků uváživše veliký význam vědecký*

²⁷⁷ Zpráva archaeologického sboru „Vocela“ za rok 1883, str. 17-19.

²⁷⁸ Zpráva archaeologického sboru „Vocela“ za roky 1890 – 1892, str. 34.

²⁷⁹ Zpráva archaeologického sboru „Vocela“ za roky 1893 – 1897, str. 14.

²⁸⁰ Sjezd českých archaeologů a spolků musejních, str. 3.

²⁸¹ Tamtéž, str. 5-18.

²⁸² Tamtéž, str. 19-24.

²⁸³ Tamtéž, str. 24-26.

²⁸⁴ Tamtéž, str. 26-27.

*i praktický vlastivědné činnosti, pokládají za důležité, aby byla zákonně upravena záchrana památek starodávných a uměleckých a aby byla provedena všeobecná i trvalá svépomocná organizace vlastivědné činnosti v zemích koruny české.*²⁸⁵

Protože se sbírky stále rozrůstaly, přestal po letech i Kamenný dům potřebám muzea stačit. Správce sbírek si dokonce postěžoval, že „*návštěvníci prostě nazývají museum skladištěm*“²⁸⁶ Již od 20. let se mluvilo o možnosti předat sboru gotickou tvrz Hrádek jako novou budovu muzea. K tomu ovšem po různých průtazích došlo až v září 1938. Nicméně kvůli válečným událostem musel být Hrádek, kam už byla přenesena část sbírek, zanedlouho opět vyklizen a sbírky se přesunuly zpět do Kamenného domu. Německá okupace a druhá světová válka působily na činnost muzea velice negativně. Jeho návštěvníky se z větší části stali okupanti, kteří měli velký zájem některé cenné předměty jakožto doklady „vysoké úrovně německví v Kutné Hoře“ odvézt ze země. Správce sbírek Josef Tomášek stejně jako ostatní členové sboru se snažili část sbírek včetně jejich seznamů ukrýt, a tak se stalo, že na přání okupantů „*se hledalo bezvýsledně půl dne*“.²⁸⁷ Alespoň jednu výhodu muzeum z těchto návštěv vytěžilo. Na jejich stížnosti, že za mlhavého a pošmourného dne v muzeu nic neviděli, bylo vládním komisařem nařízeno zavést do budovy plynové topení a elektrické světlo. Již v lednu 1942 bylo nařízeno, že všechny nápisy musejí být dvojjazyčné, přičemž německé mají být na prvním místě. Tato úprava se ale přičiněním pracovníků značně protáhla. Výnosem protektorátní vlády bylo dne 18. srpna 1944 muzeum zcela uzavřeno. Dovolena byla pouze vnitřní služba.²⁸⁸ V průběhu války zemřeli: František Grimm, Josef Tomášek (v koncentračním táboře) a předseda Emanuel Jäger.²⁸⁹ Do čela sboru byli zvoleni noví muži, před nimiž stál úkol obnovit činnost muzea po válce. Nejprve byly odstraněny německé nápisy, a poté bylo potřeba dohledat seznamy předmětů a všechny ukryté exponáty (ne vše se podařilo po válce nalézt a část sbírek byla poničena). Muzeum bylo slavnostně otevřeno během prvního výročí pražského

²⁸⁵ *Sjezd českých archaeologů a spolků musejních*, str. 19.

²⁸⁶ ČERVENÝ, Jaroslav. *Museum archeologického sboru „Vocel“ v Kutné Hoře za německé okupace 1939 – 1945 a výhledy do budoucnosti*. Kutná Hora – Sedlec: Nákladem vlastním, 1946, str. 3.

²⁸⁷ *Tamtéž*, str. 7.

²⁸⁸ *Tamtéž*, str. 9.

²⁸⁹ ČMS, Archeologický sbor Vocel, *Parte Františka Grimma* († 2. 7. 1940) a *Emanuela Jägra* († 9. 8. 1943).

povstání, tedy 5. května 1946. Při této příležitosti byl nově instalován Památník odboje 1914 – 1918 a 1939 – 1945.²⁹⁰

K tomu, aby povědomí o starožitnostech a láska k nim byly v občanech kutnohorských co nejvíce podněcovány, sloužily Vocelu archeologické vycházky či odborné a popularizační přednášky. Jelikož vlivem okolních událostí takovýchto aktivit ubývalo, snažil se je Vocol kompenzovat zejména svou vlastní publikační činností.

Tištěné výroční zprávy začal Vocol vydávat hned od počátku své existence. Měly sloužit k prezentování spolku veřejnosti. Činovníci se v nich chtěli pochlubit především svými úspěchy, aby tak přilákali další spolupracovníky při prosazování svých cílů. Zprávy většinou měly následující obsah. Nejprve před čtenáře předstoupil jednatel spolku se svou zprávou, ve které stručně shrnul uplynulý správní rok – podal informace o poslední valné hromadě, o případné volbě výboru, kdo byl do tohoto výboru zvolen, kolik sbor čítá členů, kdo do něj nově vstoupil, jaké byly aktivity sboru v posledním roce a jeho úspěchy či neúspěchy při prosazování spolkových cílů. Poté následovala obsáhlá zpráva o postupech prací při rekonstrukci chrámu sv. Barbory (zde byly otištěny také petice výboru pro zvýšení subvencí, jednání zemského sněmu o dané problematice apod.). Poté předstoupil správce sbírek, jenž podal zprávu o nově získaných darech (spolu se jmény dárců). Nezapomněl poděkovat všem dárcům a vyzvat veřejnost k další podpoře spolku. Po této zprávě následoval již jen přehled příjmů a vydání a jmenný seznam členů spolku. Zprávy nejprve vycházely každý rok, postupem času se z finančních důvodů (zprávy byly poskytovány všem členům spolku zdarma) od každoročního vydávání zpráv upustilo (zprávy byly vydávány vždy za několik let zpětně), až nakonec došlo k jejich úplnému zastavení. Správce sbírek Emanuel Leminger to vnímal jako velkou ztrátu: „*Skromný peněžní fond nestačil na vydávání tištěných ročních zpráv, ve kterých se po všechna léta dřívější uveřejňovaly dary museu věnované a jména dárců, jediné o darech zvláště cenných podávány občas zprávy do časopisů v Kutné Hoře vydávaných. Tím, že dary musejním sbírkám věnované nemohly být veřejně kvitovány, pozbyl sbor jednoho z prostředků jak nejúčinněji působit na široké vrstvy obyvatelstva, aby horlivě podporovalo sběratelskou činnost musejní*“²⁹¹ Snažil se tento dluh odčinit tím, že vydal zprávu obsahující v podstatě jen seznam darů

²⁹⁰ ČERVENÝ, Jaroslav. *Museum archeologického sboru „Vocol“ v Kutné Hoře za německé okupace 1939 – 1945 a výhledy do budoucnosti*, str. 18.

²⁹¹ *Zpráva archaeologického sboru „Wocol“ za roky 1908 – 1928*, str. 3-4.

a dárců za uplynulé dvacetiletí. Roku 1934 byla vydána zpráva shrnující období let 1929 – 1933, a poté se sbor s vydáváním zpráv odmlčel. Výjimku tvoří zpráva, vydaná roku 1946, referující o stavu muzea a jeho sbírek během druhé světové války.²⁹²

Dalším publikačním počinem bylo vydávání historicko-archeologického sborníku *Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české*.²⁹³ S jeho vydáváním začal roku 1879 profesor c. k. vyšších reálných škol Jan J. Řehák, který si vytyčil následující cíl: „*Kutnohorské příspěvky přinášeti budou historické články o poměrech a proměnách zřízení obecního a církevního, o hornictví a mincovnictví, obrazy ze společenského života někdejších Horníků, pojednání týkající se umění a literatury, jakož i životopisy vynikajících mužů kutnohorských.*“ Sám sepsal první tři čísla, ve kterých pojednal například o stavbě kostela sv. Barbory, jejích freskách a obrazech, o středověkém lékařství, o morové ráně, o kutnohorských malířích, o Jakubu Řezbáři ad. Další vydávání bylo přerušeno jednak jeho odchodem do Prahy, ale především nedostatkem finančních prostředků. Ve vydávání Příspěvků se s podporou Ministerstva školství a národní osvěty rozhodli pokračovat Emanuel Leminger a Jan Fiala až roku 1922 u příležitosti 45. výročí založení spolku. Celkem bylo vydáno jedenáct řad po třech sešitech. Poslední dva sešity byly vydány roku 1949. Roku 1926 přibyl do dvoučlenné redakční rady dr. Emanuel Jäger. Poté, co Leminger roku 1931 umírá, nastupuje na jeho místo dr. Josef Růžička. Do Příspěvků přispívali především sami členové sboru, především: Emanuel Leminger (největší přispěvatel), jeho syn Otakar Leminger, Jan Fiala, Josef Šimek, František Grimm, Jaroslav Červený či Josef Tomášek. Texty: *Kutná Hora a husité* a *Jan Roháč z Dubé* zde publikoval také přední český historik Rudolf Urbánek.²⁹⁴

Pozornost si zaslouží také důležité osobnosti, které stály v předsednictvu spolku po velmi dlouhou dobu a staly se tak jeho „duší“. Prvním předsedou a jedním ze zakladatelů Vocela byl Václav O. Předák, prezident krajského soudu. Po jeho smrti roku 1879 byl předsedou zvolen MUDr. František Stáně, jenž tuto funkci zastával celých 18

²⁹² ČERVENÝ, Jaroslav. *Museum archeologického sboru „Vocel“ v Kutné Hoře za německé okupace 1939 – 1945 a výhledy do budoucnosti*. Kutná Hora – Sedlec: Nákladem vlastním, 1946.

²⁹³ *Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české*. V Kutné Hoře: Nákladem knižkupectví Karla Šolce, 1879 – 1949.

²⁹⁴ Rudolf Urbánek podal tyto příspěvky v deváté řadě vydané roku 1938. Roku 1937 byl na Hradě Sion Archeologickým sborem Vocel proveden výzkum u příležitosti 500. výročí dobytí hradu. Při slavnosti zazněla přednáška Rudolfa Urbánka o Janu Roháči z Dubé, s jejíž přípravou pomáhali členové Vocela. In: HRABÁNKOVÁ, Světlana – KREMLA, Josef. *České muzeum stříbra v Kutné Hoře*, str. 311.

let, a to až do své smrti roku 1897. Po něm na dlouhých 25 let nastoupil arciděkan Karel Vorlíček (do té doby působil nejprve ve funkci pokladníka a v letech 1880 – 1897 ve funkci jednatele). Po jeho smrti roku 1922 se předsedou Vocela stal ředitel okresní nemocnice MUDr. Emanuel Jäger (do té doby rovněž ve funkci jednatele). Na pozici místopředsedy se vystřídali: ředitel reálných škol Jiří Zach (1879 – 1880), bývalí starostové Kutné Hory Josef Říha (1880 – 1886) a Jan Macháček (1886 – 1922) a od roku 1922 arciděkan František Pekárek. Jednatelům byl v prvních dvou letech František August Slavík, po něm Karel Vorlíček, Emanuel Jäger a od roku 1922 archivář Jan Fiala. Dlouholetými členy výboru pak byli: c. k. poštovní August Rappe, radní Josef Vavruška, lékárník Václav Křepinský, stavitel Vincenc Dajbich, stavební rada Ludvík Labler, měšťan František Jirsík, ředitel pedagogia František B. Kalina (dlouholetý pokladník) a profesorové reálných škol Josef Šimek a Josef Zeis.²⁹⁵

Čestnými členy spolku byli za zásluhy jmenováni: profesor Václav Vladivoj Tomek, vrchní zemský rada ve Vídni Antonín Rybička (oba roku 1879), profesor gymnázia František August Slavík (roku 1880), vládní rada a ředitel mincovny ve Vídni Josef Müller (roku 1884), arciděkan Karel Vorlíček, vrchní stavební rada v Praze Ludvík Labler (oba roku 1905) a školní rada a správce muzea Emanuel Leminger (roku 1927).²⁹⁶

Největší kontinuitu vykazuje správa sbírek. Prvním správcem sbírek se stal Jan J. Řehák, ale hned od počátku mu s numismatickými exponáty pomáhal Emanuel Leminger, který po Řehákovi převzal funkci roku 1882 a zastával ji až do roku 1928. Poslední tři roky ale do muzea ze zdravotních důvodů prakticky nedocházel a klíče od sbírek za něj odevzdal jeho syn. Jeho rezignace však dlouhou dobu nebyla vedením sboru přijata, jak svědčí tento úryvek z jeho dopisu: „*Prosíme, aby moje resignace byla ve výboru bez odkladu projednána, neboť chtěl bych ještě, dokud síly mé na to stačí, následníku svému skýtatí rozmanité informace a vůbec jej v úřad správce musejního jaksi uvést. Oddaný Em. Leminger.*“²⁹⁷ Správou sbírek bylo poté pověřeno několikačlenné kuratorium. To se však ve funkci neosvědčilo, a proto byl roku 1929 novým správcem sbírek jmenován František Grimm. Jeho nástupci se pak stali: Josef Tomášek a po něm Jaroslav Červený.

²⁹⁵ Vypracováno na podkladě Zpráv archeologického sboru Vocel.

²⁹⁶ Zpráva archeologického sboru „Vocel“ za roky 1929 – 1933, str. 36.

²⁹⁷ ČMS, Archeologický sbor Vocel, Dopis Emanuela Lemingera datovaný 16. května 1926.

O tom, jak si svého dlouholetého správce považovali jeho spolupracovníci, svědčí fakt, že na stránkách Výroční zprávy i Kutnohorských příspěvků otiskli obsáhlý Lemingerův nekrolog.²⁹⁸ Žádnému jinému členu sboru takový prostor věnován nebyl. Vocel se dokonce na návrh správce sbírek Františka Grimma rozhodl vydat Lemingerovu pamětní medaili. Tu vytvořil akademický sochař a rytec státní mincovny Antonín Háma. Na jejím líci byl Lemingerův portrét a na rubu vyobrazení Vlašského dvora. Mince byla vyrobena v bronzovém a stříbrném provedení a prodávala se za 35 K, respektive 100 K. „*Je málo museí, které by takto uctily své činovníky a odhodlaly by se k tak nákladnému podniku.*“²⁹⁹

3.3.1. EMANUEL LEMINGER

Emanuel Leminger (* 25. prosince 1846 v Nedvězí, † 3. prosince 1931 v Kutné Hoře) se narodil do rodiny panského hospodářského úředníka. Studoval na piaristickém gymnáziu v Praze (v Klementinu bydlel spolu se Svatoplukem Čechem a Servácem Hellerem). Podle matčina přání se měl stát knězem, ale rozhodl se pro dráhu učitele a po maturitě se přihlásil na Filozofickou fakultu pražské univerzity, kde vystudoval matematiku a fyziku. Ještě při studiu se stal suplentem gymnázia v Klatovech (mezi jeho studenty byl také Jaroslav Vrchlický) a pražského piaristického gymnázia. Stal se autorem učebnice fyziky z roku 1868, která se dočkala opakovaného vydání. Zároveň byl jedním ze zakladatelů *Spolku českých matematiků* a členem zkušební učitelské komise pro obecné a měšťanské školy. Roku 1872 byl jmenován učitelem vyšší reálné školy v Kutné Hoře, kde působil až do svého penzionování roku 1902. Kutnohorská reálka platila tehdy za vynikající školu. Ústav se stal také významným kulturním centrem a jeho profesori stáli také u založení Archeologického sboru Vocel. V této době se Lemingerův zájem začal obracet k historickému bádání. V prvních letech se věnoval převážně numismatice, protože byl pověřen uspořádáním sbírky mincí kutnohorského muzea. Při studiu Horního archivu, jenž obsahoval středověké techniky ražby, mohl uplatnit své znalosti ze studia matematiky a fyziky. Leminger publikoval řadu numismatických textů (především v Památkách archeologických). Syntézou všech jeho poznatků z tohoto oboru se stalo jeho obsáhlé pětisetstránkové dílo: *Královská*

²⁹⁸ Zpráva archeologického sboru „Wocel“ za roky 1929 – 1933, str. 3-8; Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české: VI. řada, str. 2-8.

²⁹⁹ Zpráva archeologického sboru „Wocel“ za roky 1929 – 1933, str. 43. Bohužel se mi nepodařilo dohledat, kolik vydání mince stálo či kolik se jich prodalo. Vyobrazení mince je součástí obrazové přílohy.

mincovna v Kutné Hoře,³⁰⁰ které dodnes patří k základním pramenům numismatického charakteru. V 80. a 90. letech se předmětem jeho zájmu stala také archeologie, když vedl výzkum pravěké a raně středověké lokality Cimburka u Kutné Hory. Na přelomu 19. a 20. století již byl uznáván jako renomovaný kutnohorský historiograf. Stal se také autorem hesla „Kutná Hora“ v Otově slovníku naučném. V posledních letech života se věnoval především místopisu Kutné Hory, ale chystané topografické dílo již nestihl dokončit. Leminger rovněž inicioval obnovu vydávání Kutnohorských příspěvků. Jeho druhým vrcholným dílem se stalo více než třisetstránkové *Umělecké řemeslo v Kutné Hoře*,³⁰¹ ve kterém na základě studia archivních pramenů popsal nejcenější předměty ze sbírek muzea. Na rozdíl od některých svých současníků, nebyl teoretikem muzejní vědy. Muzeum jako instituci chápal spíše v úzkých regionálních souvislostech. Jak pravili jeho kolegové: „*nebyl historikem z povolání, byl historikem z lásky.*“

Po odchodu na odpočinek mu byl za zásluhy udělen titul školního rady. Roku 1888 byl jmenován dopisujícím členem Matice české a roku 1927 dopisujícím členem Královské společnosti nauk v Praze. Dále byl jmenován členem archeologické komise při České akademii věd a umění v Praze, roku 1913 čestným občanem města Kutná Hora a roku 1927 čestným členem Vocela.

Leminger se v Kutné Hoře oženil s Čěnkou Štolbovou, s níž měl celkem šest dětí (dospělosti se dožily pouze tři). Syn Otakar šel v otcových stopách. Stal se inženýrem, vládním radou báňského hejtmanství a bádá o historii hornictví. Leminger byl údajně slabší tělesné konstrukce a vážně churavěl již v letech 1879 – 1881. Ke konci života, již v době nemoci, utrpěl velkou ztrátu, když v rozmezí dvou let zemřeli oba jeho synové a manželka. Lemingerův pohřeb se konal 7. prosince 1931. Početný průvod, v němž byli také členové sboru a mnoho jeho žáků, vyšel z Kamenného domu. U rakve promluvil starosta města Jaroslav Bouška a za sbor jeho místopředseda Jan Fiala.³⁰²

³⁰⁰ LEMINGER, Emanuel. *Královská mincovna v Kutné Hoře*. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1912-1924.

³⁰¹ LEMINGER, Emanuel. *Umělecké řemeslo v Kutné Hoře*. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1926.

³⁰² *Zpráva archeologického sboru „Vocel“ za roky 1929 – 1933*, str. 3-8; *Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české: VI. řada*, str. 2-8; ŠTROBLOVÁ, Helena. *100 let od vzniku Archeologického sboru Vocel v Kutné Hoře*, str. 174-176.

3.4. ARCHEOLOGICKÝ A MUSEJNÍ SPOLEK VČELA ČÁSLAVSKÁ

*„Národ neznající své minulosti podobá se vrbě rostoucí nad a z vody: roste rychle a bujně a přece jest jenom proutí, s něhož kůra pro samou mizu a vodu rychle se odlupuje – jádra urostlého v něm není...”*³⁰³

Myšlenka založit spolek pečující o záchranu památek v Čáslavi se zrodila v hlavě říšského poslance a advokáta Josefa Zikmunda. Na jeho popud bylo v obecním zastupitelstvu vydáno prohlášení o vzniku archeologického spolku, jež bylo podepsáno jím osobně, dále purkmistrem Vojtěchem Fialou, radním Janem Teichem a děkanem Janem Aloisem Nožičkou. Stanovy spolku byly 28. srpna 1864 potvrzeny c. k. místodržitelstvím.³⁰⁴

Od počátku byl spolek v těsném spojení s Archeologickým sborem Národního muzea, s nímž Josef Zikmund konzultoval stanovy spolku. Předseda sboru Jan Erazim Wocel vyhradil v Památkách archeologických dokonce zvláštní místo uveřejňování čáslavských zpráv a výsledků výzkumů.³⁰⁵

Brzy se přihlásilo dvacet výkonných členů, kterých je dle stanov zapotřebí k ustavení spolku, a na 24. září 1864 byla svolána ustavující valná hromada, na níž byli do čela spolku zvoleni Josef Zikmund (předseda), Leopold Želina (jednatel), Ferdinand Šťastný, Jan Alois Nožička a Jan Ladislav Mašek (členové výboru).³⁰⁶

Dne 28. ledna 1865 se na radnici konala první řádná valná hromada, na které byly vystaveny všechny dosud získané exponáty. Do této doby byly založeny tři sbírky: sbírka rukopisů, sbírka mincí a sbírka starožitností. První výstavu Včela uspořádala ve dnech 21. – 24. září 1865 v zahradním salonu U růže. Vystaveno zde bylo celkem 376 předmětů (154 rukopisů, 17 knih, 36 obrazů, 111 starožitností a další). Z hlediska archeologického byly za velmi cenné považovány exponáty nalezené na Čáslavsku, například čtyři bronzové nože a popelnice z Drobovic. Kromě předmětů ze sbírek spolku, které doposud nebyly tak početné, se vystavovaly také předměty zapůjčené (například z Ledče a Kaňku, ze žlebského zámku od knížete Vincence Karla Auersperga

³⁰³ Těmito slovy začíná vyprávění o vzniku spolku v *Zápisnici o valných hromadách a schůzích výboru Včely Čáslavské*. Tuto knihu věnoval spolku roku 1864 knihař a ředitel čáslavské záložny Kliment Jan Čermák, otec Klimenta Čermáka.

³⁰⁴ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 2.

³⁰⁵ ČERMÁK, Kliment. *Musejní spolek Včela čáslavská slaví půl století své činnosti*. In: ČERMÁK, Kliment (ed.). *Jubilejní Musejník čáslavský*. V Čáslavi: Nákladem Včely Čáslavské, 1914, roč. II, str. 63.

³⁰⁶ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 2.

a numismatické sbírky Augusta Sedláčka). Z majetku města Čáslavi byla vystavena tzv. *Žižkova košilka*. Význam této výstavy tkvěl v úspěchu, kterého Včela dosáhla na poli popularizačním. Podařilo se jí totiž vzbudit v obyvatelstvu zájem o starožitnosti, což se projevilo mimo jiné vysokou návštěvností výstavy a přáním, aby se brzy opakovala.³⁰⁷

Po rychlém rozkvětu v prvních dvou letech se spolek na celé desetiletí úplně odmlčel. Bylo to dáno jednak válečnými událostmi, smrtí předsedy a zakladatele Josefa Zikmunda, ale také tím, že v závěru 60. let se pozornost čáslavských vlastenců obracela ke stavbě místního divadla. Sbírký byly mezitím uloženy ve škole, kde se ředitel Jakub Jůzl a mladý učitel Kliment Čermák starali o jejich rozmnožení. K obnovení činnosti dal podnět Leopold Želina, který na 21. červenec 1877 svolal schůzi do sborovny školy, na níž se sešlo 15 osob.³⁰⁸ Předsedou obnovené Včely se stal Želina a jednatelem Kliment Čermák. V prosinci 1877 již spolek čítal 26 členů a Želina se pro svou pracovní vytíženost vzdal předsednické funkce. Novým předsedou se stal správce Filipovského statku Jan Hendrich.³⁰⁹ Ten tuto funkci zastával až do roku 1891. Období Hendrychova předsednictví a Čermákova jednatelství je považováno za nejšťastnější a nejúspěšnější v celých dějinách spolku.³¹⁰

Na této obnovující schůzi bylo vysloveno přání pořádat přednášky a vycházky k zajímavým pamětihodnostem.³¹¹ Přednášky zaznívaly nejčastěji z úst předsedy, jednatele, případně jiných členů výboru, a to na každé valné hromadě a výborové schůzi, stejně jako u příležitosti významných událostí, jež se ve městě konaly. Účelem přednášek bylo seznámit veřejnost s výsledky činnosti spolku (týkaly se často výzkumných prací a nejnovějších nálezů) a vzbudit v posluchačích zájem o spolupráci. Roku 1880 se Včela rozhodla uspořádat cyklus placených přednášek ve Čtenářské besedě, což zopakovala znovu roku 1891.³¹² Archeologických a jiných vycházek bylo uspořádáno celé množství, a to prakticky ke všem významným památkám čáslavského regionu. Během let navštívili například: zámek Žleby, Kutnou Horu se všemi jejími památkami, zříceninu hradu Lichnice, kostel sv. Jakuba v Církvici, kostelík v Lochách, bojiště bitvy u Chotusic, hradiště Semtěš, hrádek pod Vlčí skálou, jeskyni Mastnou

³⁰⁷ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 16.

³⁰⁸ *Tamtéž*, str. 23.

³⁰⁹ *Tamtéž*, str. 26-27.

³¹⁰ BROŽ, Hynek. *Sedmdesát let práce (1864 – 1934)*. In: *Musejník čáslavský*. V Čáslavi: Nákladem Včely Čáslavské, 1934, roč. IV, str. 9.

³¹¹ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 26.

³¹² *Tamtéž*, str. 57; str. 207.

bábu, mohyly v Chedrbí, rybník Svornost, Drobovice, Markovice, Vilémov, Žehušice, Vrdy, Hrádek a další lokality.³¹³

Ve dnech 28. – 30. září 1878 byly sbírky vystaveny u příležitosti školní výstavy, jež měla velký význam hlavně pro studenty.³¹⁴ Dne 24. listopadu 1878 pořádala Včela ve spolupráci s pěveckým spolkem v Dusíkově divadle oslavu 500. výročí úmrtí Karla IV., při níž Kliment Čermák přednesl Wocelovu *Ódu na Karla IV.* a Leopold Želina „*slovy vlasteneckou láskou protknutými*“ přednášku o císaři římském a jeho zásluze na povznesení českého království.³¹⁵

Již od roku 1879 se v zápisech ze schůzí objevuje touha členů zřídit vlastní muzeum. Na návrh předsedy Hendricha byla městská rada požádána o poskytnutí důstojné místnosti pro uložení a vystavení sbírek.³¹⁶ Ve dnech 7. – 9. srpna 1880 pořádala Včela druhou archeologickou výstavu ve třech místnostech školy. Výstava byla rozdělena do devíti oddělení (I. předměty z doby prehistorické, II. zbraně a nástroje, III. nádoby a umělecké předměty, IV. kostelní paramenty, V. mince a pečeti, VI. obrazy, VII. knihy, VIII. rukopisy a IX. starobylé kroje a vyšívání). Vstupné bylo stanoveno na symbolických 10 krejcarů. Výstavu nakonec navštívilo na 1600 osob.³¹⁷ Po tomto úspěchu poskytla městská rada Včele místnost v prvním patře radnice, čímž byl položen základ k muzeu. Sbírkové byly slavnostně otevřeny 2. února 1881 a od té doby byly přístupné zdarma vždy o nedělích a o svátcích.³¹⁸ Přesto členům spolku chyběla samostatná budova, a proto se výbor rozhodl učinit toto prohlášení: „*Sbírkové Včely jsou živým obrazem minulosti a každé jejich poškození znamenalo by nenahraditelnou ztrátu. Jest tedy na obecním zastupitelstvu král. města Čáslavě, aby vbrzku postaralo se o místnosti důstojné památek tak vzácných, jakož všechna přední města učinila.*“³¹⁹ Na návrh svého ředitele Klimenta Jana Čermáka se čáslavská záložna rozhodla financovat ze svého rezervního fondu stavbu budovy, která by jednak sloužila sbírkám Včely, tak *Městskému museu Josefa Kaunického*.³²⁰ Podle návrhu inženýra

³¹³ ČERMÁK, Kliment. *Musejní spolek Včela čáslavská slaví půl století své činnosti*, str. 68.

³¹⁴ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 45.

³¹⁵ *Tamtéž*, str. 47.

³¹⁶ *Tamtéž*, str. 53.

³¹⁷ *Tamtéž*, str. 67.

³¹⁸ *Tamtéž*, str. 75.

³¹⁹ *Tamtéž*, str. 109.

³²⁰ Městské muzeum Josefa Kaunického vzniklo roku 1881, když žehušický rodák Josef Kaunický věnoval městu svou rozsáhlou sbírku přírodnin, kterou získal při svém pobytu ve Velké Británii, kde

Františka Tetřeva byla postavena krásná novorenesanční budova s kopulí ozdobená kopií Svatováclavské koruny. Stavbu realizoval čáslavský stavitel František Skřivánek v nákladu 23 000 zlatých.³²¹ Po obětavé práci spočívající v přestěhování, srovnání a zinventarizování všech sbírek, bylo muzeum slavnostně otevřeno při příležitosti valné hromady 25. listopadu 1885.³²² V souvislosti se ziskem budovy se spolek prohlásil za *musejní*.³²³

Nejvíce předmětů bylo získáno díky četným archeologickým průzkumům, které podnikali členové spolku, především předseda Jan Hendrich a jednatel Kliment Čermák. Archeologická práce byla vedle vědeckých přednášek a vycházek hlavní náplní činnosti spolku. V této době byly archeologické výzkumy totiž považovány za nejlepší způsob poznávání a zachovávání památek po předcích.

Hendrich své amatérské archeologické výzkumy situoval do Markovic, Filipova a Drobovic, kde věnoval velkou pozornost komendě Řádu německých rytířů. Své poznatky pak publikoval ve výročních zprávách.³²⁴

Čermák se roku 1881 věnoval výzkumu pohanského žárového hrobu nad Ksinami u Žlebů, který byl objeven při stavbě místní železnice.³²⁵ O dva roky později pak zkoumal nalezené mohyly u Chedrbí. Následně se věnoval výzkumu v oblasti bývalé obecní cihelny nad rybníkem Svornost, kde byly objeveny hroby a v nich řada předmětů (pazourků, sekyrek či zbytků nádob).³²⁶ V březnu 1884 začal Čermák se svým výzkumem v lokalitě Hrádek.³²⁷ Vlivem úspěchů učiněných při tomto výzkumu „*Ústřední komise pro umělecké a historické památky doporučuje čáslavskou Včelu pro její výborné působení ministerstvu vyučování, aby jí vykazala státní podporu.*“³²⁸ Díky

působil jako stavitel pian. Viz: JENÍČEK, Václav V. *Josef Kaunický, zakladatel Čáslavského musea: Kus životopisu a kritiky k stoletým narozeninám*. Čáslav: Československé letopisy musejní, 1921.

³²¹ ČERMÁK, Kliment. *Musejní spolek Včela čáslavská slaví půl století své činnosti*, str. 66.

³²² SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 126.

³²³ ČERMÁK, Kliment. *Musejní spolek Včela čáslavská slaví půl století své činnosti*, str. 66.

³²⁴ Viz: HENDRICH, Jan. *Panství Filipovské*. In: Výroční zpráva archeologického spolku „Včela Čáslavská“ za rok 1883 – 1884. V Čáslavi: Nákladem Včely Čáslavské, 1884, str. 21-34; HENDRICH, Jan. *Drobovice*. In: Výroční zpráva musejního spolku „Včela Čáslavská“ za rok 1884 – 1885. V Čáslavi: Nákladem Včely Čáslavské, 1885, str. 18-32.

³²⁵ ČERMÁK, Kliment. *Žárový hrob nad Ksinami*. In: Archeologické příspěvky z Čáslavska. V Čáslavi: Nákladem Klimenta Čermáka, 1883, str. 16-18.

³²⁶ ČERMÁK, Kliment. *Pravěká osada u nejjihnější cihelny v Čáslavi*. In: Jubilejní sborník památek čáslavských: V upomínku na 40. rok činnosti Musejního spolku Včela Čáslavská. Čáslav: Nákladem Včely Čáslavské, 1904, str. 3-23.

³²⁷ *Výroční zpráva archeologického spolku „Včela Čáslavská“ za roky 1883 – 1884*, str. 3.

³²⁸ *Výroční zpráva musejního spolku „Včela Čáslavská“ za roky 1884 – 1885*, str. 5.

státní subvenci pak mohl v následujících letech probíhat na Hrádku pod Čermákovým vedením intenzivní výzkum. Ten byl na svou dobu velmi kvalitní. Čermák danou plochu o velikosti asi 50 arů rozdělil do čtvercové sítě po deseti metrech, které následně velmi podrobně prozkoumal. Během výzkumu odhalil tři kulturní vrstvy, na jejichž základě formuloval svou teorii o osídlení Hrádku.³²⁹ Roku 1887 bylo konstatováno, že se z tohoto naleziště získalo přes 6 000 předmětů, které jsou dodnes základem archeologické sbírky čáslavského muzea.³³⁰

Na svátek Václava roku 1889 se konala oslava pětadvacátého výročí založení spolku. Ta začala bohoslužbou v děkanském chrámu sv. Petra a Pavla a pokračovala slavnostní valnou hromadou, kde pronesli řeč Jan Hendrich a Kliment Čermák, jenž vylíčil činnost spolku od jeho založení. Slavnost pokračovala společným obědem, po němž byly předčítány blahopřejné dopisy.³³¹ Odpoledne následoval volný program při hudebním doprovodu spolku *Kovář*. U příležitosti tohoto výročí byly vydány pamětní medaile.³³²

Roku 1891 obeslala Včela Jubilejní výstavu. Bylo na ní posláno 22 beden s 228 předměty, které Čermák pojistil na 1 143 zlatých. Členové spolku a jeho přátelé se Jubilejní výstavy zúčastnili 6. srpna.³³³ V říjnu téhož roku byl dosavadní předseda Jan Hendrich přeložen do Prahy. Včela se s ním rozloučila při slavnostní valné hromadě jeho jmenováním za čestného člena spolku. Novým předsedou se stal Kliment Čermák.³³⁴

Kromě obeslání Národopisné výstavy bylo rozhodnuto o pořádání místní národopisné a archeologické výstavy. Ta se konala ve dnech 8. – 15. září 1894 ve čtyřech muzejních místnostech a čtyřech místnostech měšťanské školy.³³⁵ Na výzvu

³²⁹ ČERMÁK, Kliment. *Výzkumy na Hrádku*. In: Archeologické příspěvky z Čáslavska. V Čáslavi: Nákladem Klimenta Čermáka, 1888.

³³⁰ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 161.

³³¹ Ty jsou uloženy v: SOKA KH, AMSVČ, *Blahopřejné projevy k 25letému jubileu*.

³³² Na jedné straně medaile byl vyobrazen znak města Čáslavi s opisem: „*Musejní spolek Včela Čáslavská v Čáslavi*.“ Na straně druhé byl ve vavřínovém věnci nápis: „*V upomínku 25letého trvání spolku*.“ Bylo vyhotoveno 100 bronzových a 50 stříbrných medailí. In: *Výroční zpráva musejního spolku „Včela Čáslavská“ za roky 1888 – 1890*, str. 9.

³³³ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 201.

³³⁴ *Tamtéž*, str. 205.

³³⁵ Byl vydán katalog této výstavy. Viz: ČERMÁK, Kliment. *Průvodce národopisnou a archeologickou výstavou v Čáslavi od 8. do 15. září 1894: Uspořádanou místním odborem národopisným a musejním spolkem „Včelou Čáslavskou“ v museu spolkovém a v měšťanské škole*. V Čáslavi: Nákladem národopisného odboru, 1894.

Včely a národopisného odboru přispělo k jejímu úspěchu mnoho čáslavských občanů. V muzeu byla vystavena prehistorická sbírka, především předměty získané při výzkumu na Hrádku. Ve škole byla umístěna obrazárna, kde byly mimo jiných vystavena díla Antonína Chittussiho. Byla vytvořena expozice *Měšťanský pokoj* (vystaveny byly hodiny, svícny, porcelán či cínové nádoby), *Spolková a cechovní síň* (vystaveny byly korouhve a prapory čáslavských cechů či pamětní knihy čáslavských spolků) a *Síň rukopisů, kněh a výšivek*. Výstavu navštívilo na 1 500 osob a na vstupném bylo vybráno 100 zlatých³³⁶

Od konce 90. let ovšem docházelo k pozvolnému úpadku spolku. Předseda si posteskl, že „účasť tak horlivá i nadšená v posledních letech valně ochabla.“ Příčinu viděl v rozptýlení mnohými spolky.³³⁷ Roku 1898 byl jednatelem jmenován mladý a horlivý učitel Václav Vladimír Jeníček, na jehož návrh Včela přistoupila k pořádání druhého sjezdu českých archeologů a spolků musejních, jenž se konal v srpnu 1898 v Kutné Hoře.³³⁸ V následujících letech spolu Kliment Čermák a Václav V. Jeníček vedly četné spory o přístupu k muzejní práci způsobené patrně i generačním rozdílem. Spor vyvrcholil roku 1915 vydáním Jeníčkovy *Musejní pathologie*.³³⁹

Na svatého Václava roku 1904 se konala oslava na počest čtyřicátého výročí založení spolku. Opět se v děkanském chrámu sv. Petra a Pavla konala bohoslužba a předseda pronesl v zasedací síni radnice slavnostní řeč, v níž referoval o prvním výboru Včely. Poté proběhl společný oběd, na kterém se četla blahopřání.³⁴⁰ Následovala

³³⁶ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 250.

³³⁷ *Zpráva musejního spolku Včela čáslavská za roky 1896 – 1897*. In: VČMSA. Čáslav: Nákladem Klimenta Čermáka, 1897, roč. II, str. 73.

³³⁸ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 299.

³³⁹ JENÍČEK, Václav V. *Musejní pathologie: Vzpomínky a úvahy, které v jubilejním musejníku čáslavském otištěny být nemohly*. Čáslav: Nákladem Václava V. Jeníčka, 1915. V tomto textu obvinil Jeníček Čermáka, že přijal dary, jež neodevzdal do sbírek. Nechával si je u sebe doma nebo v ředitelně dívčí školy. Dále jej obvinil, že sbírky ani knihovnu řádně neinventarizoval, že používal prostředky spolku na své vlastní výzkumy a na svou vlastní publikační činnost. V Pathologii mu dále vytýká, že jeho politika uvnitř spolku dovedla během několika let zcela sloučit jméno, účel i práva Včely s jeho osobou. Tudíž ani veřejnost ani funkcionáři spolku nevidí rozdíl mezi Včelou a osobou jejího předsedy. Podle Jeníčka jsou Čermákovy výroční zprávy pouhou snůškou vlastimilných frází a jako takové neobsahují žádné vědecké výsledky, stejně jako články otištěné v Musejníku (Pathologie vyšla jako protiváha Jubilejního Musejníku). Veškeré vědecké výsledky pocházejí z doby nálezů na Hrádku, jiných podle Jeníčka Včela nemá.

³⁴⁰ Ty jsou uloženy v: SOKA KH, AMSVČ, *Blahopřejné projevy k 40letému jubileu*.

komentovaná prohlídka muzea a společná návštěva lokality Hrádek.³⁴¹ U příležitosti tohoto výročí byl vydán *Jubilejní sborník památek čáslavských*.³⁴²

Roku 1906 bylo na valné hromadě konstatováno, že Včela sice má přes 200 členů, ale skutečně stálých a činných pracovníků jen velmi málo.³⁴³ Valných hromad se v této době účastnilo tak málo členů, že by se dali spočítat na prstech jedné ruky.³⁴⁴ Při pokračujícím úpadku bylo v květnu 1909 na výborové schůzi poukázáno na neúčelnost spolku. Na valné hromadě o měsíc později, dne 11. června 1909, přistoupil výbor na sloučení Musea Včely Čáslavské s Městským museem Josefa Kaunického, čímž došlo ke vzniku *Průmyslového, zemědělského a historického musea královského města Čáslavě pro kraj čáslavský*.³⁴⁵ Včela tak všechny své sbírky (v počtu 10 462 předmětů) darovala městu. Dar byl městem inventárně přijat až 7. listopadu 1910 a správou sbírek byli pověřeni: Kliment Čermák, Antonín Rufer (správa knihovny) a Hynek Brož (správa zoologických sbírek).³⁴⁶

V letech 1909 – 1911 se Čermák (spolu s městským archivářem Josefem Dlabáčkem a Václavem V. Jeníčkem) podílel na výzkumu děkanského chrámu sv. Petra a Pavla probíhajícího při jeho rekonstrukci. Dne 21. listopadu 1910 učinili dělníci ve výklenku podvěžní kaple nález několika kostí. Ihned se rozšířila zpráva, že se jedná o ostatky Žižkovy, což v celém národě vzbudilo senzací.³⁴⁷ Purkmistr rozhodl nález odevzdat na radnici k řádnému prozkoumání, k němuž byla pozvána odborná komise z Prahy. O několik dní později, když se pokračovalo v pracích na protější straně kaple, byla za přítomnosti Jeníčka v dalším výklenku objevena destička se zprávou, že jde zde pohřben Jan Žižka z Trocnova. Komise se shodla, že v případě destičky se jedná o falsifikát (vypracovaný samotným Jeníčkem), což vrhlo špatné světlo i na nález kosterních ostatků. V lednu 1911 uveřejnil antropolog Jindřich Matiegka zprávu, že nalezené kosti patří nejméně třem osobám. Zkoumaná mozkovna patřila jednooskému

³⁴¹ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 387.

³⁴² *Jubilejní sborník památek čáslavských: V upomínku na 40. rok činnosti Musejního spolku Včela Čáslavská*. Čáslav: Nákladem Včely Čáslavské, 1904.

³⁴³ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 401.

³⁴⁴ Vrcholem úpadku byl červenec 1910, kdy se valné hromady účastnili pouze dva členové spolku, a to předseda Kliment Čermák a člen výboru Josef Holub. In: SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 452.

³⁴⁵ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 438.

³⁴⁶ *Výroční zpráva předsedova za roky 1911 – 1912*. In: *Musejník čáslavský*. V Čáslavi: Nákladem Včely Čáslavské, 1913, roč. I, str. 25.

³⁴⁷ Žižkovy ostatky měly být podle tradice zazděny v chrámu sv. Petra a Pavla před příchodem rekatolizátora Viléma z Vřesovic roku 1623. Již roku 1875 se po nich neúspěšně pátralo.

muži ve věku 45 až 50 let ze 14. – 15. století a podle všech zjištěných okolností se s největší pravděpodobností jedná o mozkovnu Jana Žižky z Trocnova.³⁴⁸

Dne 15. června 1912 se konala valná hromada, na které byl předsedou opět zvolen Kliment Čermák a jednatelem učitel Antonín Rufer. Protože na toto jednání bývalý jednatel Jeníček nedodal knihu protokolů a následně v ní byly nalezeny nemístné poznámky, nepřesnosti a zalepené listy, byla předsedou na 17. července svolána mimořádná valná hromada, na které došlo k prozkoumání zápisů a jejich schválení ve znění Čermákově. Chování Jeníčka bylo odsouzeno, včetně jeho návrhu na rozpuštění spolku.³⁴⁹ „*Projeveno bylo přání, aby spolek nejen trval a rozkvétal, nýbrž aby se přimknul pevně k městskému museu, jehož zdar závisí také od činnosti členů musejního spolku Včela Čáslavská.*“³⁵⁰ Všichni již doufali, že je krize zažehána, a obraceli svou pozornost k blížícímu se padesátému výročí založení spolku. Chystaly se velké oslavy a vydání jubilejního Musejníku čáslavského. Vše ale překazila první světová válka. Jubilejní Musejník sice v září 1914 vyšel, ale oslavy byly přesunuty na neurčito.³⁵¹

Kromě válečných útrap – v muzeu bylo skladováno obilí, mouka a brambory³⁵² – postihla Včelu rána v podobě úmrtí jejího předsedy Klimenta Čermáka (19. ledna 1917). Po jeho smrti spolek dlouhou dobu jen živořil. V rychlém sledu se ve funkci předsedy vystřídali František Skočdopole (1917 – 1919) a Josef Dlabáček (1919 – 1920). Po nich nastoupil dosavadní místopředseda František Procházka, jenž ve funkci setrval do roku 1933. Za tuto dobu se Včela zkonsolidovala v přední „*kulturní středisko města*“.³⁵³ Dne 16. května 1920 se členové spolku účastnili slavnostního odhalení pamětní desky Ladislava Quise, čáslavského rodáka, právníka a básníka. Při této příležitosti se konala prohlídka čáslavských pamětihodností, včetně prohlídky muzea, kde se výkladu ujal František Škrdle. Na počátku 20. let se spolek nacházel v útlumu.

³⁴⁸ CIBULKA, K. *O nálezu Žižkových kostí v Čáslavi 21. listopadu 1910*. Čáslav: Město Čáslav, [1911 – 1930], str. 35-39.

³⁴⁹ Václav V. Jeníček učinil 6. června 1912 prohlášení, v němž naznačil, že by se měl spolek rozpustit, protože sloučením s městským muzeem pozbyl dle jeho názoru účelu, jenž mu byl určen stanovami. S tímto prohlášením z Včely také definitivně vystoupil. In: JENÍČEK, Václav V. *Musejní pathologie*, str. 24.

³⁵⁰ *Výroční zpráva předsedova za roky 1911 – 1912*, str. 27.

³⁵¹ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1864 – 1920*, str. 486.

³⁵² Vyplývá to ze zápisu, v němž si členové spolku stěžují na poškození exponátů vlivem vlhkosti. In: SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1920 – 1931*, str. 8.

³⁵³ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1936 – 1948*, str. 508.

Valné hromady se roku 1924 účastnilo pouhých 14 členů.³⁵⁴ Postupem času se členská základna začala přeci jen rozšiřovat. Dne 15. listopadu 1924 se konala veřejná (slavnostní) schůze na počest 60. výročí založení spolku. Členové Včely na ní hrdě předstoupili před veřejnost, aby referovali o svých úspěších. Při této příležitosti darovali Jaromír a Jiří Čermákovi otcovu bohatou knihovnu muzeu. V muzejní knihovně od té doby najdeme samostatné Čermákově oddělení.³⁵⁵

Členové spolku toužili pokračovat v dosavadní tradici Včely. Nadále se pořádaly společné vycházky a archeologické výzkumy, například v Močovicích, Krchlebech, Zehubech, Filipově, Loších či Chotusicích. Činnost spolku se soustřeďovala na evidenci památek v Čáslavi a v jejím okolí. Ochranu potřebovaly především ty pamětihodnosti, jež byly odkryty při výkopech základů nových budov či kanalizace. Bylo požádáno o státní subvence, což se nakonec částečně podařilo, když byly získány prostředky na konzervaci sbírek.³⁵⁶ Dále byl zřízen tzv. *Vykopávkový fond*, jenž sloužil jako finanční základ pro realizaci archeologických výzkumů.³⁵⁷ Roku 1926 byla v muzeu zřízena prostá, ale účelná laboratoř, v níž se měly konzervovat předměty z nových, ale i dřívějších nálezů.³⁵⁸ Hlavní náplní práce bylo vzdělávání veřejnosti formou popularizačních článků v tisku a pořádáním přednášek. V místních novinách byly také pravidelně uveřejňovány zprávy o činnosti (o schůzích, vycházkách, nálezech či darech), což mělo napomoci lepší propagaci spolku.³⁵⁹ Přednášky se konaly během každé schůze výboru, které byly nyní navštěvovány také četnými hosty z řad čáslavského obyvatelstva. Nejvíce příspěvků přednesl František Škrdle. Mezi nejúspěšnější patřily: *O literátském bratrstvu v Čáslavi*, *O datu narození Jana Ladislava Dusíka*, *O minulosti děkanského kostela v Čáslavi*, *Rok 1848 v našem městě* či *O Žižkově pohřbu*.³⁶⁰ Na přelomu 20. a 30. let se všechny výborové schůze začaly konat vždy poslední pátek v měsíci v hostinci u Nováků. Jak jejich účastníci vzpomínají: „během čtvrtstoletí jsme tu vykonali poctivý kus práce na poli české vlastivědy [...] byla zde obnovena slavná tradice spolku [...] schůze staly se

³⁵⁴ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1920 – 1931*, str. 98.

³⁵⁵ BROŽ, Hynek. *Sedmdesát let práce (1864 – 1934)*, str. 12-13.

³⁵⁶ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1920 – 1931*, str. 61.

³⁵⁷ BROŽ, Hynek. *Sedmdesát let práce (1864 – 1934)*, str. 14.

³⁵⁸ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1920 – 1931*, str. 171.

³⁵⁹ BROŽ, Hynek. *Sedmdesát let práce (1864 – 1934)*, str. 23.

³⁶⁰ *Tamtéž*.

dostaveníčkem nejvýznačnějších místních kulturních pracovníků, přátel naší minulosti a milovníků starožitností, a bývaly vždy hojně navštěvovány.“³⁶¹

Vůdčími osobnostmi Včely byli v této době dva čáslavští učitelé – František Škrdle³⁶² (jmenovaný městským archivářem) a Emanuel Chramosta (jmenovaný městským kronikářem). Tito dva byli pověřeni důkladnou inventarizací všech muzejních sbírek, neboť k tisícům exponátů chyběl inventář. Tato činnost, během níž byly všechny předměty vyfotografovány a podrobně popsány) jim zabrala několik let. Oba zároveň usilovně pracovali v městském archivu, z kterého v krátké době vytvořili kvalitní instituci vhodnou pro badatelskou práci.³⁶³ Jak vzpomíná místopředseda spolku Hynek Brož: „*profesor Škrdle je středem vší činnosti ve Včele i museu.*“³⁶⁴

Příčiněním Včely tehdy také došlo k vytvoření pomníku Matouše Ulického naproti děkanskému chrámu sv. Petra a Pavla roku 1925 a k záchraně kostela sv. Alžběty v letech následujících.³⁶⁵ Důležitým počinem bylo zřízení samostatných odborů v rámci muzea, a sice *Dusíkova ústavu, Síně slavných rodáků čáslavských a Žižkovy síně*, kde jsou pietně uloženy Žižkovy ostatky a další památky doby husitské. Největší zásluhu na této organizaci měl František Škrdle, jenž byl zároveň jednatel *Žižkova sboru*.³⁶⁶

Roku 1930 se hlavní pozornost Včely upínala k slavnostnímu odhalení pamětní desky Klimentu Čermákovi na jeho rodném domě v Havlíčkově (dnes Čermákově) ulici. Slavnost se konala v neděli 15. června 1930. Hned ráno se její účastníci vypravili k Čermákovu hrobu, u něhož předseda František Procházka vzpomenuť zásluh svého předchůdce. Dopoledne byla v zasedací síni městské rady zahájena malá výstava. Samotnou slavnost zahájil dr. Josef Schráníl, správce prehistorických sbírek Národního muzea, jenž vyličil Čermákovy zásluhy na poli archeologickém a numismatickém. Po

³⁶¹ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1936 – 1948*, str. 800.

³⁶² František Škrdle (* 21. ledna 1888 v Břevnově, † 23. dubna 1958 v Čáslavi) působil od roku 1919 na čáslavském gymnáziu. Ve stejném roce se stal členem Včely Čáslavské, nejprve jako náhradník výboru, později jako její knihovník. Od 1. března 1928 byl jmenován stálým členem výboru a 18. března 1932 také čestným členem spolku. Čestným občanem města Čáslavi se stal 15. prosince 1947. In: SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1936 – 1948*, str. 684.

³⁶³ BROŽ, Hynek. *Sedmdesát let práce (1864 – 1934)*, str. 16.

³⁶⁴ *Tamtéž*, str. 15.

³⁶⁵ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1920 – 1931*, str. 236.

³⁶⁶ Na webových stránkách městského muzea se jako datum otevření Žižkovy síně uvádí 13. listopad 1929 Viz: Žižkova síň. [online]. Dostupné z: <http://www.cmuz.cz/Muzeum/zizkovasin.htm> [cit. 2016-07-12]. Hynek Brož uvádí ve svém článku datum 13. říjen 1928. In: BROŽ, Hynek. *Sedmdesát let práce (1864 – 1934)*, str. 12; str. 17. V *Protokolech* o slavnostním otevření zmínka chybí.

něm se ujal slova místopředseda Včely Hynek Brož, jenž poté odhalil pamětní desky. Tu, stejně jako Čermákovy busty na čáslavské radnici a na hřbitově, zhotovil Čermákův syn Jaromír.³⁶⁷

O pět let později uspořádala Včela další slavnostní odhalení pamětní desky. Tentokrát spisovateli Rudolfu Těsnohlídkovi na budově čáslavského gymnázia. Přítomné uvítal předseda spolku Hynek Brož a slavnostní řeč pronesl univerzitní profesor a Těsnohlídkův přítel Albert Pražák.³⁶⁸ Rok 1936 se nesl ve znamení oprav barokní kapličky (u soudní budovy) z roku 1750. K její rekonstrukci došlo zásluhou Včely, jež na její podporu vyhlásila veřejnou sbírku. Tím byla završena téměř desetiletá snaha o záchranu této památky.³⁶⁹

Během druhé světové války došlo k výraznému útlumu spolkové činnosti. Schůze se konaly zhruba jednou ročně za účasti několika členů. Roku 1942 byl dosavadní předseda Hynek Brož, jenž stál v čele spolku od roku 1933, deportován do koncentračního tábora v Osvětimi, kde následně zemřel. Novým předsedou se stal učitel Antonín Sedláček.³⁷⁰ V průběhu okupace nemohlo dojít k důstojným oslavám 80. výročí vzniku spolku a 60. výročí stavby muzejní budovy, které připadaly na rok 1944.³⁷¹ V červenci 1942 došlo na příkaz protektorátních úřadů k odstranění Žižkova pomníku na náměstí (byl uložen v kůlně radničního dvora) a uzavření Žižkovy síně. Ta byla slavnostně znovuotevřena 6. července 1945. O den později byl odhalen také Žižkův pomník.³⁷²

Posledním předsedou Včely byl od roku 1947 čáslavský stavitel Jaromír Jirásek.³⁷³ V prvních poválečných letech pracovali členové Včely především na vytvoření návrhu k přejmenování čáslavských ulic.³⁷⁴ Dne 24. září 1950 byla za přispění spolku slavnostně odhalena pamětní deska Jiřímu Mahenovi.³⁷⁵ Dne 24. listopadu 1950, při příležitosti 40. výročí nálezů Žižkových ostatků, přednesl o této významné události svůj referát František Škrdle. Jeho takřka dvouhodinový příspěvek

³⁶⁷ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1920 – 1931*, str. 357-365.

³⁶⁸ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1931 – 1936*, str. 439.

³⁶⁹ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1936 – 1948*, str. 17.

³⁷⁰ *Tamtéž*, str. 481; str. 509.

³⁷¹ *Tamtéž*, str. 507.

³⁷² *Tamtéž*, str. 502.

³⁷³ *Tamtéž*, str. 589.

³⁷⁴ *Tamtéž*, str. 713.

³⁷⁵ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1948 – 1960*, str. 213.

byl na schůzi výboru s nadšením přijat.³⁷⁶ Jedna z posledních akcí, kterou Včela pořádala, byla oslava stých narozenin „významného vlastivědného a historického badatele“ Klimenta Čermáka. Slavnostní večer se konal v sobotu 29. března 1952 v Dusíkově divadle. V jeho průběhu zazněla přednáška pracovníka Národního muzea Jiřího Neústupného s názvem: „Životní dílo Klimenta Čermáka“. V neděli ráno se konala pietní vzpomínka u Čermákova hrobu a dopoledne byla otevřena Čermákova výstava, kterou František Škrdle doplnil svým výkladem.³⁷⁷ Poslední schůze spolku se konala 5. prosince 1952. Od té doby se již žádná schůze nekonala a spolek přestal existovat.³⁷⁸

Nyní věnujme pozornost publikační činnosti Včely Čáslavské. „*Ve schůzi výboru dne 15. října 1882 usešeno, by vydána byla zpráva výroční za uplynulý rok tiskem, by tak každému z pánů členů i širšímu obecenstvu doručiti se mohla.*“³⁷⁹ Od této doby až do roku 1901 vydávala Včela své zprávy tiskem, a to za účelem popularizace spolkové činnosti v řadách čáslavského obyvatelstva. Kromě předsedovy výroční zprávy, v níž se můžeme dočíst o všech důležitých správních záležitostech uplynulého roku, o darech získaných od příznivců a o spolkových sbírkách, byly publikovány také obsáhlé články informující o probíhajících výzkumech a jejich výsledcích, popřípadě o historii a zajímavostech daných lokalit.³⁸⁰

Roku 1904 u příležitosti 40. výročí svého vzniku vydala Včela *Jubilejní sborník památek čáslavských*.³⁸¹ V tomto zhruba stostránkovém textu bylo Klimentem Čermákem otištěno několik článků o nejvýznamnějších archeologických výzkumech.³⁸²

³⁷⁶ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1948 – 1960*, str. 249.

³⁷⁷ Kliment Čermák: 1852 – 1952: [Na paměť 100. výročí narození, k vzpomínkovým slavnostem]. V Čáslavi: Nákladem Včely Čáslavské, 1952; SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1948 – 1960*, str. 435.

³⁷⁸ SOKA KH, AMSVČ, *Protokoly o schůzích 1948 – 1960*, str. 479. Po zániku spolku pokračoval v zápisech Otomar Köhler. Vesměs se jedná o matriku žijících a zemřelých členů (vylepování parte a popsání jejich životopisů). Ke konci 50. let umírá několik významných členů spolku, například František Škrdle, Jaromír Jirásek či Otomar Köhler.

³⁷⁹ *Výroční zpráva archeologického spolku „Včela Čáslavská“ za roky 1882 – 1883*, str. 1.

³⁸⁰ Zprávy Včely Čáslavské vycházely tiskem ještě před rokem 1882, a to formou článků v místních novinách, konkrétně v *Čáslavských listech* (později přejmenovaných na *Pravdu*) a *Kutnohorských listech* (s přílohou *Čáslavan*). Tyto výroční zprávy, stejně jako informativní články o Včelou požádaných akcích (přednáškách, vycházkách či slavnostech) byly z novin vystřihovány a vlepovány do *Knihy protokolů*.

³⁸¹ *Jubilejní sborník památek čáslavských: V upomínku na 40. rok činnosti Musejního spolku Včela Čáslavská*. Čáslav: Nákladem Včely Čáslavské, 1904.

V letech 1913 – 1916 redigoval Čermák tři ročníky Musejníku čáslavského. V prvním z nich bylo nejvíce článků věnováno osobnosti Jana Žižky.³⁸³ Druhý ročník byl nazván jubilejním na počest 50. výročí vzniku spolku. Z něj stojí za zmínku především článek o městských hradbách (spolu s fotografickou přílohou) a příspěvek o hrnčířské tradici na Čáslavsku v 15. a 16. století.³⁸⁴ Dva články jsou pak věnovány historii spolku. První („*Z doby založení*“) je věnován osobnosti Leopolda Želiny, jenž byl na Čáslavsku označován jako „*tatiček Želina*“, druhý nese název: „*Musejní spolek Včela Čáslavská slaví půl století své činnosti*“.³⁸⁵ Z třetího ročníku poutají největší pozornost články o držitelích zboží na Čáslavsku a o nálezů mincí z 15. století.³⁸⁶

Ačkoliv se přímo nejedná o publikační činnost Včely, je nutné zmínit dva muzeologické časopisy, jejichž autory byly činovníci spolku, a to Kliment Čermák a Václav V. Jeníček. *Věstník československých museí a spolků archeologických*, vycházející v letech 1895 – 1901, byl prvním čistě muzeologickým periodikem v českých zemích.³⁸⁷ Čermák, jenž ho po celou dobu redigoval, jej uvedl těmito slovy: „*Otvírám časopis tento posud sám a bez podpory, ale odvolávám se podpory druhů svých stejně smýšlejících, abychom si ve Věstniku podávali ruce a utvořili kruh ku zorganizování práce naší vlastimilné. Můj Věstník budiž tlumočnickem všech tužeb a vediž k poznání vzájemnému ve spolcích příbuzných, přispějž nabídnutím výměn k*

³⁸² Konkrétně to byly články: *Pravěké osady v Čáslavi*, *Pravěká osada u nejjižnější cihelny v Čáslavi*, *Nálezy v bývalé cihelně u Koželuh pod Čáslaví*, *Výzkumy na Hrádku v Čáslavi*, *Pohřebiště kosterní pod Hrádkem v Čáslavi*, *Popelnicové hroby proti Hrádku v Čáslavi*, *Král město Čáslav*, *První výbor Včely*.

³⁸³ *Musejník čáslavský*. V Čáslavi: Nákladem Včely Čáslavské, 1913, roč. I. Najdeme zde například: *Žižkův cep* (Antonín Rufer), *Nevěrohodná zpráva o spalení kostí Žižkových* (Kliment Čermák).

³⁸⁴ Konkrétně to byly články: *Hradby královského města Čáslavě*, *Právo várečné v Čáslavi* (oba Kliment Čermák), *Archeologický význam nejspodnějších vrstev na Hrádku u Čáslavi* (Jaroslav Palliardi), *Hrnčířské památky z Čáslavska*, *Hrnčířské dílny v Čáslavi v době renesanční*, *Kadluby hrnčířské*, *Památky hrnčířů Ledečských* (všechny Kliment Čermák), *Hrnčíři v Ledči nad Sázavou* (Jan Valchář).

³⁸⁵ MATERKA, Antonín. *Z doby založení*. In: ČERMÁK, Kliment. *Musejní spolek Včela čáslavská slaví půl století své činnosti*.

³⁸⁶ *Držitelé vládyckých zboží v kraji Čáslavském před vydáním a při vydání stížného listu r. 1415*, *Současný přehled držitelů zboží v kraji Čáslavském dle register kontribuce z měsíce prosince 1624 a Groše české čili pražské a halíře, zlaté a nálezy černé mince čili hrabánek z XV. věku v Prostřední vsi v Podmokách*.

³⁸⁷ *Věstník československých museí a spolků archeologických: I-IV*. Čáslav: Nákladem Klimenta Čermáka, 1896 – 1901. První ročník začal vycházet v srpnu 1895 a dokončen byl v červenci 1896. Druhý ročník začal vycházet v prosinci 1896 a dokončen byl v prosinci 1897. Třetí ročník začal vycházet v lednu 1898 a dokončen byl v září 1899. Čtvrtý ročník začal vycházet v lednu 1900 a dokončen byl v prosinci 1901.

*rozhojnění sbírek ku všestrannému poznání se.*³⁸⁸ Časopis obsahoval zprávy o aktuálním vědeckém dění, o zajímavých přednáškách a posledních archeologických výzkumech. V závěru byly otiskovány recenze nových knih a časopisů, především z oblasti archeologie a historie. Věstník vlastně sloužil jako návod pro muzejní pracovníky. Byly v něm publikovány podrobné a obsáhlé rady, jak konzervovat starožitnosti (byly rozděleny podle povahy daných předmětů)³⁸⁹, jak vystavované předměty označovat či jak pořádat expozice.³⁹⁰ Podle Čermáka by sbírky měly být zařízeny tak, aby účelně poučovaly a přitahovaly širší vrstvy národa. Na kustoda sbírek pak pohlížel jako na učitele veřejnosti.³⁹¹ V průběhu let byla ve Věstníku otištěna celá řada statí z oblasti muzeologie, jež byly příkladem vyspělosti českého muzejnictví na sklonku 19. století a některé z nich v mnoha ohledech předběhly svou dobu.³⁹² *Bulletin Československé letopisy musejní*³⁹³, vydávaný v letech 1902 – 1910 Václavem V. Jeníčkem navazoval na práci Věstníku. Jeho ústředním tématem se stala problematika muzejní organizace. Jeníček považoval za důležité, aby muzea navzájem znala své problémy, proto časopis přinášel informace o významných tuzemských muzeích a o jejich činnosti a sbírkách. Obě periodika se však potýkala s výraznými finančními problémy, což nakonec vedlo k jejich zániku.

Po Čermákově smrti se publikační činnost de facto zastavila. Napravit se to roku 1934 pokusili tehdejší členové spolku vydáním čtvrtého čísla *Musejníku* u příležitosti 70. výročí založení Včely.³⁹⁴ Kromě článků věnujících se historii Čáslavska vyšel v *Musejníku* text předsedy Hynka Brože, v němž bilancuje oněch sedmdesát let existence spolku.³⁹⁵ Za zmínku též stojí bohatá publikační činnost Františka Škrdleho,³⁹⁶ jenž své příspěvky otiskoval v *Památkách archeologických a Podoubraví*.

³⁸⁸ *Věstník československých museí a spolků archaeologických: I.* Čáslav: Nákladem Klimenta Čermáka, 1896, str. 1-2.

³⁸⁹ ČERMÁK, Kliment. *Návod ke konzervování starožitností*. In: VČMSA. Čáslav: Nákladem Klimenta Čermáka, 1896, roč. I, str. 10-11; str. 23-24; str. 39-42; VČMSA. Čáslav: Nákladem Klimenta Čermáka, 1897, roč. II, str. 52-53; str. 71-72; str. 87-88.

³⁹⁰ ČERMÁK, Kliment. *Pořádání a vystavování sbírek numismatických*. In: VČMSA. Čáslav: Nákladem Klimenta Čermáka, 1897, roč. II, str. 17-18; str. 41-42; ČERMÁK, Kliment. *Tabulky k upevňování starožitností*. In: VČMSA. Čáslav: Nákladem Klimenta Čermáka, 1896, roč. I, str. 81-82.

³⁹¹ ČERMÁK, Kliment. *Účelnost museí*. In: VČMSA. Čáslav: Nákladem Klimenta Čermáka, 1896, roč. I, str. 129-131.

³⁹² ŠPĚT, Jiří. *K historii a profilu našich nejstarších muzeologických časopisů*, str. 157.

³⁹³ *Československé letopisy musejní: Sborník věnovaný zájmům museí a archivů v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku: I-II.* V Čáslavi: Nákladem Václava V. Jeníčka, 1903 – 1910.

³⁹⁴ *Musejník čáslavský*. V Čáslavi: Nákladem Včely Čáslavské, 1934, roč. IV.

³⁹⁵ BROŽ, Hynek. *Sedmdesát let práce (1864 – 1934)*, str. 4-25.

3.4.1. KLIMENT ČERMÁK

Kliment Čermák (* 1. dubna 1852 v Čáslavi, † 17. ledna 1917 v Čáslavi) se narodil do rodiny knihaře Klimenta Jana Čermáka a jeho ženy Johany, rozené Kryšpínové. Měl dvě sestry a mladšího bratra Bohuslava, jenž se později stal zakladatelem mělnického muzea. Po absolutoriu na nižší reálné škole v Čáslavi studoval od roku 1868 na c. k. ústavu pro vzdělávání učitelů v Praze. Ředitel této instituce Jan Lepař jej přivedl k zájmu o historii. Čermákovo směřování dále ovlivnili: Josef Ladislav Pič, Antonín Frič a především František Beneš, správce archeologické sbírky Národního muzea. Po skončení studií nastoupil Čermák jako učitel v Poličce. Roku 1873 se vrátil do rodné Čáslavi, kde přijal místo učitele nižší reálky a později měšťanské školy. Roku 1875 byl jmenován městským historiografem. O rok později se stal ředitelem dívčí obecné a měšťanské školy. V téže době se oženil s Marií Radoušovou, s níž měl několik dětí. Starší syn Jaromír (narozen 1888) se stal akademickým sochařem, mladší Jiří pak civilním geometrem. Dcera Ludmila (provdaná Žantovská) je matkou literárního historika Jiřího Žantovského a babičkou diplomata Michaela Žantovského.³⁹⁷

Kliment Čermák se stal v mnoha ohledech jakýmsi prototypem regionálního badatele. Mezi jeho četné zájmy patřila na prvním místě archeologie. Během svého života provedl celou řadu výzkumů, ať již záchranných či systematických, z nichž jako nejdůležitější se jeví jeho práce na neolitických osadách Svornost a Hrádek. Zejména v 70. letech podnikl několik cest po významných nalezištích v Čechách, na Moravě, na Balkáně, v Dánsku, ve Švýcarsku a v Rusku. Nálezy římských mincí při vykopávkách na Balkáně ho přivedly k jeho další velké zálibě – numismatice. Výsledkem bylo publikování díla *O českých penězích do roku 1526*.³⁹⁸ Ve spolupráci s Bedřichem

396 ŠKRDLE, František. *Čáslav: Průvodce městem a okolím s popisem památek*. V Čáslavi: Josef Malý, 1935; ŠKRDLE, František. *Jan Josef Dusík, čáslavský kantor a varhaník: 1738 – 1818*. V Čáslavi: Josef Malý, 1934; ŠKRDLE, František. *Národní garda čáslavská: (1848 – 1851)*. V Čáslavi: Nákladem vlastním, 1934; ŠKRDLE, František. *Nové příspěvky k životopisu Viléma staršího rytíře z Konecchlumí*. Kutná Hora: Nákladem Včely Čáslavské, 1925; ŠKRDLE, František. *Z dějin čáslavské radnice*. V Čáslavi: Nákladem vlastním, 1934.

³⁹⁷ VANĚČKOVÁ, Jana. *Stručný životopis Klimenta Čermáka*. In: SOkA KH, Kliment Čermák, osobní fond 1874 – 1916, Inventář, str. 1.

³⁹⁸ ČERMÁK, Kliment. *O českých penězích do roku 1526*. V Čáslavi: Nákladem Klimenta Čermáka, 1888.

Skrbek pak vydal třísvazkovou monografii *Mince království českého za panování rodu habsburského od roku 1526*,³⁹⁹ která se dodnes řadí mezi základní díla tohoto oboru.⁴⁰⁰

Nejvýrazněji se Čermák zapsal do oblasti muzejní teorie, stejně jako do její praktické realizace. Jako první použil pojmů muzeologie a muzeolog pro označení muzejního pracovníka.⁴⁰¹ Již roku 1886 vydal spis *O musejích městských a okresních*,⁴⁰² v němž formuloval své názory na poslání muzeí a na zásady jejich práce. Říká, že: „*městská a okresní musea mají býti útlukem všech památek místních, jež jen pro místo a okres zvláštní mají význam, a vše co pro celou vlast důležité, nechť z těchto sbírek odevzdá se nezištně Museu Národnímu, jenž jest pravý dědic jejich.*“⁴⁰³ Tento spis je vlastně praktickým návodem, jak muzeum řídit. Své postřehy z oblasti muzejnictví pak rozvíjel na stránkách svého Věstníku. V článku „*Jest užitečno všude musea zakládati?*“⁴⁰⁴ prezentoval názor, že nejdůležitější památky mají směřovat do NM. Regionální muzea mají být podle něj zakládána jen ve větších městech, protože „*drobením slábneme.*“ Účelem regionálních muzeí je podat obraz toho, co je pro danou lokalitu typické. Muzea mají být regionálním kulturním centrem, kulturně výchovnou institucí a univerzitou lidu. Důležitým se v souvislosti s muzejní organizací jeví jeho návrh na vznik *Musejní rady*, jenž přednesl na kutnohorském sjezdu muzejních spolků.⁴⁰⁵ Musejní rada měla být složena ze zástupců zemského výboru, vybraných muzeí a dalších odborníků. Jejím úkolem mělo být překlenutí pracovní roztříštěnosti jednotlivých muzeí. Důležité pro Čermáka také bylo, jakým způsobem budou vzdělávání muzejní pracovníci, což měla mít Musejní rada rovněž v popisu činnosti.

Čermák rovněž proslul jako autor archeologických povídek pro mládež. V nich skloubil svou zálibu archeologickou se zaměstnáním pedagoga, když dokázal své nálezy převést do literární podoby vhodné pro mládež.⁴⁰⁶ Rozlišit můžeme tři typy povídek.

³⁹⁹ ČERMÁK, Kliment – SKRBEK, Bedřich. *Mince království Českého za panování rodu Habsburského od roku 1526*. V Pardubicích: F. Hoblík, 1891-1913. Dílo vycházelo v sešitech po dobu třiačtyřiceti let.

⁴⁰⁰ VANĚČKOVÁ, Jana. *Stručný životopis Klimenta Čermáka*. In: SOKA KH, Kliment Čermák, osobní fond 1874 – 1916, Inventář, str. 2.

⁴⁰¹ VČMSA. Čáslav: Nákladem Klimenta Čermáka, 1900, roč. IV, str. 173-176.

⁴⁰² ČERMÁK, Kliment. *O musejích městských a okresních*. V Čáslavi: Nákladem Klimenta Čermáka, 1886.

⁴⁰³ *Tamtéž*, str. 2.

⁴⁰⁴ VČMSA. Čáslav: Nákladem Klimenta Čermáka, 1896, roč. I, str. 17-21.

⁴⁰⁵ *Sjezd českých archaeologů a spolků muzejních*, str. 24-26.

⁴⁰⁶ Těchto povídek napsal Kliment Čermák za svůj život stovky. Zčásti byly sebrané do povídkových knížek. Jmenujme zde alespoň některé: ČERMÁK, Kliment. *Cesta z Čáslavě do hor Železných*. V Praze: František A. Urbánek, 1879; ČERMÁK, Kliment. *Povídky o starožitnostech*. V Praze: František A.

Prvním je nález starožitnosti spojený s poučením o jeho hodnotě. Druhým typem povídky jsou putování za vlastivědným poznáním. Třetím je pak archeologická pohádka, v níž dochází k překročení reality, když si jednotlivé starožitnosti v muzeu navzájem povídají o svých osudech. V povídkách nejčastěji vystupuje postava učitele (Klimenta Čermáka). Dětskými hrdiny jsou zpravidla jeho dva synové nebo žáci z čáslavské školy.⁴⁰⁷

3.5. DĚDICOVÉ MUZEJNÍCH SPOLKŮ

3.5.1. REGIONÁLNÍ MUZEUM V CHRUDIMI

Na činnost *Musejní společnosti* navázalo *Průmyslové muzeum pro východní Čechy* založené roku 1892, jehož vznik byl spojen s tehdejší umělecko-průmyslovým hnutím. To usilovalo o návrat výroby kvalitních užitých předmětů, proto se součástí sbírek staly různé vzorníky a šablony, které měly sloužit jako vzor a inspirace řemeslníkům a živnostníkům při jejich výrobě. K rozvoji muzea došlo především zásluhou města Chrudimi, které pravidelně přispívalo na jeho provoz a nechalo pro jeho potřeby v letech 1897 – 1901 postavit komplex muzejních budov v novorenesančním a novobaročném slohu podle projektu pražského architekta Jana Vejrycha. Roku 1920 pak ve městě vzniklo další muzeum – *Vlastivědné muzeum pro východní Čechy*, které sídlilo ve stejné budově jako muzeum průmyslové a mělo s ním také společné vedení. Po druhé světové válce se obě muzea sloučila v *Průmyslové a vlastivědné muzeum pro východní Čechy*. Vlivem organizačních změn po roce 1948 postupně v Chrudimi existovalo pod názvem: *Vlastivědné muzeum*, *Okresní vlastivědné muzeum* a *Okresní muzeum*.

Nynější *Regionální muzeum v Chrudimi*, zřizované Pardubickým krajem, využívá pro svou činnost vedle jiných objektů především novorenesanční budovu dokončenou roku 1898. Muzeum spravuje, doplňuje a odborně zpracovává více než stotisícový fond z oboru regionální vlastivědy, přírodních věd a uměleckého průmyslu a velice cennou

Urbánek, 1889; ČERMÁK, Kliment. *Povídky pro malé starožitníky*. V Praze: Alojs Hynek, 1890; ČERMÁK, Kliment. *Památky našich předků*. V Praze: M. Knapp, 1891; ČERMÁK, Kliment. *O starých knihách a krojích českých*. V Praze: Alojs Hynek, 1892; ČERMÁK, Kliment. *Šepoty starých lip: povídky o starožitnostech*. V Praze: Nakladatel A. Storch syn, knihkupec, 1895; ČERMÁK, Kliment. *Kolem zeměkoule!; výlet dvou mladých cestovatelů*. V Praze: František Bačkovský, 1897; ČERMÁK, Kliment. *Z hlubin věků dávných*. Praha: František Bačkovský, 1906.

⁴⁰⁷ SKLENÁŘ, Karel. *Bohové, hroby a učitelé*, str. 102-152.

odbornou knihovnu. Oblastí profesního zájmu současného muzea je území chrudimského regionu, kde zajišťuje i archeologickou a památkovou péči.⁴⁰⁸

3.5.2. MUZEUM A GALERIE HLINSKO

Po rozhodnutí okresního národního výboru přestalo být 1. ledna 1957 *Museum okresu hlineckého* spolkem a stalo se okresním muzeem pod správou ONV Hlinsko. Ten přijal dosavadního předsedu Karla Šrámků do pracovního poměru a pověřil jej vedením muzea. Roku 1960 se začalo uvažovat o zřízení galerie. Ta byla slavnostně otevřena 1. října 1960 a při první expozici zde bylo vystaveno na 80 děl. Po skončení této výstavy věnoval hlinecký rodák a akademický sochař Karel Lidický muzeu sádrovou plastiku Mistra Jana Husa. V současnosti pořádá *Městské muzeum a galerie Hlinsko* ve spolupráci s *Národní galerií v Praze* pravidelné výstavy s názvem: *Výtvarné Hlinecko*.⁴⁰⁹

3.5.3. KUTNÁ HORA A ČESKÉ MUZEUM STŘÍBRA

Archeologický sbor Vocel fungoval i po zestátnění svých sbírek jako zájmové sdružení při nově vzniklém městském muzeu. Přesné datum, kdy spolek zanikl, není známo, ale stalo se tak v průběhu 60. let 20. století. Nově vzniklé muzeum zřizované Městským národním výborem Kutná Hora si zachovalo název *Muzeum Archeologického sboru Vocel* až do roku 1955, kdy při přechodu správy muzea pod Okresní národní výbor Kutná Hora došlo k jeho přejmenování na *Okresní vlastivědné muzeum*.⁴¹⁰

V letech 1964 – 1968 vznikla na Hrádku nová expozice nazvaná: *Středověké hornictví, hutnictví a mincovnictví v Kutné Hoře*. Zlomovým okamžikem pro další

⁴⁰⁸ Muzeum a jeho historie. [online]. Dostupné z:

<http://www.muzeumcr.cz/muzeum-a-jeho-historie/item/47-historie-muzea> [cit. 2016-05-22].

⁴⁰⁹ 100 let muzea v Hlinsku v Čechách: 1874 – 1974: [jubilejní sborníček]. V Hlinsku: Vlastivědné muzeum a galerie, 1974. Muzeum a galerie v Hlinsku. [online].

Dostupné z: <http://www.hlinsko.cz/mesto/kultura/muzeum-galerie> [cit. 2016-05-22].

⁴¹⁰ HRABÁNKOVÁ, Světlana – KREMLA, Josef. *České muzeum stříbra v Kutné Hoře*, str. 312. Úplné znění článku najdeme také v popisu historie Českého muzea stříbra na jeho webových stránkách. České muzeum stříbra. [online]. Dostupné z: <http://www.cms-kh.cz/historie-ceskeho-muzea-stibra> [cit. 2016-05-22].

vývoj muzea bylo objevení středověkého důlního díla roku 1967 a jeho částečné zpřístupnění veřejnosti o dva roky později.⁴¹¹

Po roce 1995 na Hrádku postupně vznikala nová expozice – *České muzeum stříbra*. Nová expoziční koncepce muzea vycházela ze stejnojmenného projektu ředitelky muzea Světlany Hrabánkové, která začala jako jedna z prvních v republice prosazovat realizaci expozic scénickou metodou.⁴¹²

Od roku 2003, v souvislosti s reformou státní správy, přešlo muzeum pod nového zřizovatele – Středočeský kraj. Zároveň došlo i ke změně názvu na *České muzeum stříbra*, což zcela jasně vyjadřuje specializaci této instituce, danou jejím historickým vývojem a sídlem. Sbírkotvorná a expoziční činnost současného muzea je zaměřena na dějiny regionu s důrazem na Kutnou Horu jako příklad královského horního města se sídlem centrální mincovny, na dějiny středověké důlní, hutní a mincovní technologie, na geologii a samozřejmě numismatiku.⁴¹³

*„Po 130 letech ve službách stříbrného města se České muzeum stříbra může pochlubit již svou vlastní bohatou historií. Bez nadsázky také můžeme říci, že přinejmenším v posledním desetiletí se mu opět daří naplňovat hlavní cíle dané mu původními zakladateli Archeologického sboru Vocol, tedy pečovat o zachování kulturního dědictví města a regionu. Muzejní sbírku v současné době tvoří bohaté fondy geologické a mineralogické, početné unikátní exponáty z oboru hornictví, hutnictví a mincovnictví, které patří mezi nejstarší v Evropě, rozsáhlé soubory uměleckořemeslné, výtvarné, etnografické a především archeologické. Mnohé sbírkové předměty z různých podsbírek patří k celoevropským unikátům.“*⁴¹⁴

3.5.4. MĚSTSKÉ MUZEUM ČÁSLAV A VČELA ČÁSLAVSKÁ

Roku 1952 došlo k začlenění *Včely Čáslavské* do místní osvětové besedy a spolek tehdy vystupoval pod názvem: „*Místní osvětová beseda – archeologický a muzejní odbor Včela Čáslavská v Čáslavi*“. Poslední výborová schůze se uskutečnila v prosinci 1952. Až do své smrti pokračoval v činnosti správce muzea Dr. František Škrdle. V letech 1958 – 1960 bylo muzeum nakrátko muzeem okresním, později opět městským.

⁴¹¹ HRABÁNKOVÁ, Světlana – KREMLA, Josef. *České muzeum stříbra v Kutné Hoře*, str. 314.

⁴¹² *Tamtéž*, str. 318.

⁴¹³ *Tamtéž*, str. 320.

⁴¹⁴ *Tamtéž*, str. 322.

Roku 1963 k němu byla připojena nově zřízená městská galerie nesoucí název: *Městská galerie Jindřicha Pruchy*.⁴¹⁵

Ke znovuobnovení Včely Čáslavské pod nynějším názvem *Muzejní a vlastivědný spolek Včela Čáslavská* došlo z podnětu ředitelky městského muzea Soni Dedíkové roku 1991. Od roku 1994 stojí v čele spolku univerzitní profesor Petr Charvát, který je jistě důstojným nástupcem svých předchůdců.⁴¹⁶ Spolek má nyní několik desítek členů. V rámci spolku vznikla tzv. pracovní skupina *Podzemí*, která pod vedením Jiřího Starého odhalovala, zkoumala a zajišťovala čáslavské podzemí. Jiná skupina vypracovala a realizovala projekt záchrany raně gotického kostelíka sv. Bonifáce v Lochách. Současná Včela klade důraz hlavně na osvětu. Těžiště její činnosti je v pořádání přednášek z oblasti historie a vlastivědných výletů do okolí Čáslavi.⁴¹⁷ U příležitosti 20. výročí obnovení Včely se dne 13. října 2011 konala v Čáslavi výstava s názvem: *Není včela jako včela* a seminář: *Muzejní spolky včera a dnes*.⁴¹⁸

⁴¹⁵ DEDÍKOVÁ, Soňa. 120. výročí založení musejního a archeologického spolku Včela Čáslavská a 100. výročí postavení musejní budovy, str. 158-159.

⁴¹⁶ „Jsou tací, kteří tvrdí, že se mu (Klimentu Čermákovi pozn.) podobám. Nevím, jestli je tomu tak, a nejsem si zcela jist, jak bych reagoval, kdybychom se osobně setkali. Nicméně Kliment Čermák mladší pro mě ztělesňuje živého člověka z masa a kostí, muže své doby vydávajícího se na výpravy do minulosti, v níž doufal najít poučení pro přítomnost a naději pro budoucnost. Je to zřejmě tato výzva již jsem uposlechl i já a kterou po mně zaslechnou, a jak doufám vyslyší i naši nástupci a následovníci. Stojíme v dlouhé řadě a předáváme jeden druhému poselství vzházející z temnot času, neboť *ars longa, vita brevis*.“ CHARVÁT, Petr. *Slovo starosty*. In: NOVÁKOVÁ, Drahomíra (ed.). *Muzejní spolky včera a dnes: Sborník příspěvků ze semináře k 20. výročí obnovení Včely Čáslavské*. Čáslav: Včela Čáslavská, 2011, str. 7.

⁴¹⁷ Muzejní a vlastivědný spolek Včela Čáslavská. [online].

Dostupné z: <http://www.cmuz.cz/Muzeum/vcela.htm> [cit. 2016-05-22]. Muzejní a vlastivědný spolek „Včela Čáslavská“. [online]. Dostupné z: <http://www.vcelacaslavska.eu/onas/> [cit. 2016-05-22].

⁴¹⁸ Příspěvky, které zazněly na tomto semináři, tvoří první část následujícího sborníku, druhá část pak mapuje dvacetiletí novodobé existence Včely Čáslavské. In: NOVÁKOVÁ, Drahomíra (ed.). *Muzejní spolky včera a dnes*.

ZÁVĚR

Tato práce si na základě studia pramenů a odborné literatury kladla za cíl zmapovat a zhodnotit činnost čtyř vybraných muzejních institucí v prostoru středovýchodních Čech.

Úvodní kapitola byla věnována dějinám českého muzejnictví v druhé polovině 19. a v první polovině 20. století. Na základě studia odborné literatury, převážně prací Jiřího Špěta, jsem se snažila čtenáře uvést do problematiky regionálního muzejnictví v českých zemích, a to od jeho vzniku v 60. letech, přes jeho masový nárůst v letech 90., až po snahy o jednotnou muzejní organizaci, které nakonec po rozpadu habsburské monarchie vyústily ve vznik Svazu československých muzeí. Období dvou světových válek a radikální změny politických a společenských poměrů na přelomu 40. a 50. let 20. století je věnováno mnohem méně prostoru, neboť z hlediska vývoje a činnosti muzejních společností bylo jednoznačně úpadkové. Z důvodu rozsahu této práce byla pozornost věnována výlučně českému prostředí, ačkoliv by si mnou zvolená problematika jistě zasloužila důkladnou komparaci s obdobnými snahami v zahraničí, především v německých oblastech.

Druhá kapitola nás seznámila se spolkovými zákony, jež představovaly právní rámec života každé takové instituce. Její součástí byl také rozbor stanov, jenž odhalil podobnosti a odlišnosti ve vytyčených cílech, prostředcích a organizační struktuře námi sledovaných muzejních společností.

Třetí kapitola se zabývala historií konkrétních muzejních spolků, a to: Musejní společnosti v Chrudimi, Musea okresu hlineckého, Archeologického sboru Vocel a Archeologického a musejního spolku Včela Čáslavská. Snažila jsem se vybrat události, jež byly pro danou instituci (lokalitu) charakteristické či významné a pro čtenáře této práce by mohly být zajímavé. Bohužel jsem byla dosti limitována kvantitou a kvalitou pramenného materiálu, a to buď jeho nedostatkem, nebo naopak velkým množstvím, ovšem se slabou výpovědní hodnotou. V závěru je připojena kapitola pojednávající o „dědicích“ těchto muzejních spolků, tedy současných institucích, jež se k činnosti svých předchůdců (hrdě) hlásí a v lecčem na ni také navazují.

Všechny čtyři spolky vznikly v první fázi vývoje regionálního muzejnictví a jsou tedy průkopníky sběratelské a vystavovatelské aktivity ve svých lokalitách. Na jejich

bohaté zkušenosti pak mohly navázat další podobné instituce. Společným je také důraz na osvětovou činnost, ať již formou přednášek, publikací, vycházek za pamětihodnostmi, ale především výstav. Práce na sbírkovém fondu a jeho následné zpřístupnění byla jednou z hlavních aktivit těchto společností. Sběratelské snahy narazily téměř ve všech případech na problém nedostatku vhodných místností (budov). Všechny sbírky byly proto ve svých počátcích zpravidla odkázány na školní prostory. V Chrudimi byla vazba na místní školní ústavy dokonce stoprocentní. Význam chrudimské společnosti zůstává v rámci českého regionálního muzejnictví z námi sledovaných institucí jednoznačně nejmenší. Její popularizačně-naučná činnost ovlivňovala pouze obyvatele města, především místní mládež. Její sběratelská aktivita pak nikdy nepřekročila úroveň školního kabinetu, byť velmi kvalitního. Museum okresu hlineckého bylo (jak již název instituce napovídá) spjata se svým regionem a jako jediné z námi sledovaných institucí také s orgány místní správy. Jeho Achillovou patou byla těsná provázanost s osobou zakladatele – Karla Adámka. Po jeho odchodu z předsednického postu totiž spolek přestal na dlouhou dobu vyvíjet jakoukoliv činnost. Do dějin českého muzejnictví vstoupil především coby pořadatel prvního sjezdu muzejních pracovníků, na kterém bylo poprvé proklamováno samostatné postavení regionálních muzeí. Do problematiky muzejní teorie pak výrazně zasáhl Adámkův syn Karel Václav (pozdější předseda spolku), jenž byl zároveň jednatelem Společnosti přátel starožitností. Archeologický sbor Vocel, jenž si ve svém zakladatelském dokumentu stanovil jako cíl péči o nemovité památky, se nesmazatelně zapsal do historie jako zachránce památky celonárodního významu, a sice chrámu sv. Barbory a coby spolupořadatel druhého sjezdu muzejních pracovníků. Včela Čáslavská je vůbec prvním spolkem svého druhu na našem území. Na lokální úrovni spočíval její význam v provádění systematických archeologických výzkumů a pořádání vědeckých přednášek či vlastivědných vycházek. V celostátním měřítku pak představovala vzorovou instituci pro nově vznikající spolky, jimž také ochotně poskytovala pomoc. Vyvrcholením jejích snah byly dva pokusy o vydávání univerzálního muzejního periodika. První období spolku je také neodmyslitelně spjata s osobou jeho předsedy Klimenta Čermáka. Ve všech jubilejních člancích pojednávajících o významu Včely se pozornost vždy obracela právě k této epoše v dějinách spolku.

Během práce heuristické i během psaní tohoto textu jsem narazila na problém, jenž představuje nevyváženost pramenné základny. Fond Musejní společnosti v

Chrudimi byl, vzhledem ke skutečnosti, že instituce existovala pouze třicet let, velice skromný. Fond hlineckého spolku se mi nepodařilo dohledat vůbec, a proto jsem byla odkázána na Adámkovy zprávy o činnosti muzea, jež však byly napsány se značným časovým odstupem.⁴¹⁹ Fondy Včely Čáslavské a Archeologického sboru Vcel jsou naopak poměrně rozsáhlé. Úskalí této práce spatřuji v samotném formulování tématu. Shledala jsem, že by z hlediska kvality a hloubky získaných poznatků bylo mnohem účelnější věnovat se podrobně pouze jedné muzejní instituci a pokusit se vytěžit všechny typy pramenů, tedy fondy samotné instituce (protokolární materiál, účetní materiál, matriky členů, korespondenci), stejně jako fondy jednotlivých osobností. Pozornost by měla být věnována také vztahům s orgány státní správy,⁴²⁰ dobovému tisku, kronikám jednotlivých obcí, případně pamětem. Prameny v takovémto rozsahu u čtyřech vybraných institucí jsem nebyla schopná do heuristické práce zahrnout. Vinou toho jsem nemohla postihnout činnost spolků detailněji, stejně jako jejich vliv na veřejné dění oné doby. Příkladem může být činnost Včely po první světové válce, jež dosud není dostatečně zmapována.⁴²¹ Větší pozornost by si také zasloužila osobnost Františka Škrdleho (1888 – 1958), jenž coby dlouholetý správce sbírek čáslavského muzea, ovlivňoval dění ve spolku po Čermákově smrti.⁴²²

Právě Čermákova osobnost představuje v mnoha ohledech prototyp angažovaného člověka oné doby, jimiž ve skutečnosti byli všichni členové muzejních spolků. Byli to nadšení dobrovolníci, kteří tuto činnost vykonávali ve svém volném čase a vedle svého zaměstnání. Šíře jejich zájmů a dovedností byla v některých případech skutečně obdivuhodná. Aktivita ve veřejném prostoru spojená s vlastenectvím a upřímnou láskou k pamětihodnostem země, ať už vytvořených rukou člověka či přírodou, to jsou hlavní odkazy těchto muzejních spolků současnosti.

⁴¹⁹ Vzhledem ke skutečnosti, že bylo muzeum vázáno na okresní zastupitelstvo, jež bylo také jeho zakladatelem, největším podporovatelem a vydržovatelem, je možné, že se nějaký materiál k dějinám muzea nachází ve fondu okresního zastupitelstva. Tuto možnost jsem si ovšem uvědomila až dodatečně.

⁴²⁰ Měla jsem snahu projít v SOkA KH zápisy z městských rad a zastupitelstev, ale tyto fondy byly v dané době nedostupné, protože je zpracovával ředitel archivu Vojtěch Vaněk. Později jsem se k tomu již nevrátila.

⁴²¹ K tomuto období je pramenný materiál co do kvantity bohatý, ale jeho výpovědní hodnota je mnohem slabší. Jediným zdrojem informací jsou několikasetstránkové knihy *Protokolů ze schůzí*, jež obsahují podrobné zápisy o počtech exponátů, skladbě členů a finančních obnosech, ale velmi těžko se na jejich základě shrnuje historie spolku jako taková.

⁴²² Ve fondu Včely jsou dochovány jeho pracovní deníky. V SOkA KH je dále uložen jeho osobní fond a některé materiály jsou přístupné také v čáslavském muzeu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AMSVČ	Archeologický a musejní spolek Včela Čáslavská
AS NM	Archeologický sbor Národního muzea
c. k.	císařsko-královský
ČMS	České muzeum stříbra
K	Koruna
MMČ	Městské muzeum Čáslav
MŠNO	Ministerstvo školství a národní osvěty
MVP	Muzejní a vlastivědná práce
NM	Národní muzeum
ONV	Okresní národní výbor
RA AH	Rodinný archiv Adámků z Hlinska
ř. z.	říšský zákoník
Sb.	Sbírka zákonů
SOkA CR	Státní okresní archiv Chrudim
SOkA KH	Státní okresní archiv Kutná Hora
VČMSA	Věstník Československých muzeí a spolků archeologických
zl. r. č.	zlatý rakouského čísla

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

ARCHIVNÍ PRAMENY

ČMS, Archeologický sbor Vocel.

SOkA CR, Musejní společnost v Chrudimi.

SOkA KH, Archeologický a musejní spolek Včela Čáslavská.

SOkA KH, Archeologický sbor Vocel.

TIŠTĚNÉ PRAMENY

ADÁMEK, Karel V. (ed.). *Zprávy Musea okresu hlineckého*. Chrudim: Museum okresu hlineckého, 1908 – 1920.

ČERMÁK, Kliment (ed.). *Musejník čáslavský*. V Čáslavi: Nákladem Včely Čáslavské, 1913 – 1934.

ČERMÁK, Kliment. *Archeologické příspěvky z Čáslavska: I-VIII*. V Čáslavi: Nákladem Klimenta Čermáka, 1883 – 1894.

Československé letopisy musejní: Sborník věnovaný zájmům museí a archivů v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku: I-II. V Čáslavi: Nákladem Václava V. Jeníčka, 1903 – 1910.

JENÍČEK, Václav V. *Musejní pathologie: Vzpomínky a úvahy, které v jubilejním musejníku čáslavském otištěny být nemohly*. Čáslav: Nákladem Václava V. Jeníčka, 1915.

Jubilejní sborník památek čáslavských: V upomínku na 40. rok činnosti Musejního spolku Včela Čáslavská. Čáslav: Nákladem Včely Čáslavské, 1904.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české. V Kutné Hoře: Nákladem knihkupectví Karla Šolce, 1879 – 1949.

Okresní národopisná a průmyslová výstava a sjezdy ve Hlinsku konané roku 1893. V Chotěboři: s. n., 1893.

Sjezd českých archaeologů a spolků musejních, konaný 27. a 28. srpna 1898 na Horách Kutných: Zpráva, kterou s usnesení sněmu podává Společnost přátel starožitností českých v Praze. V Praze: Tiskem F. Šimáčka, 1898.

Věstník československých museí a spolků archaeologických: I-IV. Čáslav: Nákladem Klimenta Čermáka, 1896 – 1901.

Výroční zprávy musejního spolku „Včela Čáslavská“. V Čáslavi: Nákladem Včely Čáslavské, 1883 – 1901.

Zprávy archaeologického sboru „Vocela“ v Hoře Kutné a okolí. Archeologický sbor Vocel. V Kutné Hoře: Archeologický sbor Vocel, 1878 – 1946.

MONOGRAFIE

100 let muzea v Hlinsku v Čechách: 1874 – 1974: [jubilejní sborníček]. V Hlinsku: Vlastivědné muzeum a galerie, 1974.

CIBULKA, K. *O nálezu Žižkových kostí v Čáslavi 21. listopadu 1910.* Čáslav: Město Čáslav, [1911 – 1930].

FORST, Vladimír et al. *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce: Díl I.: A-G.* Praha: Academia, 1985.

NOVÁKOVÁ, Drahomíra (ed.). *Muzejní spolky včera a dnes: Sborník příspěvků ze semináře k 20. výročí obnovení Včely Čáslavské.* Čáslav: Včela Čáslavská, 2011.

SKLENÁŘ, Karel. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů.* Praha: Libri, 2005.

SKLENÁŘ, Karel. *Bohové, hroby a učitelé: Cesty českých spisovatelů do pravěku.* Praha: Libri, 2003.

ŠPÉT, Jiří. *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví v ČSR: (1945 – 1985).* Praha: Národní muzeum, 1988.

ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I.: (do roku 1945).* Brno: Masarykova univerzita, 2003.

ČLÁNKY

BENEŠ, Josef. *Národopisná výstava československá 1895 a regionální muzea.* In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1985, roč. 23.

DEDÍKOVÁ, Soňa. *120. výročí založení musejního a archeologického spolku Včela Čáslavská a 100. výročí postavení musejní budovy*. In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1984, roč. 22.

HRABÁNKOVÁ, Světlana – KREMLA, Josef. *České muzeum stříbra v Kutné Hoře*. In: Středočeský sborník historický. Praha: Státní oblastní archiv v Praze, 2008, roč. 34.

CHARVÁT, Petr. *Sto třicet let od založení musejního a vlastivědného spolku Včela Čáslavská*. In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1994, roč. 32.

JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*. In: KORDIOVSKÝ, Emil (ed.). *Politické strany a spolky na jižní Moravě: XXII. Mikulovské sympozium: 7. – 8. října 1992*. Mikulov – Brno: Okresní archiv Břeclav – Muzejní a vlastivědná společnost, 1993.

KREMLA, Josef. *Archeologický sbor Vocel a jeho sbírky*. In: NOVÁKOVÁ, Drahomíra (ed.). *Muzejní spolky včera a dnes: Sborník příspěvků ze semináře k 20. výročí obnovení Včely Čáslavské*. Čáslav: Včela Čáslavská, 2011.

PUBAL, Václav. *Včela Čáslavská a její přínos k rozvoji českého muzejnictví v 80. a 90. letech 19. století*. In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1965, roč. 2.

ŠPÉT Jiří. *Svaz československých muzeí a jeho časopisy*. In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1969, roč. 7.

ŠPÉT, Jiří. *K historii a profilu našich nejstarších muzeologických časopisů*. In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1968, roč. 6.

ŠPÉT, Jiří. *K vývoji vztahů mezi národním muzeem a venkovskými muzei do let devadesátých*. In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1965, roč. 3.

ŠPÉT, Jiří. *Ke vzniku a programu našich nejstarších regionálních muzeí*. In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1972, roč. 10.

ŠPÉT, Jiří. *Muzeologické názory Klimenta Čermáka*. In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1977, roč. 15.

ŠPÉT, Jiří. *Úvahy o koncepci našeho muzejnictví na sklonku 19. století*. In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1967, roč. 5.

ŠPÉT, Jiří. *Výstavní ruch let devadesátých a jeho význam pro rozvoj regionálního muzejnictví*. In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1971, roč. 9.

ŠPÉT, Jiří. *Vznik Svazu československých muzeí*. In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1971, roč. 9.

ŠTROBLOVÁ, Helena. *100 let od vzniku Archeologického sboru Vocel v Kutné Hoře*. In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1977, roč. 15.

ŠTROBLOVÁ, Helena. *Emanuel Leminger – kutnohorský muzeolog a historiograf*. In: MVP. Praha: ISV – Tira, 1981, roč. 19.

INTERNETOVÉ ZDROJE

České muzeum stříbra. Dostupné z: <http://www.cms-kh.cz/>

Městská knihovna Chrudim. Dostupné z: <http://www.knihovna-cr.cz/osobnosti-chrudimska/rozvoda-jindrich>

Městské muzeum Čáslav. Dostupné z: <http://www.cmuz.cz/Muzeum/index.htm>

Muzejní a vlastivědný spolek Včela Čáslavská. Dostupné z: <http://www.vcelacaslavska.eu/>

Muzeum a galerie Hlinsko. Dostupné z: <http://www.hlinsko.cz/mesto/kultura/muzeum-galerie>

Regionální muzeum v Chrudimi. Dostupné z: <http://www.muzeumcr.cz/>

Zákon č. 134/1867 ř. z. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/134-1867.htm>

Zákon č. 68/1951 Sb. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=68&r=1951>

SEZNAM PŘÍLOH

TEXTOVÉ PŘÍLOHY

- 1. Zákon ze dne 15. listopadu 1867 o právě spolčovacím**
Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/134-1867.htm> [online, cit. 2016-03-12].
- 2. Zákon ze dne 12. července 1951 o dobrovolných organizacích a shromážděních**
Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=68&r=1951> [online, cit. 2016-03-12].
- 3. Stanovy „Musea okresu hlineckého“**
ADÁMEK, Karel V. (ed.). *Zprávy Musea okresu hlineckého: Svazek II.* Chrudim: Museum okresu hlineckého, 1908, str. 13-15.
- 4. Stanovy archeologického sboru „Vocela“ v Hoře Kutné a okolí**
SOkA KH, Archeologický sbor Vocol.
- 5. Stanovy musejní společnosti v Chrudimi**
SOkA CR, Musejní společnost v Chrudimi, inv. č. 20.
- 6. Stanovy Včely, spolku na sbírání památek a starožitností v Královském městě Čáslavi**
SOkA KH, Archeologický a musejní spolek Včela Čáslavská.

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

- 1. Čestný diplom cestovateli dr. Emilu Holubovi**
SOkA CR, Musejní společnost v Chrudimi, inv. č. 21.
- 2. Portrét Karla Adámka**
Dostupné z:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7b/Karel_Adamek_1895_Langhans.png [online, cit. 2016-07-05].
- 3. Portrét Karla Václava Adámka**

Dostupné z:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ee/Karel_V%C3%A1clav_Ad%C3%A1mek_%281868-1944%29.jpg [online, cit. 2016-07-05].

4. Portrét Emanuela Lemingera

NOVÁKOVÁ, Drahomíra (ed.). *Muzejní spolky včera a dnes*. Čáslav: Včela Čáslavská, 2011, str. 42.

5. Pamětní medaile Emanuela Lemingera

Zpráva archaeologického sboru „Wocel“ v Kutné Hoře za léta 1929 – 1933. Kutná Hora: Nákladem vlastním, 1934, str. 43.

6. Kamenný dům v Kutné Hoře před rekonstrukcí

NOVÁKOVÁ, Drahomíra (ed.). *Muzejní spolky včera a dnes*. Čáslav: Včela Čáslavská, 2011, str. 42.

7. Kamenný dům v Kutné Hoře v současnosti

Dostupné z: http://www.kutna-hora.wz.cz/kamenny_dum.jpg [online, cit. 2016-07-05].

8. Pozvání ku přistoupení k Archeologickému spolku: „Včela Čáslavská“

SOKA KH, Archeologický a musejní spolek Včela Čáslavská, *Z první periody spolku 1864 – 1876*.

9. Budova čáslavského muzea na dobové kresbě

Dostupné z: <http://www.cmuz.cz/Muzeum/lenkafoto/staremuz.jpg> [online, cit. 2016-07-05].

10. Budova čáslavského muzea v současnosti

Dostupné z: <http://www.cmuz.cz/obrazky/muzeum.jpg> [online, cit. 2016-07-05].

11. Portrét Klimenta Čermáka v mladších letech

Dostupné z: <http://www.cmuz.cz/Muzeum/lenkafoto/cermak2.jpg> [online, cit. 2016-07-05].

12. Portrét Klimenta Čermáka ve starších letech

Městské muzeum Čáslav.

TEXTOVÉ PŘÍLOHY

Zákon

ze dne 15. listopadu 1867

o právě spolčovacím

S přivolením obojí sněmovny Mé rady říšské vidí se Mi naříditi takto:

Částka první

O spolcích vůbec

§ 1

Dovoleno jest, zřizovati spolky dle toho, co v tomto zákoně vyměřeno.

§ 2

Tento zákon nevztahuje se ke spolkům a společnostem, které mají za účel zisk, ani ke spolkům bankovním, kreditním a pojišťovacím, k ústavům důchodním, spořitelnám a půjčovnám na zástavy; tyto spolky spravují se zákony zvláštními, jich se týkajícími.

§ 3

Kromě toho nevztahuje se tento zákon:

- a) K řádům a kongregacím duchovním, a ke společenstvům náboženským vůbec, jež uvažovati náleží dle zákonů a nařízení a příčině jich vydaných.
- b) Ke společenstvům a pomocným pokladnicím živnostenským, dle zákonů živnostenských zřízeným.
- c) K těžířstvům a pokladnicím bratrským, zřízeným dle zákonů horních.

§ 4

Kdo chce zříditi nějaký spolek tomuto zákonu poddaný, povinen jest, oznámiti to, prvé než spolek ve skutek vejde, písemně politickému řízení zemskému a předložiti mu statuta.

Ze statut budiž lze vyrozuměti:

- a) K čemu se spolek zřizuje, z jakých prostředků, a jak se ty prostředky seženou.
- b) Jak se spolek zřídí a jak se bude obnovovati.
- c) Kde bude míti spolek sídlo své.
- d) Která práva a které povinnosti budou míti členové spolku.
- e) Kteří orgánové budou spolek řídit.
- f) Čeho potřebí, aby byla usnešení platná, a jak mají býti zřízena všeliká sepsání a vyhlášení, od spolku vydaná.
- g) Jak se budou narovnávatí rozepré ze svazku spolkového vzešlé.
- h) Kdo bude spolek zastupovati na venek.
- i) Co se má státi, když se spolek rozejde.

§ 5

Statuta podána buďte v pěti exemplářích.

Na učiněné oznámení budiž oznamovateli, když za to žádá ihned vydáno potvrzení. Ve statuta u řízení zemského uložena může každý nahlédnouti a za připsání žádati.

§ 6

Byl-li by spolek dle svého účelu nebo dle svého zřízení proti zákonu nebo právu aneb státu nebezpečný, může vláda zemská zakázati, aby se nezřizoval.

Tento zákaz staň se písemně ve čtyřech nedělích od podaného oznámení (§§ 4 a 5), a vyloženy buďte příčiny toho.

§ 7

Nebyl-li spolek v této lhůtě zakázán, aneb, proneslo-li se řízení zemské již dříve, že spolku nezakazuje, tedy může spolek vejíti ve skutek.

§ 8

Ze zákazu od řízení zemského vydaného může se v 60 dnech vzíti odvolání k ministeriu záležitostí vnitřních.

§ 9

Nebyl-li spolek zakázán, aneb, byl-li zákaz pořadem odvolání zase zrušen, vysvědčí spolku řízení zemské, když za to požádá, že jest dle statut předložených zřízen, kteréžto vysvědčení jest důkazem jeho právního bytí, co se týče obcování veřejného i občanského.

§ 10

Co v §§ 4 až do 9 tohoto zákona nařízeno, má s výminkou v § 11 dotčenou platnost také, když jde o změnu statut, o zřízení spolků vedlejších (filiálek) a o spojení několika spolků mezi sebou, pokud takové spojování vůbec dle zákona jest dovoleno (§ 33).

§ 11

Měl-li by se zříditi spolek, který chce prostředkem spolků vedlejších v několika zemích činným býti, aneb chtěly-li by se mezi sebou spojití spolky, které jsou zřízeny v několika zemích, přísluší ministeriu záležitostí vnitřních konati vše to, co přivedeno v §§ 4 až do 10, jemuž se mají tedy také náležitá oznámení učiniti.

§ 12

Představenstvo spolku jest povinno, oznámiti úřadu ve třech dnech, když se bylo zřídilo, z kterých členů se skládá, kde který člen bydlí, a kteří členové budou spolek zastupovati na venek.

Toto oznámení podáno buď, jestli v místě zvláštní císařský úřad bezpečnosti, tomuto úřadu, v jiných místech politickému úřadu okresnímu.

Jestli spolek rozdělen na spolky vedlejší (filiálky), povinen jest každý spolek vedlejší, učiniti toto oznámení zvláště.

§ 13

Rozděluje-li spolek mezi své členy zprávy o své činnosti buď početní, nebo jednací aneb jiné podobné výkazy, buďtež tři exempláře podány úřadu v § 12 jmenovanému; nestalo-li by se toho, může k tomu úřad přidržeti spolek pokutami pořádečnými až do desíti zlatých.

§ 14

Každý spolek může shromáždění svá míti veřejně. Však ti, kdož nejsou členy spolku nebo hosty zvanými, nemohou v jednání účastenství míti.

Ani členům spolku ani posluchačům není dovoleno, přicházeti do shromáždění se zbraní, čehož aby se nestalo, předseda přihlížeti má.

§ 15

Kdykoli spolek se chce shromáždit, má to představenstvo nejméně 24 hodin dříve oznámiti úřadu v § 12 jmenovanému, připomenouc, kde a kdy shromáždění se bude odbývati, a mělo-li by shromáždění býti veřejné, má i toto opověditi.

§ 16

Toto oznámení, též oznámení a předlohy, dotčené v §§ 12 a 13, zproštěny jsou kolku.

§ 17

Aby se ve shromáždění spolku šetřilo zákona a zachovával se pořádek, k tomu přihlížeti nejprve přísluší předsedovi.

Mluvílo neb činilo-li by se něco proti zákonu, má tomu předseda ihned na odpor býti, a pakli by nařízení jeho neuposlechlo, shromáždění zavříti.

§ 18

Úřad má toho vůli, poslati ke každému shromáždění spolku vyslaného svého, jemuž se v něm má dáti příhodné místo, které si zvolí, a poskytnouti k požádání jeho všelikých zpráv, týkajících se osoby navrhovatelů a řečníků.

Tento vyslaný má také právo žádati, aby se sepsal protokol o věcech, o nichž se rokovalo, a o usneseních učiněných.

Posíláti do shromáždění vyslaného, přísluší vůbec úřadu v § 12 jmenovanému, řízení zemské může však sobě vyhraditi, že jej bude samo vysíláti.

Vláda může každé chvíle nahlédnouti do protokolů v příčině shromáždění spolků sepsaných.

§ 19

Co tuto ustanoveno o tom, že se má každé shromáždění spolku úřadu oznámiti (§ 15), a že vláda může k němu vyslaného odeslati (§ 18), nevztahuje se k sezením představenstva a orgánů kontrolních, ač jsou-li kteří zřízení.

§ 20

Nižádný spolek nečin usnesení, aneb, nevydávaj vynesení takových, ježto by odporovala zákonu trestnímu, aneb jimiž by spolek, co do obsahu nebo do formy, sobě osoboval autoritu v některém oddělení zákonodárství nebo exekutivní moci.

§ 21

Shromáždil-li by se spolek, nešetře toho, co v tomto zákoně nařízeno, budiž shromáždění takové od úřadu zakázáno a dle okolností zavřeno.

Taktéž zavřeno buď od vyslaného vládního, aneb nebyl-li by vyslaný vládní poslán, od úřadu shromáždění i dle zákona svolané, kdyby se v něm proti zákonu v něčem předsešlo, rokovalo se o věcech, které nenáleží v obor činnosti spolku statuty vyměřené, nebo kdyby shromáždění nabývalo povahy veřejnému pořádku nebezpečné.

§ 22

Jak mile se prohlásí, že shromáždění spolku jest zavřeno, jsou přítomní povinni, místo shromáždění hned opustiti a se rozejíti.

Kdo by tohoto nařízení nešetřil, může prostředky donucovacími odstraněn býti.

§ 23

Petice nebo adresy, které od sebe vydává některý spolek, nebudťež podávány od více než desíti osob.

§ 24

Učinil-li by některý spolek usnešení aneb vydal-li by vynešení nějaké, které by bylo na odpor § 20 tohoto zákona, vykročil-li by z oboru působnosti dle statut jemu vyměřeného, aneb nečinil-li by již vůbec dosti tomu, na čem se zakládá právní existence jeho, tedy může býti rozpuštěn.

§ 25

Rozhodovati o tom, má-li spolek rozpuštěn býti, přísluší vůbec řízení zemskému, v případech však, přivedených v § 11, ministerium záležitostí vnitřních, ku kterémuž ministerium se může také vzíti v 60 dnech odvolání z nálezu řízení zemského, kterým spolek byl rozpuštěn.

Jestli tu příčina některá, v § 24 jmenovaná, pro kterou se může spolek rozpustiti, má nižší úřad právo, činnost spolku zastaviti dotud, až se v příčině rozpuštění jeho s konečnou platností rozhodne.

§ 26

Rozejde-li se spolek ze své vůle, povinno jest představenstvo odstupující ihned to oznámiti řízení zemskému, kteréž to předním věstníkům v obecnou známost uvede.

§ 27

Rozpustí-li úřad spolek nějaký, vyhlásí se to veřejnými novinami, a úřad učiní v příčině jmění spolkového opatření zákonem nařízená.

§ 28

Úřadem v tomto zákoně připomínaným rozumí se, není-li výslovně některý jiný ustanoven, vůbec politický úřad okresní, tu však, kde jest císařský úřad bezpečnosti, úřad tento.

Svolal-li by, aneb, měl-li by spolek shromáždění proti tomu, co v tomto zákoně nařízeno, a vzešlo-li by tím veřejnému pořádku a bezpečnosti náhlé nebezpečství, může také každý jiný úřad, jemuž přísluší k zachování pořádku přihlížeti, shromáždění takové zakázati nebo zavřiti. Týž úřad může také zastaviti činnost spolku, kdyby se spolek byl zřídil, neučiniv dosti výminkám v zákoně ustanoveným, aneb kdyby při něm vzešla příčina některá v § 24 přivedená, pro kterou se může spolek rozpustiti. Však povinen jest úřad takový, neprodleně dáti o tom příslušnému úřadu věděti.

Částka druhá

O spolcích politických

§ 29

V příčině spolků politických mají kromě nařízení obecných v částce první položených platnost tato ustanovení zvláštní.

§ 30

Cizozemci, osoby ženské a nezletilé nemohou přijímání býti za členy spolků politických.

§ 31

Představenstvo skládej se nejméně z pěti a nejvýše z desíti členův.

§ 32

Spolky politické jsou povinny, úřadu v § 12 jmenovanému členy své ve třech dnech od početí činnosti, pojmenovati a kdykoli nového člena přijmou, jej oznámiti, každého roku pak seznámení všech členů předložiti.

Tato oznámení jsou zproštěna kolku.

§ 33

Spolkům politickým jest zakázáno, spolky vedlejší (filiálky) zřizovati, mezi sebou se spojovati, aneb vůbec s jinými spolky, buď dopisováním, nebo skrze vyslané ve spojení vycházeti.

Taktéž nemůže žádný člen představenstva býti členem představenstva některého jiného spolku politického.

§ 34

Nositi znak spolkový jest zakázáno.

§ 35

Chtěl-li by některý spolek nepolitický zanášeti se také záležitostmi politickými, povinen bude, zachovati vše to, co v příčině zřizování spolků politických v tomto zákoně nařízeno.

Zdali se některý spolek pokládá má za politický, uvažovati přísluší řízení zemskému, a jde-li o spolky, připomenuté v § 11, též v případech rekursu, ministerium záležitostí vnitřních.

Částka třetí

Ustanovení trestní a závěrečná

§ 36

Porušení tohoto zákona, nevztahuje-li se k němu obecný zákon trestní, potrestáno budiž od soudu co přestupek vězením až do šesti neděl aneb pokutami až do dvou set zlatých.

§ 37

Času války aneb vnitřních rozbrojů může vláda tomuto zákonu na čas nebo v některém místě, zcela nebo z části platnost odejmouti.

§ 38

V příčině spolků, k nimž tento zákon se vztahuje, pozbývá zákon o spolcích, daný dne 26. listopadu 1852, č. 253 zákoníku říšského, a všeliké jiné zákony a nařízení s tímto zákonem se nesrovnávající, moci své.

§ 39

Ministrům záležitostí vnitřních a práv uloženo jest, aby tento zákon ve skutek uvedli.

Ve Vídni dne 15. listopadu 1867.

František **Josef** m. p.

Svobodný pán **Beust** m. p.

Hrabě **Taaffe** m. p.

Rytíř **Hye** m. p.

Svobodný pán **Becke** m. p.

Svobodný pán **John** m. p., p. podm.

Z Nejvyššího nařízení:

Bernard rytíř **Meyer** v. r.

Zákon č. 68/1951 Sb.

Zákon ze dne 12. července 1951 o dobrovolných organizacích a shromážděních.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

Dobrovolné organizace.

§ 1.

K uplatnění svých demokratických práv a tím k upevnění lidově demokratického zřízení a k podpoře úsilí o výstavbu socialismu sdružuje se lid v dobrovolných organizacích, zejména v jednotné odborové organizaci, v organizaci žen, v organizaci mládeže, v jednotné lidové tělovýchovné a sportovní organizaci, v kulturních, technických a vědeckých sdruženích.

§ 2.

(1) Úkoly dobrovolné organizace (dále jen „organizace“) a způsob, jak je plnění těchto úkolů zajištěno, určuje její organizační řád, který obsahuje zejména údaje o názvu organizace a jejím sídle, obvodu činnosti a vnitřním uspořádání.

(2) Ke vzniku organizace je třeba schválení organizačního řádu. Organizační řád schvaluje krajský národní výbor sídla organizace; přesahuje-li vytčený obvod činnosti organizace území kraje, schvaluje organizační řád ministerstvo vnitra.

§ 3.

(1) Členství v organizacích je dobrovolné; členem organizace se může v mezích organizačního řádu stát každý, kdo svou účastí může přispět k splnění jejích úkolů.

(2) Zásadou výstavby organizací je demokratický centralismus. K usnesení stačí většina hlasů, menšina se podřizuje většině; přijatá usnesení jsou závazná pro všechny. Členové volí demokraticky funkcionáře organizace.

(3) Složky organizace řeší své zvláštní úkoly samostatně v souladu s usneseními vyššího orgánu; sdružené organizace řeší v souladu s usneseními vrcholného orgánu úkoly, k jejichž plnění se sdružily.

§ 4.

(1) Stát pečuje o rozvoj organizací, vytváří příznivé podmínky pro jejich činnost a růst a dbá, aby život v nich se vyvíjel v souladu s ústavou a se zásadami lidově demokratického zřízení.

(2) Tuto péči provádějí národní výbory; řídí ji, pokud jde o obecné otázky činnosti organizací, ministerstvo vnitra, jinak ústřední úřady příslušné podle úkolů organizací.

§ 5.

Za organizace podle tohoto zákona se prohlašují Revoluční odborové hnutí, Jednotné svazy zemědělců, Československý svaz mládeže, Svaz československo-sovětského přátelství, Československý svaz žen, Československá obec sokolská a Československý Červený kříž. Ministerstvo vnitra může prohlásit další organizace (spolky) vzniklé před 1. říjnem 1951 za organizace podle tohoto zákona.

Shromáždění.

§ 6.

Ve shodě se zájmy pracujícího lidu je občanům zaručen výkon shromažďovacího práva, pokud se jím neohrožuje lidově demokratické zřízení nebo veřejný pokoj a řád.

§ 7.

Svolavatelé shromáždění a členové jeho předsednictva se starají o udržení pořádku ve shromáždění; každý jeho účastník je povinen dbát jejich pořádkových pokynů.

§ 8.

Společné ustanovení.

Ministr vnitra se zmocňuje, aby v dohodě se zúčastněnými členy vlády vydal podrobné předpisy k provedení tohoto zákona.

Přechodná ustanovení.

§ 9.

(1) Spolky vzniklé před 1. říjnem 1951 (dále jen „spolky“), které vyvíjejí svou činnost ve shodě se zájmy pracujícího lidu, se mohou přeměnit v organizace nebo do nich včlenit; spolek se může přeměnit též v jiný vhodný útvar nebo do něho včlenit. Způsob přeměny nebo včlenění spolků, jakož i zánik zbylých spolků a způsob, jak bude naloženo s jejich majetkem, upraví ministerstvo vnitra v dohodě se zúčastněnými ústředními úřady obecným právním předpisem.

(2) K rozchodu spolku stačí usnesení představenstva (výboru).

§ 10.

(1) Až do své přeměny, včlenění nebo zániku vykonávají spolky nadále svou činnost podle dosavadních stanov; finanční opatření, přesahující rámec běžné správy, mohou činit jen po předchozím souhlasu krajského národního výboru nebo orgánu, který krajský národní výbor k tomu zmocní.

(2) Krajské národní výbory ukládají spolkům povinnosti, aby předkládaly informace k posouzení jejich činnosti.

Závěrečná ustanovení.

§ 11.

Opatření učiněná před 1. říjnem 1951 shodě s tímto zákonem se považují se učiněná podle zákona.

§ 12.

Zrušují se:

1. zákon č. 134/1867 ř. z., o spolčovacím právu, a zákon r. 135/1867 o shromažďovacím právu, ve znění pozdějších předpisů;

2. nařízení uherského ministra vnitra ve věcech práva spolčovacího a shromažďovacího, zejména nařízení č. 216/1848 B. M., č. 128/1868 B. M., č. 1394/1873 pres. B. M., č. 773/1874 B. M., č. 1508/1875 B. M., č. 766/1898 B. M., a č. 7430/1913 B. M. ve znění pozdějších předpisů a

3. ustanovení zákona č. 145/1947 Sb., o organizaci zemědělců republiky Československé, pokud odporují tomuto zákonu.

§ 13.

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. října 1951; provede jej ministr vnitra v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Gottwald v. r.

Dr. John v. r.

Zápotocký v. r.

Nosek v. r.

Stanovy „Musea okresu hlineckého“

- 1) Spolek „Museum okresu hlineckého“ zřizuje se k šíření osvěty v okrese hlineckém.
- 2) Účele v § 1. vytknutého bude se „Museum“ domáhati těmito prostředky:
 - a) Zakládá a rozmnožuje sbírky vědecké, starožitnické, umělecké i technologické se zvláštním zřetelem k poměrům a potřebám okresu hlineckého.
 - b) Propůjčuje sbírky snešené a občas i obecnstvu přístupné k názornému vyučování na občanské škole hlinecké, jakož i ku dalšímu vzdělání se učitelstva tohoto ústavu.
 - c) Pořádá výstavy a přednášky vědecké, hospodářské a průmyslové, vůbec poučné v Hlinsku i v jiných místech okresu hlineckého; přednášky politické se nepořádají.
 - d) Stará se o zevrubné a všestranné přírodovědecké, historické a hospodářské prozkoumání okresu hlineckého, jakož i o vyhledávání a zachování památek starožitných a historicky důležitých.
 - e) Zřídí museální knihovnu.
- 3) Prostředky k domáhání se účelův těchto opatří „Museum“ dary a odkazy příznivců osvěty a školství, zastupitelstev okresních i obecních, příspěvky členův a výnosem podnikův spolkových, jako výstav, přednášek aj.
- 4) Museum se zřídí, jakmile se 12 členův zřizovacímu výboru přihlásí, a obnovovati se bude přijímáním nových členův dle stanov těchto.
- 5) Sídlem „Musea“ jest město Hlinsko.
- 6) Členem „Musea“ může být svéprávný, bezúhonný občan rakouský, jakož i osoba morální, když se zaváže tyto stanovy plniti a když výborem „Musea“ za člena přijata bude.
- 7) Členové spolku jsou: 1) zakládající, 2) přispívající, 3) výkonní neb dopisující a 4) čestní.
- 8) Členové zakládající přispějí „Museu“ buď najednou aneb v ročních lhůtách po 5 zl. – 40 zl. jednou pro vždy, aneb věnují „Museu“ předměty jemu se hodící a po seznání znalcův na 40 zl. oceněné. Přispívající členové přispívají čtvrtletně „Museu“ po 50 kr. r. č. Výkonní členové starají se o přímé rozmnožování sbírek a dopisují o věcech a o zájmech „Musea“ výboru. Čestní členové, jež valná hromada za zásluhy o zájmy „Musea“, školství a osvěty volí, nemají k spolku žádných hmotných povinností. Veškerí členové jsou povinni radou i skutkem zájmy spolku všemožně podporovati a hájiti.
- 9) Veškerí členové mají právo: 1) shromáždění jakož i přednášek a výstav „Musea“ bezplatně se účastniti, 2) z knihovny „Musea“ knihy bezplatně si vypůjčovati, 3) k veškeré správě spolku dohlížeti, 4) o valné hromadě návrhy činiti, výbor správní voliti a mohou do výboru voleni býti.
- 10) Spolek „Museum“ řídí: valná hromada, správní výbor a starosta.
- 11) Valnou hromadu řádnou svolává starosta každoročně v červenci, mimořádnou pak po snešení výboru neb na žádost třetiny členův svolati povinen jest. – Valná hromada uzavírá o všech finančních otázkách spolkových; povoluje rozpočty předběžné, jimiž se výbor řídití musí, vyřizuje účty výroční; na návrh výboru volí čestné a výkonné členy „Musea“; volí výbor správní, jakož i revisory účtů. Veškeré volby konají se lístky volebními, taktéž o všech osobních otázkách tajně se hlasuje lístky.
- 12) Výbor správní složen jest z 9 na tři léta volených z 3 virilních hlasů. Z devíti volených členův nejméně šest musí bydliti v Hlinsku. Členové zakládající volí tři, členové přispívající též tři, členové čestní a výkonní taktéž tři členy výboru. Virilní hlas ve výboru „Musea“ má zastupitelstvo okresu hlineckého, místní školní rada hlinecká a ředitel občanské školy hlinecké, by ve výboru zájmy okresu, obce a školy a v zastupitelstvu, v místní školní radě a ve sboru učitelském navzájem zájmy „Musea“ zastupovali a hájili. Vykonavatelem práv hlasu virilního může být toliko člen „Musea“.
- 13) Výbor jest výkonný orgán valné hromady, zasedá pravidelně jednou ve dvou měsících a mimořádně, kdy toho starosta neb jedna třetina výborův potřebí uzná. Výbor vykonává předkem snešení valné hromady, vyřizuje veškeré běžné záležitosti správní, stará se o zachování a zvelebování sbírek i veškerého majetku „Musea“, jakož i o rozvoj a pokrok činnosti spolkové, snáší se o navrhování členův čestných a výkonných, volí starostu, pokladníka a jednatele spolku, jakož i stálé neb občasné komise vědecké k

účelům zvláštním a správce sbírek „Musea“. – Výbor vylučuje členy, kteří stanov těchto nešetřice proti zájmům a prospěchům „Musea“ působili. Z veškerého jednání svého jest výbor valné hromadě odpověden.

- 14) Starosta řídí veškerou činnost „Musea“, svolává a řídí valné hromady i schůze výboru a má vrchní dohlídku ku veškerému působení spolku vůbec; náměstek, jež si z členů výboru zvolí, ve všem stejným právem starostu zastupuje.
- 15) Pokladník obstarává finanční hospodářství spolku a jest za pokladnu zodpověden; sestavuje rozpočty a skládá účty valné hromadě. – Revisoři účtů prohlíží předlohy pokladní a podávají o výsledku valné hromadě zprávu.
- 16) Jednatel vykonává veškerou s činností spolku spojenou práci kancelářskou, vede knihu památnou i matriku úřadů, podává ve schůzích valných i výborových zprávy o činnosti „Musea“.
- 17) Jen starostou neb po případu náměstkem jeho svolaná hromada valná neb schůze výboru může platně usnášeti se, je-li ve valné hromadě, nepočítaje členy čestné, většina členů „Musea“ zastoupena, a je-li zasedání výboru nejméně 5 volených členů přítomno. – Kdyby k uzavírání platnému potřebný počet členů se nesešel, svolá se zasedání nové a v něm se usnáší pak platně bez ohledu na počet členů přítomných. – Při stejnosti hlasův rozhodne hlas starostův, kterýž jinak toliko při volbách právo hlasovací má. V hromadě valné členové přesporní plnomocníky zastupování býti mohou, avšak plnomocníkem může býti toliko člen „Musea“ a jeden člen toliko jedno smí plnomocenství míti. Osoby morálně v hromadách „Musea“ zastupuje buď po zákonu neb dle stanov k zastupování tomu povolaný a oprávněný hodnostář aneb zvláště k tomu zvolený důvěrník.
- 18) Vyhlašky a veškerá sepsání „Musea“ podpisuje starosta a jednatel.
- 19) Veškeré rozepře mezi členy „Musea“ ze svazku spolku vzešlé vyrovnává soud smířčí, do něhož volí každá strana dva členy; ti zvolí pátého člena za předsedu. Při stejnosti hlasův rozhoduje předseda smířčího soudu o nálezu hlasem svým; proti nálezu tohoto soudu není odvolání; nepodrobení se témuž nálezu jest příčinou vyloučení ze spolku.
- 20) „Museum“ zastupuje naproti úřadům a osobám třetím starosta, po případu jeho náměstek.
- 21) O rozejití se „Musea“ může rozhodnouti jen hromada valná u přítomnosti dvou třetin všech členův většinou dvou třetin hlasův přítomných, a to jen tehdy, když všickni tři hlasové virilní výboru, totiž zástupce okresního zastupitelstva, místní rady školní a ředitel školy občanské v Hlinsku s tímto snešením souhlasí. Po rozejití se „Musea“ odevzdají se veškeré sbírky a veškerý majetek „Musea“ šetříc všech výhrad, práv i závazkův k majetku a ku sbírkám „Musea“ z jakýchkoliv titulův se táhnoucích, zástupcům okresního zastupitelstva, hlinecké místní školní rady a řediteli školy občanské, a zůstanou ve správě tohoto tříčlenného kuratoria při občanské škole hlinecké. Zastupitelstvo okresní a místní školní rada volí svého zástupce do kuratoria tohoto. – Povinnosti kuratoria jmenovaného jest o to péči míti, by ze sbírek nic odcizeno nebylo, by ty samé neztenčené, neporušené byly zachovány a účelům vzdělávacím v § 2. vytknutým nikdy odcizeny nebyly. Sbírký a majetek „Musea“ nikdy prodány neb z Hlinska odvezeny a účelům svým odcizeny býti nesmí.
- 22) K činnosti a ku správě „Musea“ dohlíží orgány vládní dle ustanovení zákona ze dne 15. listopadu 1867. Ve sbírce obrazů, fotografií, výkresů, kněh a listin nebude se ničeho nacházeti, co by bylo proti zákonu tiskovému, začež odpověden jest výbor.

Stanovy archeologického sboru „Vocel“ v Hoře Kutné a okolí

§ 1. Účel

Účelem archeologického sboru, zvaného na vděčnou památku slavného archeologa a zdejšího rodáka „Vocel“ jest: písemní a umělecké památky v Hoře Kutné a v okolí sbíratí před zkázou je chrániti a známost o nich a o místní historii šířiti. – Sídlo své má v Hoře Kutné.

§ 2. Prostředky

Účele toho hledě sbor dosáhnouti

- a) vyhledává a seznamenává písemní a umělecké památky v H. Kutné a okolí,
- b) sbírá a chová památky pohyblivé,
- c) obrací zřetel svůj a jiných k důležitým památkám nepohyblivým a přispívá k zachování jich,
- d) pečuje, aby jinde chované, pro Horu Kutnou a okolí důležité památky byly pro sborovou sbírku buď v originále získány, buď aspoň věrně opsány neb obkresleny,
- e) stará se s příslušnými obcemi, aby místa v dějinách českých znamenitá v obvodu jejich nějakým památníkem označena byla,
- f) pořádá občas archeologicko-historickou výstavu v Hoře Kutné,
- g) při tom neb i v jiný příhodný čas pořádá bezplatnou přednášku, buď o některých památkách, buď z historie města neb okolí,
- h) vydává zprávu sborovou a
- i) časem také větší nebo menší pojednání buď s historie města neb okolí, buď o některé důležité památce s náležitým jí vyobrazením, buď jen vyobrazení samo – bude a udržuje i takto v lidu šetrnost a lásku k památkám uměleckým a historickým.

§ 3. Údové

Údové sboru jsou: 1. čestní, 2. činní, 3. přispívající, 4. dopisující.

Údy mohou být jen osoby bezúhonné a soběprávné.

§ 4. Čestnými údy mohou býti mužové pro zásluhy o vědu, umění neb o sbor voleni po návrhu správního výboru ve valné hromadě.

§ 5. Činní údové jsou, kteří zavazují se k povinnosti, že budou pracovati v ohledu literárním a uměleckém, nebo co sběratelé památek k dosažení účele sborového v §2. naznačeného, a platí roční příspěvek nejméně 2 zl. r. č.

§ 6. Přispívající údové jsou přátelé věd a umění, zvláště pak archeologie české, kteří platí roční příspěvek nejméně 2 zl. r. č.

§ 7. Dopisujícími údy jsou, které správní výbor mimo Horu Kutnou jmenuje, aby byli prostředníky při sborové činnosti. Dopisující úd může býti spolu činným nebo přispívajícím údem.

§ 8. Kdo za úda činného či přispívajícího chce přijat býti, ohlásiž se u jednatele neb pokladníka sboru, který jej oznámí správnímu výboru.

§ 9. O přijetí čestných a přispívajících údů rozhoduje správní výbor.

§ 10. Roční příspěvky platí se pravidelně na začátku správního roku.

§ 11. Práva údů

Každý úd má právo:

- a) bezplatně navštěvovati sbírky, přednášky a výstavy sborové,
- b) účastniti se valné hromady dle §24.,
- c) návrhy činiti výboru a valné hromadě,
- d) obdržeti zprávy dle §2. h) a práce menší dle §2. i) sborem vydané zdarma, práce větší za poloviční cenu.

Jediné právo volení býti ponechává se jen údům činným a přispívajícím.

§12. Správa sboru

Správu sboru řídí předseda (a jeli tento zaneprázdněn jeho náměstek) se správním výborem 9 údů.

§ 13. Volba veškerých výborův a náhradníkův platí na tři roky. Odstupující mohou zase voleni býti. Údové výboru a jich náhradníci musí stálý příbytek svůj míti v Hoře Kutné neb v nejbližším okolí. Náhradníci nastupují v tom pořadí na úprázněná místa ve výboru, v jakém byli voleni.

§14. Správní výbor zvolí sobě ze svého středu: místopředsedu, jednatele, správce sbírek a pokladníka.

§ 15. Předseda a) jest zástupcem sboru k úřadům a jiným osobám, b) svolává výbor ke schůzím, c) předsedá výboru a valné hromadě, d) podpisuje s jednatelem všechny listiny od sboru vycházející, e) má právo činiti zvláště nutná vydání až do 10 zl. r. č., načež si schválení výboru v nejbližší schůzi vymáhá.

§ 16. Místopředseda zastupuje předsedu, kdykoli tento jest jinak zaneprázdněn, má v tom ohledu všechna jeho práva a povinnosti, jinak má též práva jako každý jiný úd správního výboru.

§ 17. Jednatel a) obstarává všechny potřebné práce písemní, b) podpisuje spolu s předsedou veškeré spisy jménem sboru vycházející, c) činí přípravy ke schůzím výboru a valné hromady a dává při nich potřebné zprávy, d) přechovává sborový archiv.

§ 18. Správce sbírek a) pečuje o pořádek v nich, b) sestavuje a doplňuje seznam jich, c) ručí za ně sboru.

§ 19. Pokladník a) přijímá, opatruje a spravuje peněžní jmění sboru, jmenovitě roční příspěvky údů, b) ručí za ně sboru, jakož i za škody vinou a vedením jeho způsobené, c) platí výdaje na písemní poukázky předsedovy.

§ 20. Správní výbor a) činí platná usnesení ve všech záležitostech sborových, b) přijímá a vylučuje činné a přispívající údy, c) udílí a odnímá hodnotu údu dopisujících, d) rozvrhuje vědecké a umělecké práce sborové mezi činné údy, e) svolává valnou hromadu a podává jí účty, které již 8 dní před ní v místnostech svých k nahlédnutí vyloží, a zprávy své.

K platnému usnesení potřebí jest, aby nejméně 5 údů výboru bylo pohromadě, a rozhodují prostou většinou hlasů, vyjma § 30. c) Při rovnosti hlasů rozhodne předseda.

§21. Správní rok počíná se měsícem lednem.

§ 22. Valná hromada

řádná budiž svolána každého roku během měsíce ledna. Den této bude pokaždé správním výborem ustanoven, který k ní nejméně 8 dní napřed všechny údy pozve a podá spolu program věcí čelnějších, o nichž se bude jednati.

§ 23. Mimořádná musí valná hromada svolána býti a) když se o tom snese správní výbor neb b) když toho žádá aspoň 1/5 údů.

§24. Valné hromadě náleží:

- a) schvalovati zprávu výboru správního o působení sboru v roce právě minulém,
- b) voliti předsedu, 9 údů správního výboru, mezi nimiž aspoň 5 údů činných a 5 náhradníků jich,
- c) voliti 2 revisory účtů,
- d) voliti protektora sboru,
- e) voliti čestné údy,
- f) měniti stanovy tyto, k změně pak jest třeba schválení c. k. úřadů,
- g) rozhoduje o návrzích, které a) buď správním výborem byly podány, nebo b) které od jednotlivých údů pocházejí. Tyto musí od 10 spoluúdu podepsány a nejméně tři dni napřed správnímu výboru podány býti.

§ 25. K platnému usnesení valné hromady potřebí jest, aby se pětina údů k tomu sešla a rozhoduje prostá většina hlasů, vyjma § 31. a). Při rovnosti hlasů rozhodne předseda, který o jiných případech nehlasuje.

§26. Mimo valnou hromadu odbývá správní výbor schůze své pravidelné každého měsíce jednou a dle potřeby také častěji. – Činní údové shromažďují se pak také jednou měsíčně pro vzájemné pěstování sborových zájmů vědeckých a uměleckých. – Jednání všech schůzí zapisují se do protokolu.

§ 27. Volby konají se osobně odevzdáním lístkův.

§ 28. Jednací řeč jest česká.

§ 29. Každá valná hromada budiž napřed c. k. úřadu, jemuž dohlídka nad spolky přísluší, oznámena s udáním předmětův, o kterých bude se jednati.

§30. Údem přestává býti: a) kdo vystoupení své písemně sdověděl, b) kdo třikráte byv upomínán, roční příspěvek svůj zapraviti obmeškává, c) kdo byl vyloučen. Vyloučení se státi může jen správním výborem, a sice dvěma třetinami hlasů přítomných.

§31.

- a) Sbor přestává, prohlásí-li se pro to tři čtvrtiny veškerých údů činných a přispívajících.
- b) Kdyby sbor přestati měl, případne veškeré sborové jmění obci Kutnohorské k založení musea.

Stanovy musejní společnosti v Chrudimi

§. 1.

Spolek „musejní společnost“ má za účel zarazití a spolkovou činností stále rozmnožovati sbírky při školních ústavech města Chrudimí. Sídlo spolku jest město Chrudim, na něž se činnost spolková obmezuje. Sbírký spolkem zaražené mají jméno: „Městské museum při školních ústavech chrudimských“ a jsou v obsahu §2 naznačeného.

Účel musea jest, aby sbírkami v §2 naznačenými přispělo ku vzdělání mládeže a obecnstva. Z té příčiny hlavní zřetel musejní společnosti bude k tomu obrácen, aby sbírkami musejními se názorné vyučování na školních ústavech chrudimských umožnilo a rozšířilo, zároveň ale též obecnstvu škole odrostlému poskytnuta byla příležitost sbírkami svých vědomostí rozšířiti.

§. 2.

Museum obsahovati bude především čeho k názornému vyučování ve školních ústavech chrudimských jest potřebno a užitečno, pak co ku poučení mládeže i obecnstva sloužiti může aneb pro vědeckou a uměleckou uschování zasluhuje.

Sbírký musejní jsou následovně roztříděny:

1. Přírodovědné museum, které se rozpadává na:
 - a) sbírku zoologickou,
 - b) sbírku botanickou i založení zahrady botanické,
 - c) sbírku mineralogickou a geologickou.
2. Fisikální kabinet.
3. Chemické laboratorium.
4. Sbírký technologickou a zboží.
5. Sbírký nástrojů a modellů mechanických a měřických.
6. Sbírký odlitků sádrových a modellů architektonických.
7. Sbírký obrazů, fotografií, výkresů atd.
8. Sbírký předmětů etnografických.
9. Sbírký starožitností.
10. Sbírký knih, listin atd.

§. 3.

Prostředky k dosažení vytknutého cíle jsou příspěvky a dary úduv a přátel osvěty, kteréž k jejich přihlášení výbor přijímá.

§. 4.

Údy spolku mohou býti všichni samosprávní a neúhonní občané a sice:

- a) zakládající, kteří spolku nejméně 40 zl. r. č. jednou pro vždy a sice ve lhůtách ročních po 10 zl. r. č. darují, jakož i ti kdož museu předmět darují, jehož cena dle úsudku výboru 40 zl. r. č. převyšuje;
- b) přispívající, kteří k účelu spolku ročně 2 zl. r. č. a sice v čtvrtletních lhůtách po 50 kr. r. č. do pokladnice spolkové přispívají;
- c) výkonní údové (sběratelé a dopisovatelé), jenž na návrh výboru ve valné hromadě jsou voleni;
- d) čestní údové, kteří jsou k návrhu výboru od valné hromady jen za zvláštní veliké zásluhy o spolek aneb o osvětu a vzdělání mládeže a obecnstva vůbec voleni; přijmutí cizozemců za údy čestné vázáno jest na svolení c. k. ministerského praesidia.

§. 5.

- a) Povinností všech údů jest, aby účelům spolku ze všech sil svých radou a skutkem sloužili a činnost spolku podporovali.
- b) Povinností údů zakládajících a přispívajících jsou mimo odstavec a) tohoto § již v § 4. naznačeny.
- c) Výkonných údů povinnosti naznačeny jsou v odstavci a) § 5., zejména však jim náleží se spolkem dopisovati a stále o rozmnožení sbírek musejních péči míti.
- d) V místech pro sbírky musejní důležitých volí výbor z údů činných, tam se nacházejících, jednatele a zástupce své, jichž povinností bude, aby spolek při sbírání a kupování předmětů pro sbírky musejní zastávali a zásilky obstarávali.
- e) Práva všech údů jsou stejná.

§. 6.

- a) Valná hromada, do které veškerí údové přístupu mají, sestupuje se ku svolání přednosty listem okružním řádně jednou v roce a to během měsíce května, jí předsedá starosta výboru neb jeho náměstek.
- b) Výboru však ponecháno jest právo svolati mimořádnou hromadu, kdykoli toho prospěch spolku nutně vyžaduje.
- c) Valná hromada volí správní výbor a sice vždy na 3 po sobě běžící léta, uzavírá o veškerých záležitostech, jenž náleží do oboru činnosti spolkové, zejména kontroly činnost výboru, volí ze svého středu pokladníka, kontrolyjící komisi nad účty pokladnickovými, volí k návrhu výboru čestné a výkonné údy a přísluší jí i právo vyloučiti údy, kteří by proti stanovám těmto jednali a spolku na škodu byli.
- d) Valná hromada přijímá od jednatele výroční zprávu o činnosti výboru.
- e) K platnému uzavírání jest třeba, aby schůzi nejméně 21 údů přítomno bylo a rozhoduje se nadpoloviční většinou hlasů.
- f) Ve valné hromadě koná se volba výboru a pokladníka vždy listky; zvoleni jsou ti, jenž mají relativní většinu hlasů.

§. 7.

- a) Výbor může být volen z veškerých údů.
- b) Čtyři údové výboru musí míti své stálé bydliště v Chrudimi.
- c) Výbor jest činný orgán valné hromady, za činnost svou je valné hromadě zodpověden.
- d) Schází se v řádné porady nejméně jednou za měsíc, v mimořádné vždy, kdykoli starosta spolku a jednatel, neb třetina údů výborových si toho přeje;
- e) Tentýž ustanovuje u dorozumění s vědeckými komisemi čas a způsob přístupu k poučení obecnstva.
- f) Výbor volí ze svého středu starostu a zástupce starosty, z veškerých pak údů jednatele, 2 zapisovatele a vědeckou komisi.
- g) Celý výbor čítá 7 údů a k platnému uzavírání jest potřeba přítomnosti předsedy a nejméně 3 údů výboru. Absolutní většina hlasů rozhoduje a kdyby při hlasování výboru neb valné hromady mělo býti stejně hlasů, pak rozhoduje hlas předsedy nebo jeho zástupce.

§. 8.

- a) Výbor uspořádá výstavu v čas valné hromady všech za celý rok koupených neb získaných předmětů.
- b) Jednatel se zapisovateli píše protokol ve schůzích valných a výborových, vyhotovují všechny listiny, vedou památní a všechny knihy a korespondenci spolkovou a obstarávají a přijímají veškeré zásilky spolkové.

§. 9.

Pokladník přijímá od údů příspěvky jakož i dary peněžité do pokladnice spolkové a vede účty nad příjmy a výdaji spolkovými. Z pokladnice spolkové vyplácí jen na poukázky starostou a jednatelem podepsané, zakládající se na usnesení výboru; v případech nutných oprávněn jest starosta učiniti výlohu proti dodatnému ospravedlnění se výboru.

Pokladník jednou do roka skládá valné hromadě účty, které pak kontrolovají komise přeskoumá.

Údové výboru jsou zodpovědní za správné nakládání se jměním spolkovým.

§. 10.

- a) Vědecké komise jsou sbory znalců, které buď vědeckou neb pedagogickou vzdělaností svou výboru sloužiti mají.
- b) Celý učitelský sbor škol chrudimských má právo míti v komissích těch svých zástupců a vrchní řídítel škol chrudimských (kdyby se tohoto práva sám nevzdal) starostou vědeckých komissí.
- c) Vědecké komise zvolí ze svého středu kustosy sbírek musejních, kteroužto volbu výbor a valná hromada potvrzuje.
- d) Vědeckými komissím svěřena veškerá péče o zachování sbírek.
- e) Kustosové jsou starostovi vědecké komise, tento pak výboru za zachování sbírek zodpovědní.
- f) V oboru činnosti vědeckých komissí jest:
 - a) upravení a uspořádání sbírek;
 - b) péče o to, aby obecnstvu a mládeži přístupnými se staly a svého účele co možná dosáhly;
 - c) výklady a pokusy k poučení obecnstva;
 - d) se vším však, cokoli vědecké komise podnikají, musí správní výbor být srozuměn.

§. 11.

Řídítel škol chrudimských jest oprávněn užívati sbírek musejních ve školách co prostředků vyučovacích. Řídítel jest (není-li tím již starosta vědeckých komissí) zodpovědný za poškození sbírek ve škole správnímu výboru.

§. 12.

Pokud spolek trvá, jsou sbírky jměním spolkovým účelům věnovaným. Po rozpadnutí spolku stanou se co „městské museum“ jměním obce chrudimské k účeli §1. K zabezpečení posledního má zastupitelstvo obce chrudimské právo voliti ze svého středu kuratora sbírek musejních, který by záležitosti spolkové v zastupitelstvu obecním, záležitosti obecní v správním výboru zastával a o to péči měl, aby sbírky určené svému co „městské museum“ zachovány byly.

§. 13.

Spolek trvá pokud 20 přispívajících údů čítá, jak mile by počet přispívajících údů menší byl, má valná hromada právo usnesti se 2/3 hlasů na tom, má-li spolek se rozpadnouti, aneb dále trvati.

V případě, kdyby spolek přestal trvati, odevzdá výbor spolku veškeré jmění spolkové dle inventáře a účtů pokladnickových zastupitelstvu města Chrudimi k účeli §1. Teprv po řádném odevzdání musea do rukou správy obce chrudimské ztrácí výbor zodpovědnost svou.

§. 14.

Rozepře povstalé mezi údy spolku a výborem anebo mezi údy spolku z poměrů spolkových, rozhodnou se smírcím soudem šesti smírců ze předsedání přednosty. K tomu cíli volí každá strana tři údy spolku za smírce. Rozsudek děje se absolutní většinou hlasů.

Proti výroku soudu smírcího nastupuje odvolání k valné hromadě.

§. 15.

Ve sbírce obrazů, fotografií, výkresů, kněh a listin nebude se ničeho nacházeti, co by bylo proti zákonu tiskovému, začez je zodpovědný výbor.

§. 16.

Spolek má jméno: „Musejní společnost v městě Chrudimi“, museum pak: „Městské museum při školních ústavech chrudimských.

Heslo spolku jest: „Vědou k osvětě.“

Znak pečeti: Městská orlice se štítem na prsou, v němž rostoucí měsíc a hvězda.

§. 17.

Aby uzavření valné hromady na změnu stanov platnosti nabylo, musí k tomu úřední státní svolení vymoženo býti.

§. 18.

Právo dohlídky má správa státní ve smyslu § 22 zákona spolkového, a bude tedy povinností spolku, aby odbývání valné hromady spolu s udáním článků programu nejdéle 3 dni napřed politickému okresnímu úřadu oznámeno bylo.

§. 19.

Starosta spolku a jednatel zastupují spolek proti osobám třetím a proti úřadům.

Stanovy Včely, spolku na sbírání památek a starožitností v Královském městě Čáslavi

§ 1. Účel spolku

Účelem spolku jest pátrati po starožitnostech a památkách, ježto země česká a každý její okres v hojné míře v svém lůně chová, je sbíráti, uschovávat i vystavovati.

§ 2. Členové spolku

Členové spolku jsou dvojí: a) výkonní, b) přispívající. Údem výkonným stane se každý dospělý a neúhonný občan království Českého, jenž běže na sebe povinnost pátrati po památkách a starožitnostech země České, zvláště ale kr. města Čáslavi a jeho okolí, je řádně sepisovati a vše bezplatně vykonávati. Údem přispívajícím stane se též každý dospělý a neúhonný občan království Českého, jenž se uvolí každoročně platiti do pokladnice spolkový peněžitý příspěvek 1 zl. r. č. v půlletních lhůtách na zaplacení nákladu spolkového.

§ 3.

Předmětem pátrání jsou:

- a) kostely, chrámy, kaple, jejich nadace, původ, stavba, ozdoby, oltáře, obrazy, pomníky, krypty, věže, zvony apod.,
- b) hřbitovy, jejich polohy, původ, krypty, náhrobky, nápisy,
- c) kapličky a kříže polní zvlášť na rozcestí, jejich původ a nadace, pověsti, které kolují,
- d) fary a školy, jejich původ, stavba, nadace, památní knihy a matriky farní,
- e) radnice, domy městské a obecní s celým archivem,
- f) výsady cechů, jejich památní a početní knihy a jiné dokumenty,
- g) poloha měst, městysů, vesnic, mlýnů, samot, jejich jména, původ a dějiny,
- h) jména neb přezdívky, pak poloha krajin, luhův, řek, potoků, rybníků, borů, lesů, skal, dolin, cest a silnic, rozcestí, průhonů, vrchů, kopců, mostů, břehů, hrází, strání apod.,
- i) domy starožitní soukromníků, jejich původ, příběhy a držitelové,
- j) knihy gruntovní měst a vesnic,
- k) josefínský a nový katastr,
- l) rodiny starobylé, jejich jména a dějepis,
- m) události a příběhy, jakož i požáry, bitvy, šarvátky, nemoci a jiné nehody přírodní,
- n) spisy památní všeho druhu,
- o) obyčeje, hry, zpěvy při zvláštních slavnostech
- p) zámky panské, jejich původ, stavba, okrasa, dějiny a držitelové,
- q) staré hrady, sbořeniště, městské hradby, bašty, brány, valy, příkopy a parkány,
- r) popraviště a jiná místa, kde pověsti národní, noční pobludy se ukazují a vůbec místa strašlivá,
- s) báně, šachty, doly, jejich obsah, kovy, nerosty vůbec vzácné, druhy kamenů, rostlin apod.,
- t) slavnosti venkovské: obžínky, posvícení, svatby, křtiny, kouzelné a nešťastné dny a noci,
- u) bajky čarodějné a povídky,
- v) obleky, šatstvo, kroje staromódní,
- w) mluva, výrazy, pořekadla apod.,
- x) staré erby, pečeti, památní peníze, doklady.

§ 4.

Spolek má svůj střed v městě Čáslavi a vstoupí tenkrát v život, když přihlásí se nejméně 20 údů činných.

§ 5.

Tito údové vyvolí sobě ze svého středu nadpoloviční většinou hlasů správní výbor pětiúdobový na tři léta, kteréhožto dále povinností je ustanoviti sobě též na tři léta ze svého středu nadpoloviční většinou hlasů všech přítomných údů starostu neb předsedu, pak jednatele, posledního co spolu pokladníka a početvedoucího. Údem výboru se může státi ten jenž bytem jest v městě Čáslavi.

§ 6.

Každý úd výkonný má právo:

- a) hlasovati při valné schůzi ve všech záležitostech spolkových,
- b) činiti návrhy v poradách.

Údové přispívající mají jediné právo, podávati písemné návrhy starostovi spolku.

§ 7.

1) Každý úd výkonný povinován jest:

- a) zúčastniti se ve všech poradách spolkových jemu od předsedy oznámených,
- b) stanov šetřiti a podrobiti se všemu, cokoli by se ve spolku ustanovilo,
- c) přispívati dle možnosti ku zvelebení a šíření spolku,
- d) každého čtvrtléta podati výboru se vši hodnověrností a svědomitostí zprávu o výsledcích svého pátrání po památkách a starožitnostech, dle možností předložiti vynalezené listiny s knihy v prvopisu neb zaopatřiti aneb podati jejich věrný přepis. Jelikož se zprávy a listiny důležité po roce dají svázati knihaři má se k tomu hleděti, by se užívalo stejného papíru pro kolky předepsaného ve formě archivé.

2) Každý přispívající úd je zavázán, peněžitý roční příspěvek 1. zl. r. č. tím jistěji do pokladnice složiti, an by se po dvou letech neplacení za to mělo, že tentýž úd ze spolku vystoupil.

§ 8.

Jmenní spolkové tvoří příspěvky údův přispívajících a jiné dary dobrodincův. Peněz spolkových nakládá se výhradně k účelům spolkovým

§ 9.

Správa spolková přísluší:

- a) shromážděným údům výkonným,
- b) výboru z údů výkonných na tři léta zvolenému.

Údové výkonni shromažďují se jednou do roka ve valné schůzi 1. května. V případech zvláště důležitých svolává předseda valnou schůzi mimořádnou, jakož i tehdy když jedna třetina údů výkonných schůzi žádá.

V obor valné schůze náleží:

- a) volba výboru,
- b) přijímání výročních účtů, k jejichž skoumání dva účetní dozorce ustanovuje,
- c) usnešení se o najímání místností spolkových,
- d) změna stanov,
- e) ustanovení, co státi se má, kdyby spolek rozejíti se měl.

Ve valné hromadě rozhoduje se nadpoloviční většinou přítomných údů.

§ 10. O výboru a jeho činnosti

Výbor skládá se:

- a) ze starosty neb předsedy,
- b) z jednatele co spolupokladníka a početvedoucího,

- c) ze třech výborů.

Výbor zodpověden jest ve všech záležitostech celému spolku. K platnému uzavření třeba jest přítomnosti dvou výborů, jednatele a předsedy, neb případu nepřítomnosti starosty zastupuje ho jednatel, uzavírá se prostou většinou hlasů.

Výboru náleží:

- a) každý čtvrt léta odbývat schůzi buď v bytě předsedy neb jednatele,
- b) proskoumávati všemi údy výkonnými podané zprávy a předložené sbírky památek a starožitností, důležité zprávy a listiny, jich opisovati a uschovávat, nad tím rozhodovati, které sbírky resp. památky mají se oznámiti a odeslati Museu král. Českého,
- c) vykonávati dohlídku nad účty,
- d) výlohy k účelům spolkovým potřebné ustanoviti neb schváliti,
- e) o zvelebení a šíření spolku se starati a rozhodovati nad návrhy k tomu účelu konanými,
- f) založiti knihu konferencí a do ní všechna usnešení stručně zapisovati,
- g) přijímati údy výkonné a přispívající a jich vepsati do řádného seznamu.

§ 11.

Starosta předsedá valnému shromáždění, výboru, řídí veškeré záležitosti správy vnitřní, zastupuje spolek naproti úřadům a třetím osobám, a bez písemní poukázky jeho na usnešení výboru nepřijímá a nevyplácí se ničehož. On podává na valné hromadě zprávu o příjmech a výlohách, o veškerém stavu a řízení spolku. V jeho nepřítomnosti předsedá jednatel, jenžto zastupuje starostu ve všech výkonech jemu příslušných.

§ 12.

Jednatel obstarává s předsedou veškeré dopisování, vede knihu konferenční, uschovává pečeť spolkovou, přijímá a vyplácí co pokladník peníze na písemní poukaz předsedův, skládá roční účty, zastupuje předsedu v jeho nepřítomnosti, přijímá také všechny zprávy a sbírky k vyřízení a dalšímu uschování. On jest zpravodajem při schůzích výborových.

§ 13. Vyloučení a vystoupení ze spolku

Vystoupení ze spolku děje se oznámením předsedovi. Údové se tenkrát za vyloučené uznati mají, kdyžby přispívající úd po dvě léta žádného příspěvku neplatil a úd výkonný po celý rok žádných zpráv o svém pátrání nepodal. O takovém vyloučení rozhoduje výbor. Zřejmá nepoctivost a rozbroje mezi údy mohou zavdati příčinu k vyloučení úda, o čemž valná schůze rozhoduje. V případě stálého nedorozumění a sporu mezi údy vyvolí sobě každá strana svého smírce, jenž pod předsedáním starosty prostou většinou hlasů rozhoduje na způsob pro obě strany závazný.

§ 14.

Spolek, jehožto působení podobá se činnosti včel, budiž nazván „*Včelou Čáslavskou*“.

§ 15.

Spolek má zůstatí ve stálém spojení s museem království Českého a může sobě zaopatřiti spis a popsání památek a starožitností v museu uschovaných pro město Čáslav a okolí veledůležitých, jakožto má býti také povinností spolku všechny památky a starožitnosti vypátrané pro království České a celý národ veledůležité, dle usnešení výboru toutéž museu oznámiti a dle přání ředitelstva musejního jemu odeslati.

§ 16.

Spolek rozejíti se má, když jedině 5 údův zůstalo, neb kdyby dvě třetiny údův veškerých nadpoloviční většinou hlasů se pro to usnesli. V tom případě má peněžité jmění se všemi sbírkami památek a starožitností a vším majetkem náležeti Čáslavskému školnímu ústavu.

§ 17.

Politickému úřadu přísluší právo účastnit se v poradách a schůzích spolkových, nahlédnouti do účtu, a k tomu přihlížeti, by se zachovaly stanovy a zákon. K tomu cíli jest starost povinen každou schůzi spolkovou politickému úřadu 3 dni předem oznámiti a stručný program předložiti.

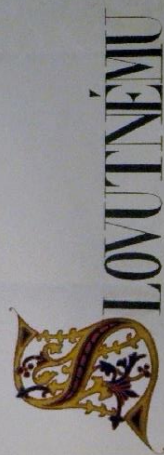
§ 18.

Pokladnice, nad kterou jeden úd výboru vykonává kontrolu, nachází se v bytu jednatele. Za jmění spolkové ručí celému spolku všichni údové výboru solidárně.

§ 19.

Stanovy mohou se změnit jedině ve valné schůzi většinou hlasů přítomných dvou třetin údův výkonných s vyhrazením politického schválení.

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

cestovateli afickému

DR. EMILU HOLUBOVÍ.

Spolek musíme o Chudini chléje
prokázat. Sam, slovně pane oděnost
svou za vrácení dar, jaký u nás je sbír-
kám jeho z bohaté krasu vědeckých svých
podniků o jívni Ufice zvolil. Sám čes-
tím svým členem.

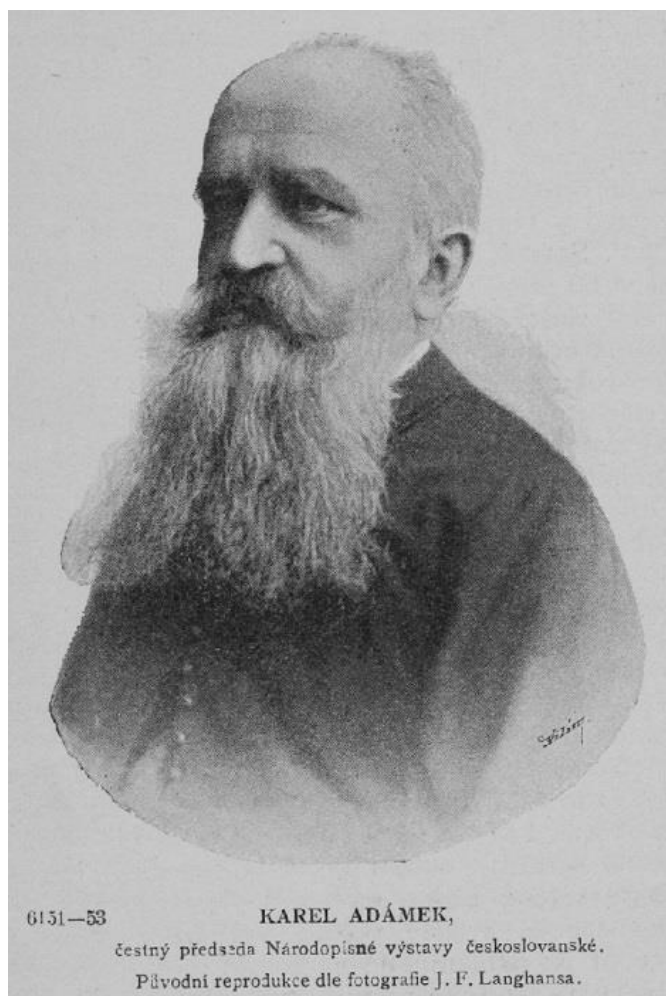
Račte slovně pane laskavě přia-
tu tento projev oděnosti a skromnou
tu počtu, a u nás je spolu za dár, jak
jak spolek váží sebe spolek u nás. Sa-
sich skvělých zaslub o vědu přirodo-
pisnou a zeměpisnou a cestopisnou

u nás literaturu národní. Sám Sas bu-
de sbírkám u nás velkou ozdobou,
u nás zvláštní paní, která přizná
Sas, mládeži, již ozvláštní sbírky, na
se po vyte pou věnování, mnohým
kázem vytrvalé práce u nás a u nás
ženosti u nás.

Spolek spolek musíme.

Chudini duet listopadu 1880.

Obrázek č. 1

Obrázek č. 2

Obrázek č. 3

Obrázek č. 4

Obrázek č. 5

Obrázek č. 6

Obrázek č. 7

POZVÁNÍ
ku přistoupení k archæologickému spolku:
„Včela čáslavská.“

Jelikož podle výměru čáslavského c. k. okresního úřadu ode dne 5. května 1864 č. 1655 Jeho Veličenstvo ráčil nejvyšším rozhodnutím ze dne 15. března 1864 nejmilostivěji uděliti povolení k zaražení spolku archæologického „Včela čáslavská“, vyzývají se tímto všickni přátelé starožitností a památek země České, by k tomuto veledůležitému spolku buď co výkonní neb přispívající údobě přistoupili a přistoupení své buď osobně neb písemně v kanceláři čáslavského advokáta Josefa Zikmunda nejdéle do 15. srpna 1864 oznámili.

V Čáslavi dne 11. července 1864.

Prozatimní komité:

Vojtěch Fiala,
purkmistr.

Jan Teich,
radní.

Josef Zikmund,
obecní výbor.

P. Jan Nožička,
obecní výbor.

Tisk Fr. Procházky v Čáslavi.

Státní okresní archiv Kutná Hora

1

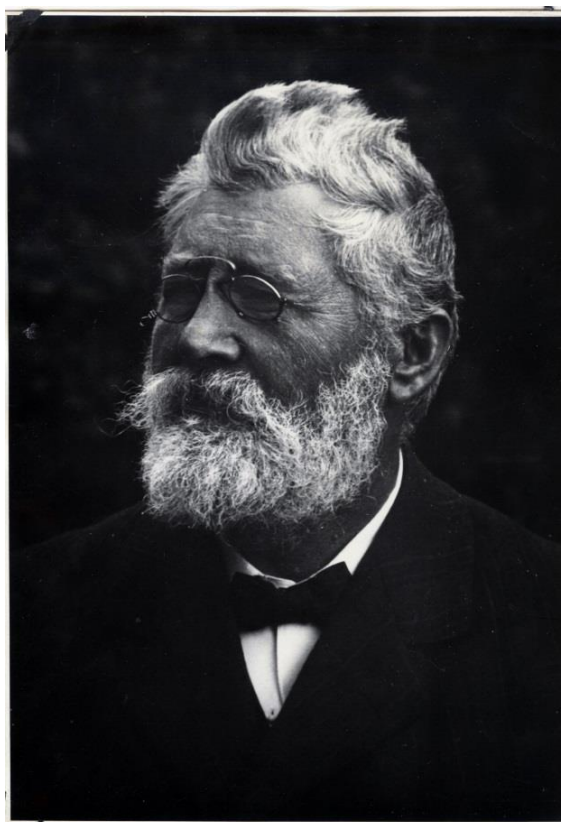
Obrázek č. 9

Obrázek č. 10

Obrázek č. 11

Obrázek č. 12